

Sejmik Województwa Pomorskiego

SAMORZĄD POMORZA

Zeszyty Problemowe

Nr 20/2025

Gdańsk 2025

WYDAWCA

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO
Sejmik Województwa Pomorskiego
80-810 Gdańsk | ul. Okopowa 21/27
tel. 58 32 68 736 | e-mail: sejmik@pomorskie.eu

Redaktorzy: Grzegorz Grzelak, Jan Kleinschmidt, Piotr Karczewski, Krzysztof Trawicki
Współpraca: Magdalena Kuropatwińska
Recenzent: Tomasz Parteka
Redakcja stylistyczna i językowa: Dorota Kulka, Marcin Szumny, Katarzyna Piotrowska-Turnowiecka
Projekt graficzny okładki: Arkadiusz Stawiński
Skład: Artur Łopatniuk
Druk: Firma Poligraficzno-Introligatorska Udziałowiec sp. z o.o.
nakład: 500 egzemplarzy

ISSN 1641-1420

Spis treści

- 4 Grzegorz Grzelak, Wstęp

Część I. Polityka regionalna

- 6 **Tomasz Konopacki**, Linia PKM ma już 10 lat i ponad 36 milionów pasażerów
13 **Michał Szymajda**, Pakt Kolejowy dla Pomorza już działa!
17 **Michał Szymajda**, Modernizacja linii kolejowych (201 i 202)
21 **Sławomir Niecko, Marek Świeczkowski**, Teoretyczne podstawy koncepcji funkcjonowania klastrów

Część II. Sprawy międzynarodowe

- 32 **Grzegorz Grzelak**, Bilateralna współpraca międzynarodowa samorządu województwa pomorskiego na przełomie XX i XXI wieku
92 **Monika Morawska**, 25 lat partnerstwa pomiędzy województwem pomorskim i Środkową Frankonią
97 **Monika Morawska**, Morze Bałtyckie – nasza linia życia: Współpraca, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój 34. Konferencja Parlamentarna Morza Bałtyckiego w Mariehamn
Agata Birecka, Bezpieczeństwo i odporność – 16. Doroczne Forum Strategii UE
103 na rzecz Regionu Morza Bałtyckiego w Sopocie

Część III. Z historii regionu

- 108 Rozmowa z Anną Czekanowicz-Drażewską, Gdańska tożsamość jest migotliwa

Część IV. Dokumenty

- 121 List Intencyjny *Pakt kolejowy dla Pomorza* zawarty 21 października 2024 r.
125 **Z życia regionu pomorskiego – wybór fotografii**

Wstęp

Grzegorz Grzelak

wieloletni przewodniczący
Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego
oraz Sejmiku Województwa Pomorskiego

Oddajemy Państwu do rąk kolejny już numer naszego wydawnictwa „Samorząd Pomorza. Zeszyty Problemowe”. Znaczną jego część wypełniają materiały związane z rozwojem kolejnictwa jako nowoczesnego środka transportu umożliwiającego integrację społeczno-gospodarczą regionu. W tej dziedzinie województwo pomorskie jest jednym z przodujących w skali kraju.

Szeroko także omawiane są zagadnienia współpracy międzynarodowej regionu. Zarówno te dotyczące początków czy historii stosunków zagranicznych, jak i bieżących kontaktów z najważniejszymi partnerami bilateralnymi (np. Środkową Frankonią), współpracą „sieciową” (np. w ramach Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego) czy wreszcie związane z Unią Europejską (np. Konferencja Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego). Ponadto, kontynuowane są zagadnienia dotyczące tożsamości regionu pomor-

skiego. W niniejszym numerze rozmawiam o tym z poetką Anną Czekanowicz-Drażewską, z którą dzielę wspólne doświadczenia czasów niezależnego życia kulturalnego i politycznego okresu PRL-u, jak i rozwoju samorządności terytorialnej w III Rzeczypospolitej. Szukamy różnych etosów gdańszczan, Pomorzan, podobnie jak w poprzednich rozmowach np. ze Stefanem Chwinem czy Sylwią Bykowską.

Jubileuszowy, 20. numer niech będzie okazją do przypomnienia kilku faktów z historii tego periodyku. Sięga ona połowy lat 90., kiedy Sejmik Samorządowy Województwa Gdańskiego wydawał nieregularnie „Samorząd Gdański”. Przykładowo, nr 5(1994) poświęcony był współpracy samorządów terytorialnych i związków zawodowych, a nr 6(1994) zawierał materiał pt. „Gdański Zespół Metropolitalny. Układ Kompetencyjny”.

Od 2000 r., zaczął się ukazywać, także nieregularnie, „Samorząd Pomorza. Zeszyty Problemowe”. Dla przykładu, nr 1(2000) obejmował materiały z dwóch konferencji zorganizowanych w Gdańsku przez samorząd województwa pomorskiego, „X rocznica samorządu terytorialnego w Polsce” oraz „XX-lecie Sierpnia 1980 – X lat samorządu terytorialnego w Polsce”. Pojawiły się teksty dotyczące reform samorządowych w Polsce, m.in. trzech najważniejszych ich autorów: prof. Jerzego Regulskiego, prof. Michała Kuleszy i prof. Jerzego Stępnia, a także wielu samorządowców i ekspertów zaangażowanych w realizację drugiego etapu reform (w tym Pawła Adamowicza, Grzegorza Grzelaka, Jana Szomburga, Wojciecha Szczurka, Jacka Karnowskiego).

Po dłuższej przerwie, w 2015 r. Sejmik Województwa Pomorskiego wznowił wydawanie „Samorządu Pomorza”, tym razem regularnie – dwa razy w roku. Przyjęto nową numerację. Łącznie z niniejszym, ukazało się 20 numerów tego czasopisma. Pierwszy poświęcony był niemal w całości konferencji „25 lat samorządności. Wyzwania na kolejne 25-lecie”, jaka odbyła się w Teatrze Szekspirowskim w Gdańsku. Zawierał także m.in. interesujący dokument Związku Województw RP dotyczący „podstawowych problemów i propozycji rozwiązań w zakresie funkcjonowania samorządu województwa”.

W następnych numerach, przygotowywanych już niezależnie od konferencji czy seminariów organizowanych przez sejmik, stopniowo ustaliła się struktura prezentowanych zagadnień: społeczno-gospodarcza polityka regionalna, ewentualnie polityki „branżowe” (np. zdrowia, oświaty, kultury, energetyki), finanse i absorpcja środków europejskich, współpraca międzynarodowa, analizy społeczne w regionie, sylwetki samorządowców, tożsamość lokalna i regionalna, najnowsza historia regionu pomorskiego, dokumenty oraz regionalny serwis fotograficzny. Staraliśmy się poruszać problematykę potrzebnych reform samorządowych, a także relacjonować głosy korporacji samorządowych dotyczące szans i zagrożeń rozwojowych polskiego samorządu terytorialnego.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania i rozwoju naszego wydawnictwa: radnym wojewódzkim, członkom Zarządu Województwa Pomorskiego, pracownikom samorządowym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (w tym Kancelarii Sejmi-ku oraz Kancelarii Marszałka Województwa), w szczególności Magdalenie Kuropatwińskiej oraz dyrektorowi generalnemu UMWP Łukaszowi Grzędzickiemu. Dziękuję też wszystkim autorom tekstów i liczę na dalszą współpracę z „Samorządem Pomorza”.

Część 1. Polityka regionalna

Linia PKM ma już 10 lat i ponad 36 milionów pasażerów

Tomasz Konopacki

*kierownik Biura komunikacji społecznej i promocji
Pomorska Kolej Metropolitalna SA*

Pomorska Kolej Metropolitalna tak bardzo wpisała się w krajobraz naszego regionu, że wielu mieszkańcom wydaje się, jakby istniała od zawsze. Właśnie mija 10 lat od jej uruchomienia. W tym czasie z przewozów kolejowych, na nowych trasach uruchomionych przez samorząd województwa pomorskiego, dzięki tej inwestycji skorzystało ponad 36 milionów pasażerów.

Pomorska Kolej Metropolitalna tak bardzo wpisała się w krajobraz naszego regionu, że wielu mieszkańcom wydaje się, jakby istniała od zawsze. Właśnie mija 10 lat od jej uruchomienia. W tym czasie z przewozów kolejowych, na nowych trasach uruchomionych przez samorząd województwa pomorskiego, dzięki tej inwestycji sko-

rzystało ponad 36 mln pasażerów.

Pomorska Kolej Metropolitalna to pierwsza w Polsce linia kolejowa wybudowana przez samorząd. Koncepcja budowy nowej linii kolejowej z Gdańska w kierunku lotniska i Kaszub, częściowo poprowadzonej w śladzie przedwojennej Kolei Kokoszkowskiej, narodziła się około 2008 r. w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, który zlecił przygotowanie studium wykonalności tej inwestycji. Początkowo władze samorządowe województwa pomorskiego namawiały do realizacji tego projektu kolejarzy, ale były to czasy, kiedy PKP w ogóle nie były zainteresowane budową nowej linii kolejowej. Konieczne było więc powołanie w 2010 r. własnej, samorządowej spółki do przygotowania (2010-2013) i realizacji (2013-2015) tej inwestycji, która ostatecznie oka-

zała się jedną z nielicznych inwestycji kolejowych w Polsce ukończonych w terminie, zgodnie z zaplanowanym harmonogramem.

Oficjalna inauguracja nowej linii kolejowej odbyła się 30 sierpnia 2015 r., a z promocyjnych przejazdów tego dnia skorzystało prawie 11 tys. osób. Od 1 września 2015 r. na tory PKM wyjechały już regularne, rozkładowe pociągi.

10-krotny wzrost liczby pociągów i pasażerów

– Przed wybudowaniem linii PKM pociągiem z głębi Kaszub do Trójmiasta można było dostać się wyłącznie jedną linią: Kościerzyna – Gdańsk Osowa – Gdynia Główna. Linia była obsługiwana przez 11 pociągów dziennie i korzystało z niej 40 tys. pasażerów miesięcznie – wspomina marszałek województwa pomorskiego Mieczysław Struk. – Dzięki wybudowaniu linii PKM mogliśmy zwiększyć ofertę dla mieszkańców do aż czterech nowych tras (Kościerzyna – Gdynia, Kościerzyna – Gdańsk Wrzeszcz – Gdynia, Kartuzy – Gdańsk i Gdańsk – Port Lotniczy – Gdynia) obsługiwanych przez ponad 100 pociągów dziennie. Zaowocowało to ponad 10-krotnym wzrostem liczby pasażerów – do ok. 450 tys. pasażerów miesięcznie. To ogromny sukces pokazujący jak potrzebna była to inwestycja i z jak powszechną akceptacją mieszkańców się spotkała – dodaje marszałek.

– PKM jest najlepszym przykładem tego, jak bardzo Pomorze zyskało na członkostwie Polski w Unii Europejskiej – dodaje wicemarszałek Leszek Bonna. – Unijne wsparcie naszego projektu wyniosło aż 85 proc. tzw. kosztów kwalifikowalnych wartej ponad miliard złotych inwestycji. Po tym jak zadbaliliśmy o wysokiej jakości infrastrukturę kolejową, obecnie inwestujemy w nowoczesny i wygodny tabor. Od 2024 r. po linii PKM jeżdżą cztery najnowocześniejsze w Polsce pojazdy hybrydowe, a do końca 2026 r. na Pomorze trafi łącznie 45 nowych, w pełni elektrycznych Impulsów, z których część już jeździ po pomorskich torach. Kilkanaście nowych elektrycznych Impulsów trafi także na linię PKM, po tym jak PKP PLK zelektryfikują swoje linie kolejowe do Kartuz i Kościerzyny. Wówczas pociągi elektryczne z linii PKM będą mogły również tam dojechać.

Elektryfikacja i bajpas kartuski

Warto przypomnieć, że w latach 2021-2023 samorządowa spółka PKM SA ulepszyła zarządzaną infrastrukturę kolejową (LK 248 + LK 253), przeprowadzając jej elektryfikację oraz budując dodatkowy przystanek Gdańsk Firoga. Wspólnie z PKP PLK wybudowany został także tzw. bajpas kartuski, czyli kolejowa trasa objazdowa, która pozwoli zachować ciągłość połączeń kolejowych z Kartuz

do Gdańska podczas realizowanej przez PKP PLK modernizacji i elektryfikacji linii kolejowej 201. Ta inwestycja pierwotnie miała być gotowa równolegle z elektryfikacją linii PKM w 2023 r. i przez jej brak od dwóch lat pociągi elektryczne tylko w niewielkim stopniu uzupełniały ofertę przewozową na linii PKM.

Od tego roku PKP PLK intensywnie realizują swoją część inwestycji. Dzięki temu już za kilka lat pasażerowie będą mogli przesiąść się do większych i szybszych pociągów elektrycznych. To będzie duży przeskok jakościowy dla wszystkich.

Pomorska Kolej Metropolitalna to nie tylko niebanalna architektura z charakterystycznymi czerwonymi wiatami oraz przyjazne dla pasażerów przystanki i węzły przesiadkowe, ale przede wszystkim nowoczesne i wygodne pociągi. Dzięki nim tysiące mieszkańców Pomorza może szybciej i wygodniej dojechać do pracy, szkoły lub po zakupy, a potem równie sprawnie wrócić do domu.

Pomorskie kolejowym liderem w kraju

Jak bardzo Pomorzanie polubili kolej pokazuje coroczny, ogólnopolski ranking publikowany przez Urząd Transportu Kolejowego dotyczący regionów, których mieszkańcy najchętniej korzystają z przewozów kolejowych. Odkad w 2015 r. samorząd województwa po-

morskiego uruchomił linię PKM i systematycznie rozwija ofertę przewozową w całym regionie, to właśnie mieszkańcy naszego regionu są co roku wskazywani w raporcie UTK jako najchętniej podróżujący koleją spośród wszystkich Polaków. W 2024 r. były to rekordowe 33,24 podróże koleją rocznie w przeliczeniu na jednego mieszkańca Pomorza, co jest aż czterokrotnie wyższe od średniej europejskiej, wynoszącej osiem podróży rocznie.

– Oczywiście jest to zasługa długofalowej i konsekwentnej polityki transportowej samorządu województwa pomorskiego, który od lat stawia na transport szynowy. Niemniej zbieżność awansu województwa pomorskiego w rankingu UTK na pierwsze miejsce w Polsce z uruchomieniem linii PKM w tym samym 2015 r. jest bardzo interesująca – zauważa prezes PKM SA Grzegorz Mocarski.

– Sukces PKM wziął się przede wszystkim stąd, że praktycznie od początku projekt ten funkcjonował jako priorytetowy dla znacznie większego obszaru niż tylko Gdańsk czy Trójmiasto – dodaje ekspert kolejowy, prezes Stowarzyszenia Ekonomiki Transportu Paweł Rydzyński. – Gdyby była to tylko kolej do lotniska, która przy okazji obsługiwałaby jedno czy dwa osiedla, nie byłoby nawet połowy tego sukcesu, który jest. Samo Trójmiasto zyskało dzięki PKM drugą linię kolei aglomeracyjnej, a Kartuszy, Kościerzyna i okoliczne miejscowości nigdy nie mia-

ły tak dobrego połączenia kolejowego z Trójmiastem jak po uruchomieniu linii PKM.

Metropolia i region rozwijają się dzięki kolei

Pomorska Kolej Metropolitalna szybko stała się też nową osią, wokół której chętnie lokują się kolejne inwestycje i powstają nowe osiedla, biurowce, itp. Najlepiej widać to na przykładzie przystanków PKM Gdańsk Jasień i Gdańsk Kiełpinek, wokół których w ciągu ostatniej dekady powstały nowe osiedla mieszkaniowe dla kilkudziesięciu tysięcy mieszkańców. To wciąż rzadki w naszym kraju przykład projektowania infrastruktury transportowej wyprzedzającej rozwój urbanistyczny miasta. Z kolei w sąsiedztwie gdańskiego lotniska, ale także linii PKM biegnącej wzdłuż niego i zapewniającej dojazd pracownikom, powstaje nowa dzielnica biznesowa Airport City oraz lokalizuje się coraz więcej firm, na czele z Intellem – światowym potentatem branży IT.

– W ciągu pierwszej dekady funkcjonowania linii PKM zaobserwowaliśmy także ciekawe zmiany społeczne. Otóż część studentów trójmiejskich uczelni szybko obliczyła sobie, że bardziej im się opłaca wynająć mieszkanie np. w Żukowie lub nawet Kartuzach i w pół godziny lub godzinę dojechać szybko i wygodnie pociągiem na uczelnię niż wynajmować dużo droższe lo-

kum w metropolii. Na tym przykładzie najlepiej widać, że dzięki kolei sąsiadująca z Trójmiastem gmina Żukowo komunikacyjnie stała się już częścią metropolii – zauważa prezes Mocarski

1 z 10 najważniejszych inwestycji dekady

Zrealizowana przez samorząd województwa pomorskiego inwestycja została doceniona podczas prestiżowego XIII Europejskiego Kongresu Gospodarczego w Katowicach w 2021 r. Pomorska Kolej Metropolitalna otrzymała wówczas nagrodę Top 10 Inwestycji Komunalnych i uznana została za jedną z 10 najważniejszych inwestycji samorządowych poprzedniej dekady w całej Polsce.

A jakie wyzwania stoją przed samorządową spółką PKM u progu drugiej dekady?

Przed wszystkim bieżące utrzymanie infrastruktury kolejowej w jak najlepszym stanie zapewniającym bezpieczne prowadzenie ruchu kolejowego, gdyż PKM SA jest zarządcą infrastruktury kolejowej odpowiadającym za: tory, perony, wiaty, wiadukty, systemy sterowania ruchem, itp., a nie przewoźnikiem – tym na linii PKM jest Polregio (do 2022 r. była nim trójmiejska SKM). No i oczywiście kolejny, jeszcze bardziej oczekiwany przez mieszkańców projekt PKM Południe, czyli przedłużenie istniejącej linii SKM od Gdańska Śródmieścia aż do Kowal.

Ale o tej inwestycji piszemy już na naszej drugiej, dedykowanej projektowi

PKM Południe stronie internetowej **pkm-poludnie.pl**.

Fot. Tomasz Konopacki/PKM

Oficjalna inauguracja linii PKM odbyła się 30.08.2015 r.

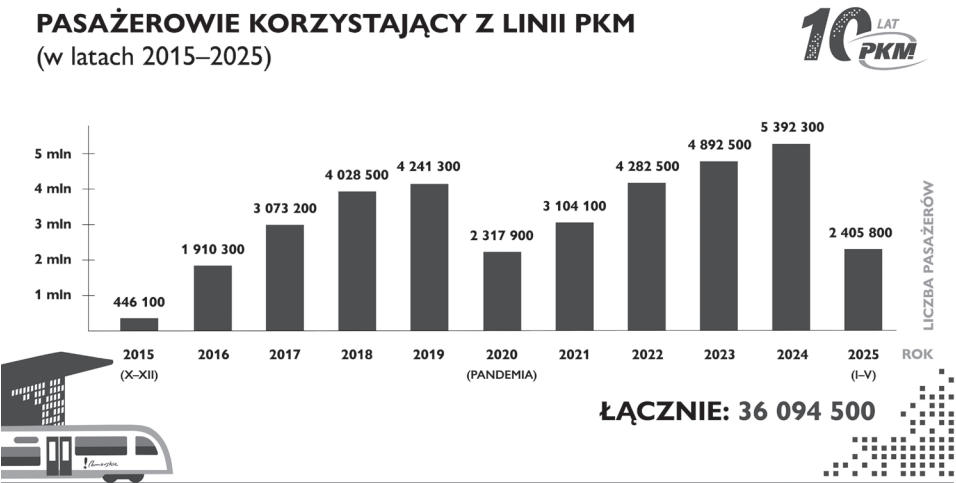
Na zdjęciu: marszałek województwa Mieczysław Struk i gdański pisarz Paweł Huelle - tego dnia w roli konduktora sprawdzającego bilety podczas pierwszych przejazdów po nowej linii.

Fot. Tomasz Konopacki/PKM

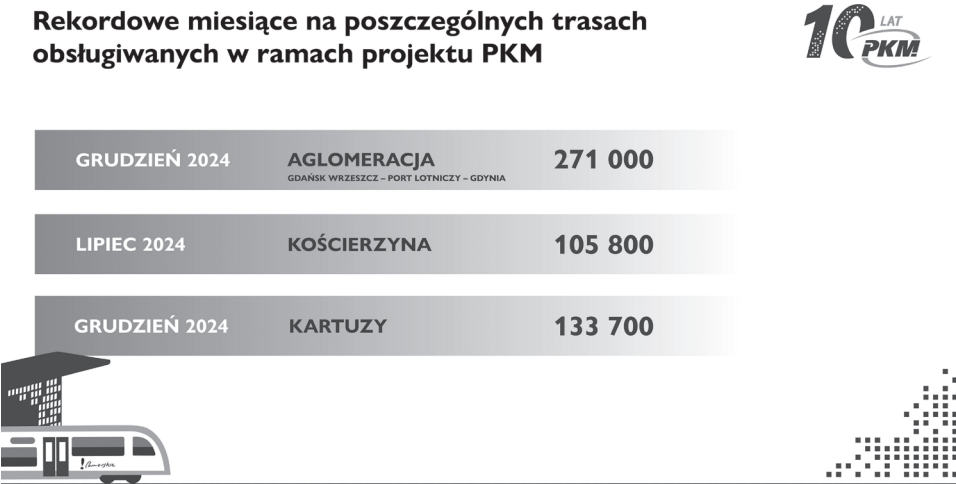

Od 2023 r. na linii PKM można już zobaczyć także pociągi elektryczne, w tym najnowocześniejsze w Polsce Impulsy kupione przez samorząd województwa pomorskiego.

Tomasz Konopacki
Linia PKM ma już 10 lat i ponad 36 milionów pasażerów

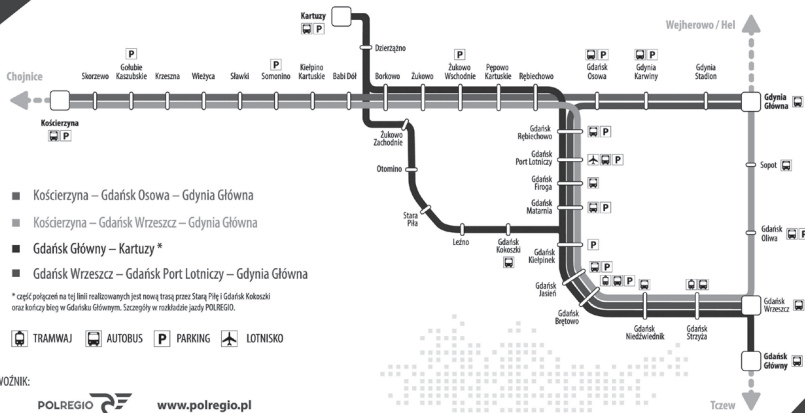

Pasażerowie korzystający z linii PKM w latach 2015-2025

Pasażerowie korzystający z linii PKM w 2024 roku

Schemat linii kolejowych obsługiwanych w ramach projektu Pomorskiej Kolei Metropolitalnej

Schemat linii kolejowych obsługiwanych w ramach projektu Pomorskiej Kolei Metropolitalnej.

Pakt Kolejowy dla Pomorza już działa!

Michał Szymajda

inspektor w Departamencie Infrastruktury
w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego

Województwo pomorskie jest beneficjentem jednego z największych programów odbudowy i rozbudowy infrastruktury kolejowej w Polsce. Pakt Kolejowy dla Pomorza został podpisany w październiku 2024 r., a już rok później mogliśmy zaobserwować pierwsze efekty dokumentu. Ekipy pracują obecnie przy odbudowie linii kolejowej z Kartuz do Sierakowic i Lęborka, po której ostatni pasażerski pociąg pojechał w 2000 r.

Dokument *Pakt Kolejowy dla Pomorza* został oficjalnie zaprezentowany na konferencji prasowej 21 października 2024 r.

– Bardzo się cieszę, że udało nam się osiągnąć porozumienie z PKP Polskimi Liniami Kolejowymi i Ministerstwem Infrastruktury w sprawie realizacji bardzo ważnych inwestycji. Przyniosą one poprawę przepustowości linii kolejowych albo

przyczynią się do powrotu kolei do miejscowości, gdzie obecnie są tory, ale nie ma pociągów – mówił wówczas marszałek Mieczysław Struk podczas uroczystej konferencji w AmberExpo w Gdańsku.

Pakt dla Pomorza uruchomi pociągi z Kartuz do Lęborka

Najlepszym dowodem na to, że pakt jest wdrażany w życie, jest podpisanie umowy na projekt i odbudowę linii kolejowej 229 między Kartuzami a Sierakowicami i Lęborkiem. Miało to miejsce 22 września, czyli 11 miesięcy po parafowaniu paktu przez władze województwa, Ministerstwo Infrastruktury i PKP PLK. Warto przypomnieć, że wcześniej województwo pomorskie zdecydowało o dofinansowaniu projektu pod nazwą *Opracowanie dokumentacji przygotowawczej* oraz dokumentacji

technicznej dla projektu *Rewitalizacja linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy – Sierakowice wraz z ewentualną elektryfikacją* ze środków pomorskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. To znacząco ułatwiło i przyspieszyło działania PKP Polskich Linii Kolejowych – zarządcy infrastruktury. Koszt odbudowy linii i przygotowania jej do kursowania pociągów regionalnych i towarowych to 508 mln zł. To prawie dwa razy mniej niż zakładał pierwotny kosztorys PKP Polskich Linii Kolejowych.

Co ważne, linia 229 na odcinku od Kartuz do Łęborka będzie mogła pełnić funkcję trasy objazdowej, gdy rozpocznie się remont odcinka Łębork – Gdynia Chylonia (stanie się to najpewniej w końcu 2026 r.). Parametry eksploatacyjne pozwolą na osiągnięcie prędkości 120 km/h. To prawie dwa razy szybciej niż jeżdżono tu w końcu XX w. W ramach inwestycji wybudowane zostaną trzy nowe przystanki osobowe – Grzybno, Łapalice i Sierakowice Szkoła. Przebudowanych zostanie 13 obiektów inżynierskich – wiaduktów, mostów i przepustów, a 109 z nich przejdzie remont. Zaplanowano modernizację aż 38 przejazdów kolejowo-drogowych oraz montaż nowych urządzeń sterowania ruchem kolejowym. Wykonawcą prac będzie spółka Torpol. Warto zaznaczyć, że już w miesiącach letnich cała linia została wykarczowana z krzaków i niewielkich drzew, które wyrosły na niej

w ciągu ostatnich 25 lat, od czasu, gdy na linię po raz ostatni wyjechały pociągi.

Istotne jest to, że prace na odcinku od Kartuz do Łęborka wpisują się w szerszy kontekst działań przygotowawczych związanych z planowanym uruchomieniem elektrowni atomowej w Kopalinie. Warto również przypomnieć, że szereg prac związanych z budową nowej linii kolejowej Choczewo – Łeba zawarto w Pakcie dla Pomorza. PKP PLK planuje ogłosić pierwsze przetargi na prace budowlane jeszcze w 2025 r., zaczynając od modernizacji istniejącej linii Łębork – Łeba, która zostanie zelektryfikowana. Zakończenie prac projektowych i uzyskanie niezbędnych decyzji administracyjnych planowane jest na 2026 r., a zakończenie prac budowlanych na 2029 r. Dla pasażerów oznacza to powstanie zupełnie nowej linii kolejowej z Wejherowa do Łeby.

Koleją do Bytowa

W następnej kolejności PKP Polskie Linie Kolejowe zobowiązały się do rewitalizacji linii kolejowej 212 z Lipusza do Bytowa. Ta ostatnia miejscowość jest siedzibą powiatu, który w dokumentach strategicznych jest określany jako powiat wykluczony. Bytów to jednocześnie ważny ośrodek gospodarczy, w którym działa wielka fabryka okien, która zatrudnia znaczną liczbę pracowników. Ożywienie tego odcin-

ka stwarza perspektywy nie tylko dla przewozu pracowników, ale także dla zwiększenia zaangażowania kolei w transport towarów.

W kolejnym etapie planowana jest odbudowa odcinka linii 212 z Bytowa do Korzybia. Umożliwi to włączenie całej linii 212 w zmodernizowaną linię kolejową 405, łączącą Szczecinek ze Słupskiem i Ustką. W efekcie powstanie nowy ciąg transportowy od Trójmiasta, aż do granicy z województwem zachodniopomorskim, co przyczyni się nie tylko do walki z wykluczeniem transportowym, ale zapewni nam także bezpieczeństwo strategiczne.

Właśnie, biorąc pod uwagę ten ostatni aspekt, Ministerstwo Obrony Narodowej zwróciło uwagę na linię 212. Władysław Kosiniak-Kamysz, wicepremier i minister obrony narodowej, 5 maja 2025 r. w liście skierowanym do ministra infrastruktury wskazał linię kolejową 212 na trasie Lipusz – Bytów – Korzybie jako inwestycję, którą należy realizować niezwłocznie. Jak informował z końcem lata 2025 r. wiceminister infrastruktury Piotr Malepszak, trwały prace nad opracowaniem metody przejęcia tej linii w zarząd PKP Polskich Linii Kolejowych (przez lata formalnie zarządzała nią gmina Bytów).

Więcej pociągów na Hel

W niedalekiej przyszłości Pakt Kolejowy ma przynieść także znaczną poprawę warunków prowadzenia ru-

chu na linii helskiej. W grę wchodzi uruchomienie na linii kolejowej nr 213 mijanek Hel Bór i Chałupy, a także poszerzenie obecnego i budowę nowego peronu na stacji Władysławowo. W pakcie zapisano też opracowanie dokumentacji projektowej i uzyskanie decyzji administracyjnych dla modernizacji i rozbudowy odcinka linii nr 213 od stacji Reda do przystanku Władysławowo Port. Wszystkie te działania mają w konsekwencji doprowadzić do poprawy przepustowości na linii, z której w sezonie letnim korzystają tysiące turystów. Bez tych działań trudno będzie mówić o dalszym zwiększeniu liczby pociągów na linii. Na razie PKP Polskie Linie Kolejowe szukają środków na wspomniane wyżej działania.

Usamorządowienie podstawą poprawy działania kolei aglomeracyjnej w Trójmieście

Jednym z kluczowych elementów paktu mają być wspólne działania Ministerstwa Infrastruktury, województwa pomorskiego oraz KP SA na rzecz usamorządowienia spółki PKP SKM w Trójmieście. Już teraz urząd marszałkowski wziął na siebie znaczną część zobowiązań finansowych związanych z zakupem 20 nowych elektrycznych zespołów trakcyjnych.

– W Grupie PKP widzimy potrzebę dokończenia procesu usamorządowienia PKP SKM w Trójmieście – spół-

ki, której jesteśmy większościovym udziałowcem i która realizuje przewozy zlecane przez samorząd województwa pomorskiego. Pełna komunalizacja tego przewoźnika powinna zakończyć się już wiele lat temu, jednak intensywne działania w tym kierunku rozpoczęły się dopiero w ubiegłym roku. Dziś gotowe są już projekty kluczowych zmian prawnych dla tego procesu – ustawy o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe oraz ustawy o Funduszu Kolejowym. Mam nadzieję, że niebawem Pomorze stanie się kolejnym regionem, który zyska samorządowego przewoźnika kolejowego – mówił w sierpniu 2025 r. wiceprezes PKP SA Dariusz Grajda.

Projekt usamorządowienia zakłada nabycie przez samorząd województwa

pomorskiego praw do udziałów w kapitale zakładowym PKP SKM, które obecnie należą do PKP SA. Jak to zrobić? Mechanizm finansowania tego przejęcia zostanie wdrożony dzięki nowelizacji Ustawy o komercjalizacji przedsiębiorstwa PKP SA, przygotowanej przez Ministerstwo Infrastruktury, która umożliwi skarbowi państwa zakup akcji od PKP SA z wykorzystaniem środków z Funduszu Krajowego. Te z kolei miałyby być przekazane nieodpłatnie przez skarb państwa samorządowi województwa pomorskiego. Zmiana struktury właścicielskiej pozwoli samorządowi na większą kontrolę nad wydatkami spółki oraz usprawni proces modernizacji taboru. To niezbędny krok, by trójmiejska SKM mogła nieprzerwanie się rozwijać, zwłaszcza w kontekście budowy PKM Południe.

Fot. Michał Szymajda/UJWWP

Modernizacja linii kolejowych (201 i 202)

Michał Szymajda

inspektor w Departamencie Infrastruktury
w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego

Modernizacja linii kolejowej 201 na odcinku od Gdyni aż po Maksymilianowo pod Bydgoszczą oraz olbrzymia przebudowa linii kolejowej 202 na odcinku od Gdyni Chyloni do Słupska to nie tylko największe inwestycje kolejowe na Pomorzu, ale też jedne z największych w kraju. Po ich zakończeniu kolejowy krajobraz regionu zmieni się nie do poznania. Przyspieszą pociągi regionalne i zwiększy się ich liczba, szybciej pojadą składy dalekobieżne, a nawet międzynarodowe, znacznie poprawi się kolejowy dostęp do portów morskich.

Magistrala Nadmorska będzie dwutorowa

Prace przy modernizacji linii kolejowej 201 na odcinku Słupsk – Łębork rozpoczęły się wiosną 2024 r. Wcześniej, w listopadzie 2023 r., podpisano dwie

umowy na remont tego odcinka Magistrali Nadmorskiej, które otrzymały spółki Torpol i Intercor. Ten pierwszy wykonawca zajmuje się stacją Słupsk oraz rozbudową jej układu torowego, realizując inwestycję o wartości ponad 560 mln zł. Zadaniem spółki Intercor, wartym aż 1,3 mld zł, jest budowa drugiego toru na prawie 50-kilometrowym odcinku Słupsk – Łębork oraz wymiana starego, istniejącego toru. Zakres inwestycji obejmuje również budowę nowych mostów i gruntowną naprawę starych, a także takie wykonanie dwutorowej magistrali, aby za kilka lat, po zabudowie nowoczesnych systemów bezpieczeństwa, pociągi mogły pędzić z prędkością 200 km/h. Nadmorska Magistrala tym samym dołączy do elitarnego grona linii kolejowych wysokich prędkości.

Modernizacja linii 202 pomiędzy Słupskiem a Łęborkiem ma zakończyć się

w czwartym kwartale 2026 r., natomiast ostatnie miesiące 2025 r. oznaczają wstrzymanie ruchu pociągów i zastąpienie ich autobusową komunikacją zastępczą. Takie działanie jest konieczne m.in. ze względu na remont zabytkowego XIX-wiecznego mostu w Łebieniu nad Łupawą oraz konieczność budowy zupełnie nowej przeprawy nad Słupią w Słupsku. Na większości linii gotowy jest już drugi tor, który zrewolucjonizuje planowanie ruchu pociągów, które teraz będą mogły zatrzymać się na zbudowanych od nowa stacjach i przystankach. Powstaną też nowe miejsca zatrzymania: Kobylnica Słupska, Siemianice, Łebień i Runowo.

Ciąg dalszy modernizacji linii 202 już w 2025 r.

We wrześniu 2025 r. państwowy zarządca linii kolejowych wskazał najlepszą ofertę w przetargu na modernizację kolejnego fragmentu linii 202 łączącego Łęborka z Gdynią Chylonią. Prace warte 2,6 mld zł wykona krakowska firma budowlana ZUE. Realizacja inwestycji planowana jest od końca 2026 r. do połowy 2030 r. Podobnie jak na innych fragmentach trasy, pociągi będą mogły osiągać tu prędkość 200 km/h. Na odcinku od Łęborka do Gdyni również powstanie drugi tor dalekobieżny, natomiast od Wejherowa do Rumi dodatkowe dwa tory przeznaczone dla ruchu składów Szyb-

kiej Kolei Miejskiej (SKM). Odcinek, po którym pojadą pociągi SKM, dostanie trzy nowe przystanki: Rumia Biała Rzeką, Reda Gniewowska i Wejherowo Wschodnie. Dodatkowo, na trasie między Wejherowem a Łęborkiem, pociągi zatrzymają się przy nowych przystankach Wejherowo Bolszewo i Gościcino Zielony Dwór.

Po zakończeniu modernizacji całej linii 202 od Gdyni Chyloni do Słupska czas przejazdu najszybszych pociągów skróci się do 52 minut, podczas gdy przed remontem w wypadku pociągów ekspresowych wynosił on godzinę i 15 minut. Koniec wszystkich prac zaplanowano na połowę 2030 r. Urząd marszałkowski liczy jednak na kolejne etapy projektu, w szczególności na dobudowę drugiego toru na całej linii do Szczecina. Pomogłoby to przyspieszyć pociągi międzynarodowe, które po 2030 r. mają ponownie skomunikować Trójmiasto z Berlinem przez Słupsk, Koszalin, Stargard i Szczecin.

Linia 201. Transportowa i pasażerska brama do Kaszub za miliardy

Prawie 10 lat trwały prace przygotowawcze do pierwszej od międzywojnia poważnej przebudowy magistrali węglowej łączącej Śląsk z portem w Gdyni. Zaplanowano prace na odcinku od Gdyni aż po Bydgoszcz, a dokładnie

do podbydgoskiej miejscowości Maksymilianowo. Tam linia 201 łączy się z linią 131, po której prowadzony jest obecnie ruch wszystkich składów jadących z Bydgoszczy do Tczewa i dalej do Trójmiasta. Wspomniane prace związane były z projektowaniem i wyłonieniem wykonawców tej inwestycji, a także z przygotowaniem placu budowy. Szukano pieniędzy dla potężnej inwestycji i zmieniały się koncepcje na jej wykonanie.

Głęboka modernizacja linii 201 narreszcie jednak ruszyła z kopyta. Od początku lipca 2025 r. ekipy wykonawcy rozpoczęły demontaż starego toru pomiędzy Somoninem a Gdańskiem Osową, co wymusiło wprowadzenie autobusowej komunikacji zastępczej na tym odcinku. Dzięki dalekowzroczności samorządu nie wstrzymało to jednak pociągów na trasie Kartuzy – Gdańsk. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego we współpracy z PKP PLK odbudowały linię 229 i 234 na odcinku od Glincza, przez Starą Piłę aż do Gdańska Kokoшек i Kiełpinka. Dzięki temu pociągi do Kartuz kursują nieprzerwanie piękną trasą, wzdłuż której znajduje się wyjątkowy most w Rutkach. Ponadto, pod koniec 2025 r. lub na początku 2026 r. planowane jest wydłużenie kursów pociągów z Kartuz do Somonina po odbudowanej linii kolejowej 214.

W lipcu 2025 r. ekipy PKP Polskich

Linii Kolejowych prowadziły prace na środkowym odcinku linii 201 między Kościerzyną a Somoninem. Na początku października 2025 r. ogłoszono też przetargi oraz rozważano wybór oferty dla pozostałych odcinków tej linii, w tym newralgicznego fragmentu pomiędzy Gdynią a Gdańskiem Osową, gdzie przebudowie podlegać będzie tylko sama linia kolejowa, ale także szereg miejskich obiektów inżynierskich. Będą one musiały pomieścić pod sobą nie dwa, a aż trzy tory. Cała linia od Gdyni aż do Maksymilianowa zostanie zelektryfikowana. Pociągi pasażerskie będą mogły rozwijać tu prędkość do 140 km/h, nieco wolniej, bo 120 km/h pojadą składy towarowe.

Historyczna „węglówka” odzyska znaczenie jako kluczowy korytarz transportowy na linii północ – południe kraju, co jest szczególnie istotne z punktu widzenia rosnącego znaczenia polskich portów bałtyckich – zwłaszcza Gdyni. Modernizacja trasy między Maksymilianowem a Gdynią umożliwi też przewoźnikom pasażerskim przygotowanie nowej oferty połączeń dalekobieżnych i aglomeracyjnych. Pomiędzy Gdynią a Gdańskiem przez Port Lotniczy możliwe będzie uruchomienie szybkich i cichych połączeń realizowanych elektrycznymi zespołami trakcyjnymi o większej niż dotychczas pojemności. Dzięki już zrealizowanej siłami pomorskiego samorządu elektryfikacji linii PKM elektryczne

pociągi, po elektryfikacji linii 201, dojadą także do Kartuz i dalej – do Kościerzyny. Oznaczać to będzie koncepcyjne zamknięcie projektu PKM, którego głównym celem była poprawa komunikacji kolejowej między Kaszubami a Trójmiastem.

Zakończenie wszystkich prac budowlanych planowane jest na rok 2031 r. Wtedy zelektryfikowane i zmodernizowane będą wszystkie odcinki linii kolejowych od Gdyni i Gdańska do Kartuz i Kościerzyny przez Somonino. Z pierwszych efektów prac będziemy mogli się już cieszyć z końcem 2025 r., gdy elektryczne pociągi dotrą po raz pierwszy z Gdańska Wrzeszcza do stacji Gdańsk Osowa. Z kolei w drugiej połowie 2027 r. możliwe będzie uruchomienie nowoczesnych elektrycznych składów regionalnych do stacji Kartuzy.

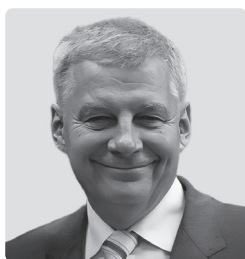
Koszt modernizacji i elektryfikacji całego odcinka linii 201 od Gdyni do Maksymilianowa może sięgnąć nawet 8 mld zł. To 170 kilometrów linii, która w całości zostanie zelektryfikowana i położony zostanie na niej drugi tor. Projekt realizowany jest ze środków własnych PKP Polskich Linii Kolejowych SA, z budżetu państwa, a także z pieniędzy Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Warto zwrócić uwagę na zmiany dotyczące stacji i przystanków. Przebudowa

zostanie stacja Gdynia Wielki Kack oraz przystanki Gdynia Karwiny, Gdynia Stadion oraz Gdynia Wzgórze św. Maksymiliana. Dzięki temu przystanki te będą obsługiwać nie tylko pociągi SKM, ale także pociągi kursujące zarówno po linii 201 jak i po linii 202. Nowością będzie przystanek Gdańsk Osowa Północ, który pierwotnie nie był planowany, jednak jego olbrzymie zalety przekonały PKP Polskie Linie Kolejowe do zmiany decyzji. Przystanek zostanie zlokalizowany przy wiadukcie przy ul. Kielneńskiej, gdzie powstanie węzeł przystanków. Dzięki temu znacznie poprawi się komunikacja do Chwaszczyna a także, dzięki projektowanemu przez Gdańsk buspasowi przy ul. Spacerowej do Oliwy. W ramach tzw. prawa opcji możliwa będzie także budowa nowych przystanków Gdynia Źródło Marii (w sąsiedztwie ulic Nałkowskiej i Fizylierów) oraz Gdynia Mały Kack (w sąsiedztwie ulic Olkuskiej i Łowickiej).

Wszystkie stacje i przystanki będą wyposażone w nowoczesne i komfortowe udogodnienia dla pasażerów, in. w trzy krawędzie peronowe, wyższe od obecnych. Będą pochylnie i windy, które ułatwią dostęp zwłaszcza osobom o ograniczonych możliwościach poruszania się. Zabudowany zostanie system dynamicznej informacji pasażerskiej informujący o odjazdach pociągów.

Teoretyczne podstawy koncepcji funkcjonowania klastrów

dr inż. Sławomir Niecko

prof. WSSE, rektor WSSE w Gdańsku,
wiceprzewodniczący Rady Klastra Logistyczno-Transportowego
Północ-Południe

mgr Marek Świeczkowski

przewodniczący Rady Klastra Logistyczno-Transportowego
Północ-Południe, prezes Zarządu Nadbałtyckich Inicjatyw
Klastrowych

Wstęp

Postęp, jaki dokonał się w ostatnich dekadach w zrozumieniu problematyki konkurencyjności przedsiębiorstw zarówno w teorii, jak też z perspektywy praktyki gospodarczej, pozwolił na wypracowanie systemowych rozwiązań dostosowanych do specyfiki współczesnej gospodarki. Koncepcją, która nabrała w tym zakresie szczególnego znaczenia w ostatnich latach stał się klaster oraz polityka rozwoju

oparta na klastrach (ang. cluster-based policy bądź cluster-oriented policy). Jej zasadnicze elementy czy wręcz całościowe rozwiązania zostały wprowadzone przez państwa członkowskie Unii Europejskiej oraz większość krajów rozwiniętych.

Klustry to forma współpracy między przedsiębiorstwami, jednostkami naukowo-badawczymi, uczelniami wyższymi oraz władzami publicznymi w danym regionie. Stały się istotnym elementem polityki gospodarczej

Unii Europejskiej, stąd uczestnictwo w nich daje także uczelniom szanse na pozyskiwanie finansowania krajowego, jak i z budżetu UE. WSSE w Gdańsku była pomysłodawcą i współzałożycielem takiego klastra w branży logistyczno-transportowej. Dlatego już w 2012 r. powstał pomysł założenia Klastra Logistyczno-Transportowego Północ-Południe.

Jednym z celów powołania klastra było i jest m.in. wspieranie studentów i słuchaczy w podejmowania samodzielnych i odpowiedzialnych wyborów edukacyjnych i zawodowych opartych na znajomości i rozumieniu siebie, systemu edukacji oraz rynku, krótko mówiąc, jako szeroko rozumiane doradztwo zawodowe.

1. Istota i definicja klastrów

Klaster – (ang. *cluster*) według encyklopedii zarządzania to „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek usługowych, przedsiębiorstw działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (uniwersytetów, szkół wyższych, jednostek badawczych, normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych)

w poszczególnych dziedzinach, konkurujących lub współpracujących ze sobą”².

Inaczej definiuje klaster E.M. Bergman i E.J. Feser, według których „klaster jest grupę przedsiębiorstw i organizacji niebiznesowych, dla których członkostwo we wspólnocie jest ważnym elementem indywidualnej konkurencyjności”³.

Natomiast według prawa rodzimego tj.: Rozporządzenia ministra gospodarki z 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi: „klaster to przestrzen-na i sektorowa koncentracja podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności oraz co najmniej dziesięciu przedsiębiorców, wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy”⁴.

² <https://mfiles.pl/pl/index.php/Klaster>

³ E.M. Bergman, E.J. Feser: *Industrial and regional clusters: concepts and comparative applications*. Web Book in Regional Science, Regional Research Institute. West Virginia University, Morgantown 1999, chapter 2, www.rri.wvu.edu

⁴ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania

2. Geneza powstania klastrów

Za prekursora koncepcji klastra uznaje się brytyjskiego ekonomistę Alfreda Marshalla, który stworzył pojęcie tzw. zewnętrznych korzyści skali (ang. *external economies of scale*). Wynikały one z powstania na danym obszarze grupy wyspecjalizowanych producentów, dostawców i odbiorców, szybszego rozwoju rynku lokalnego oraz przepływu wiedzy między współpracującymi firmami⁵.

W latach 90. ubiegłego w. M. E. Porter, badając występujące zjawiska konkurencji między firmami z tych samych branż, rozszerzył ją na konkurencję między krajami, regionami i miastami⁶. Mając na uwadze, że współczesna gospodarka przechodzi „od gospodarki konkurencji do gospodarki kooperacji” należy zakładać, że wiele firm działających w tych samych branżach zacznie z sobą współpracować w celu nasilenia procesów kooperacji.

Klasy powstają praktycznie we wszystkich krajach świata, praktycznie we wszystkich branżach gospodarczych. Występują zarówno

w przemyśle, usługach, sektorze nauki i badań, w sektorach wysokich technologii, jak i w branżach tradycyjnych. Różnią się, natomiast rozlicznymi poziomami innowacyjności i zaawansowania technologicznego tym samym różnymi strategiami i perspektywami szybszego rozwoju⁷. Cechą charakterystyczną przeważającej części klastrów jest to, że zrzeszają firmy produkujące wyroby finalne lub zakłady usługowe, instytucje naukowe i finansowe oraz bardzo często firmy w pokrewnych branżach.

Klasy w zależności od branży różnią się wielkością, zakresem i stopniem rozwoju. W większości klastrów są to przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa, w innych natomiast znajdują się tak firmy duże i małe. Klasy skupiają się wokół renomowanych uczelni prowadzących badania, a są i takie, które nie mają tak istotnych związków z instytucjami naukowo-badawczymi⁸.

3. Cechy charakterystyczne klastrów

W nawiązaniu do uniwersalnych definicji klastrów, a przede wszystkim

przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi. Dz.U.06.226.1651.

⁵ Adrian Gryczuk, *Koncepcja grom w teorii i praktyce zarządzania*. „Organizacja i Kierowanie”. 3, 2003, s. 8,

⁶ M. E. Porter, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 248.

⁷ E. Wojnicka, *Klasy przemysłowe a regionalne systemy innowacyjne*, www.klasy.pl

⁸ M. Gurbala, *Rola przemysłu zaawansowanej technologii w rozwoju regionalnym i lokalnym*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji, Żyrardów – Radom 2004.

do paradygmatycznej definicji zaproponowanej przez Michaela Portera, można wskazać na znaczenie trzech ważnych cech charakteryzujących klastry. Wymienić tutaj można⁹:

- koncentracja geograficzna i jednolitość branżowo charakter,
- wysoka konkurencyjność i innowacyjność wynikająca z regionalnej specjalizacji,
- efekty sieci jako kooperacyjne i konkurencyjne powiązania między firmami oraz organizacjami otoczenia.

Koncentracja geograficzna to cecha klastra, która ma ułatwić transfer wiedzy oraz różnego rodzaju kontakty pomiędzy członkami klastra. Związane to jest oczywiście z dostępem do określonego zasobu, w tym surowców, urządzeń, specjalistów, kadry naukowo-badawczej¹⁰.

Ważnym zatem i naturalnym krokiem jest wspieranie przez władze lokalne takiej formy współpracy firm i otoczenia biznesu. Koncentracja geograficzna tworzy sprzyjające warunki rozwoju przedsiębiorstw działających w klastrach m.in. poprzez programy wsparcia oraz działania inicjowane przez władze regionalne, które są zainteresowane efektami działania klastrów.

Współpraca pomiędzy członkami klastra odbywa się w różnych etapach łańcucha wartości. Należy też pamiętać, że klastry są tworzone m.in. przez organizacje zainteresowane tymi samymi czynnikami produkcji i oferujące podobną wartość tym samym klientom. W rezultacie zjawisko konkurencyjności jest nie tylko możliwe, ale wręcz pożądane.

Konkurencja dotycząca członków klastra jest niezbędna do stymulowania kreatywności i innowacyjności konkurujących podmiotów. Innowacje (od. łac. *innovatio*, czyli odnowienie) są w dzisiejszych czasach warunkiem nie tylko rozwoju, ale samego istnienia firmy nie tylko na rynku lokalnym.

Zaawansowane wymagania i oczekiwania klientów tak indywidualnych jak i instytucjonalnych oraz postęp technologiczny, powodują wzrost zaspokajania dotychczasowych wymogów, a niekiedy wręcz promowania nowych sposobów zaspokajania istniejących potrzeb. Zjawisko to w literaturze opisywane jest jako spirala *technology push & market pull*¹¹. Kreatywność i innowacyjność są niewątpliwie kluczowymi czynnikami sukcesu większości firm, dlatego też relacje

⁹ M. Bednarczyk (red.), 2010. *Przedsiębiorczość w turystyce. Zasady i praktyka*, Wydawnictwo CeDeWu, Kraków, s. 202-205.

¹⁰ E. Wojnicka, *Rola klastrów innowacyjnych w Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie”, nr 5/2002, s.7.

¹¹ M. Haffer, op.cit. s. 30.

konkurencyjne w klastrze stanowią ważną cechą decydującą o sukcesie tej formy ekonomiczno-gospodarczej. Poza konkurencją firmy będące członkami klastra zobligowane są również do wspólnego współdziałania. Jest odpowiedź na rosnące wymagania otoczenia gospodarczego i regionalnego. Umiejętne budowanie długofalowej współpracy między firmami klastrowymi w dłuższym czasie umożliwia wspólne rozwiązywanie pojawiających się barier i problemów, kontrolowanie procesów oraz wspólne uczenie się i wymianę doświadczeń.

4. Klasyfikacje i podziały klastrów ze względu na różne kryteria

Klaster stał się przedmiotem licznych dyskusji m.in. w kontekście rozwoju lokalnego, regionalnego oraz innowacyjnego. Klastry powstają w specyficznych uwarunkowaniach regionalnych, które przyczyniają się do wyłonienia przewagi konkurencyjnej. Bazując na różnych rozważaniach w literaturze przedmiotu można podać, iż klaster to:

- kooperacyjna forma budowania przewagi konkurencyjnej (grupa przedsiębiorstw, organizacji i instytucji powiązanych siecią zależności), która pozwala osiągnąć trwałą przewagę konkurencyjną na rynku,
- firmy połączone różnorodnymi zależnościami, związane jednocześnie z lokalną infrastrukturą, współpra-

cują, a zarazem konkurują ze sobą na danym rynku,

- przestrzenna i sektorowa koncentracja firm i organizacji prowadzących działania oraz wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności skupiająca co najmniej dziesięć firm, prowadzących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych dziedzinach oraz powiązanych rozbudowaną współpracą,
- forma samoorganizacji firm powiązanych podobną działalnością gospodarczą, jednocześnie tworzących mniej lub bardziej skoncentrowane przestrzennie organizmy gospodarczo-finansowe.

Należy jednak zwrócić na to uwagę, że klastry różnią się między sobą pod względem wielkości, zakresu i stopnia rozwoju, często posiadają niepowtarzalny i specyficzny charakter. Struktury klastrowe z reguły mają wymiar regionalny. Każdy klaster jest specyficzny i niepowtarzalny, nawet klastry oparte na tym samym obszarze działalności gospodarczej, zlokalizowane w innym miejscu rozwijają się i funkcjonują inaczej. Poniżej zebrane zostały rodzaje występujących klastrów, co pokazano w tabeli nr 1.

Tabela 1. Kryteria podziału klastrów

Lp.	Kryterium podziału	Rodzaj klastra
1	Zasięg terytorialny klastrów	• klastry o zasięgu lokalnym, • klastry o zasięgu regionalnym, • klastry o zasięgu krajowym, • klastry o zasięgu międzynarodowym (ponadnarodowym).
2	Liczba horyzontalnie powiązanych sektorów	• klastry wąskie, • klastry szerokie.
3	Liczba stadiów łańcucha produkcyjnego	• klastry płytkie, które obejmują jedno lub kilka ogniw łańcucha produkcyjnego, • klastry głębokie obejmujące zazwyczaj wszystkie ogniwa.
4	Pozycja konkurencyjna klastra	• klastry będące liderami światowymi, • klastry, które są liderami krajowymi, • klastry posiadające przeciętną pozycję konkurencyjną, • klastry o słabej pozycji konkurencyjnej.
5	Zdolność do kreowania miejsc pracy	• klastry o rosnącym zatrudnieniu, • klastry o stabilnym zatrudnieniu, • klastry o malejącym zatrudnieniu.
6	Znaczenie technologii	• klastry wysoko-technologiczne, • klastry średnio-technologiczne, • klastry nisko-technologiczne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Komisja Europejska, Różnorodność klastrów, Innowacje w Europie, Marzec 2007, Dyrekcja Generalna ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu, 2007.

W Polsce trudno wskazać na jednoznaczny klasyfikację klastrów. Opracowania dotyczące funkcjonowania klastrów nie dokonują szczegółowej klasyfikacji, która uwzględniałaby szczególne uwarunkowania, lecz bazują na ogólnych kryteriach. Według klasyfikacji OECD (Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) wyróżnić można cztery rodzaje klastrów:

- klastry oparte o wiedzę (farmaceutyki, przemysł lotniczy, przemysł stoczniowy, przemysł motoryzacyjny, chemia, elektronika, informatyka, itp.),
- klastry oparte o korzyści skali (produkcja artykułów spożywczych i przetwórstwo surowców masowych, motoryzacja, telefonia komórkowa, itp.),
- klastry uzależnione od dostawcy

(rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, tradycyjny przemysł przetwórczy: rolno-spożywczy, włókienniczy, meblarski, metalowy; usługi),

- klastry wyspecjalizowanych dostawców (oferujących np.: oprogramowanie komputerowe, sprzęt, wszelkiego rodzaju usługi, itp.).

Porównując cykl życia klastrów, mierzony od momentu zawiązania sformalizowanej współpracy firm i innych organizacji, zauważyć należy, że tworzenie klastra to wieloletni proces, relacje w klastrze mają charakter długotrwały.

5. Istota współpracy przedsiębiorstw w ramach klastrów

Pomysł tworzenia klastrów funkcjonuje w wielu różnych dziedzinach gospodarki, jednak wszędzie oznacza pewne skupisko mniejszych elementów w ramach większej struktury¹². Klastry obejmują różnego rodzaju organizacje, które wspólnie realizują zakładaną ideę, aby osiągnąć sukces poprzez wzrost konkurencyjności i innowacyjności swoich członków, opierając się na kreatywnej i wysoko skutecznej współpracy. Za główne podmioty wchodzące w skład klastra uznaje się:

- przedsiębiorstwa (firmy z pokrewnych branż),
- jednostki samorządu terytorialnego

(gminy, powiaty, województwa samorządowe),

- instytucje otoczenia biznesu (banki, instytucje finansowe, firmy ubezpieczeniowe, firmy doradcze, itp.),
- uczelnie wyższe,
- instytucje badawczo-rozwojowe i instytucje naukowo-badawcze.

Jak widać tematyka współpracy w ramach klastrów zawiązywana jest z różnymi obszarami zarówno badań i rozwoju, badań rynku, jak i w fazie zaopatrzenia, reglamentacji, produkcji, wszelkiego rodzaju usług, dystrybucji i promocji, w tym także w celu zwiększenia swojej przewagi konkurencyjno-negocjacyjnej.

Co ważne, dzięki działaniom klastrów wzmacnia się skuteczność pojedynczych firm w nich funkcjonujących, co przyczynia się do zwiększania ich konkurencyjności. Pośród członków klastra zachodzą intensywne przepływy produktów, usług, materiałów, następuje bardzo szybka wymiana informacji oraz dyfuzji wiedzy, przy jednoczesnej konkurencji i współpracy.

Warunki rynkowe skłoniły przedsiębiorstwa, aby wejść w nową relację, która powoduje, że coraz więcej firm zaczyna ze sobą współpracować, a jednocześnie ze sobą rywalizować.

¹² Słownik Języka Polskiego PWN, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2563549/klaster>

Mamy w tym przypadku do czynienia ze zjawiskiem koopetycji (ang. *coopetition*), czyli jednoczesnej kooperacji i rywalizacji członków wchodzących w skład klastra. Nazwa wzięła się od angielskiego słowa „*coopetition*” i nie ma polskiego odpowiednika¹³. Oznacza ona jednoczesną współpracę i konkurencję między rywalizującymi ze sobą przedsiębiorcami.

Pojęcie to nazywane niekiedy koopereacją¹⁴. Kooperencja – typ relacji między konkurentami, w których występują jednocześnie strumienie kooperacji i konkurencji, które zostało upowszechnione w latach dwudziestych XX w. przez badaczy teorii gier – Brandenbura i Sturata¹⁵. W ujęciu tych badaczy koopetycja oznacza strategię typu win-win, a konkurencja postrzegana jest jako gra, która wcale nie musi eliminować rywali, natomiast może przynosić zyski wszystkim uczestnikom.

Koopetycja jest koncepcją złożoną i może przybierać różne formy. Można tutaj wyróżnić trzy rodzaje możliwych koopetycyjnych interakcji, które zachodzą pomiędzy podmiotami konkurującymi. Jako wyznaczniki koope-

racji i konkurencji, można wymienić:

- współpracę – związki koopetycyjne, w których przoduje kooperacja,
- równowagę – związki koopetycyjne, w których członkowie klastra w równym stopniu współpracują i rywalizują ze sobą,
- rywalizację – związki koopetycyjne, w których przoduje konkurencja.

Często pojęcie samego klastra nieprawidłowo zrównywane jest z inicjatywą klastrową. Inicjatywa klastrowa jest wzorcem mobilizacji, integracji i komunikacji podmiotów działających w klastrze. Inicjatywa klastrowa nie jest porównywalna z klastrem, gdyż z reguły nie uczestniczą w niej wszystkie funkcjonujące w klastrze podmioty.

6. Charakterystyka KLTP-P

Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe w Gdańsku jest oddolną inicjatywą pomorskich firm z branży transportu, spedycji i logistyki (TSL) oraz instytucji otoczenia biznesu (uczelnie wyższe, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczne, ośrodki badawczo-rozwojowe, itp.). Klaster LTPP został powołany uchwałą jego członków 12 lipca 2012 r.

¹³ <https://www.logistyka.net.pl/bank-wiedzy/item/8025-koopetycja-wspolczesna-forma-wspolpracy-w-lancuchu-dostaw>

¹⁴ J. Cygler, *Kooperencja przedsiębiorstw. Czynniki sektorowe i korporacyjne*, SGH, Warszawa 2009.

¹⁵ M. Malawski, H. Sosnowska, A. Wieczorek, *Konkurencja i kooperacja - Teoria gier w ekonomii i naukach społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Działalność klastra skupia się na branży TSL, która jest jednym z kluczowych sektorów gospodarki regionu pomorskiego. Jego honorowym przewodniczącym został prof. Witold Andruszkiewicz, wybitny naukowiec i praktyk gospodarki morskiej, jeden ze współautorów i współtwórców autostrady A1.

Głównym celem klastra jest stymulowanie innowacyjności poprzez promowanie intensywnych kontaktów, korzystanie ze wspólnego zaplecza technologicznego, wymianę wiedzy i doświadczeń, wsparcie transferu technologii. Klaster współpracuje z sektorem badawczo-rozwojowym, realizując i pozyskując środki krajowe i unijne na wspólne projekty inwestycyjne, badania naukowe oraz tworzenie sieci powiązań i rozpowszechnianie informacji wśród podmiotów wchodzących w skład klastra.

Obecnie Klaster LTTP realizuje projekty dofinansowujące działania proeksportowe polskich firm. Projekty te są otwarte zarówno dla przedsiębiorstw posiadających już eksport, jak i dla tych, które dopiero planują takie działania. Zaletą tych projektów jest brak konieczności aplikowania o fundusze – wystarczy podpisać umowę z klastrem. Do projektu mogą przystąpić nie tylko małe i średnie przedsiębiorstwa, ale również duże.

Więcej informacji o KLTP-P na stronie: <https://www.klasterlogtrans.pl/>

Podsumowanie

Klustry to naturalne zjawisko w gospodarce wynikające z tendencji do skupienia określonych rodzajów działalności gospodarczej w danym sektorze lub regionie.

Warto również podkreślić, że chociaż członkostwo w klastrze może przynieść wiele korzyści, nie jest to uniwersalne rozwiązanie gwarantujące konkurencyjność i hasło „klaster jak plaster” nie zawsze znajduje uzasadnienie w danej sytuacji.

Mikro-, małym i średnim firmom, które najczęściej działają w pojedynkę, często brakuje kluczowych zasobów, takich jak: odpowiednie umiejętności zawodowe, kompetencje, wytrwałość, doświadczenie, a w szczególności środki finansowe na rozwój. To z kolei utrudnia im wejście i skuteczne konkutowanie na rynkach krajowych i międzynarodowych. Jednym z wielu rozwiązań tego problemu jest zastosowanie strategii klastrów. To budowanie przewagi konkurencyjnej poprzez skupienie w jednym obszarze czy to branżowym, czy regionalnym firm i otoczenia biznesowego działających na podobnych lub pokrewnych polach.

Bibliografia:

Antonowicz M., *Klasy jako instrument innowacji w transporcie*, „Infrastruktura Transportu” 2013, nr 4.

Bergma E.M. Feser E.J. : *Industrial and regional clusters: concepts and comparative applications*. Web Book in Regional Science, Regional Research Institute. West Virginia University, Morgantown 1999.

Bucka M., *Koncepcja klastrów w funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstw*, Prace Naukowe AE im. O. Langego we Wrocławiu, nr 1031, Wrocław 2004.

Bury A., *Klaster jako instrument wdrażania innowacji*, [w:] W kierunku gospodarki opartej na wiedzy: innowacyjność, konkurencyjność, współpraca w regionie, red. J. Kot, ZPORR, Kielce 2006.

Cieślak E., *Rozwój klastra od inicjatywy do fazy wzrostu na przykładzie klastra side-cluster, ekonomia XXI wieku*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2015.

Cygler J., *Kooperacja przedsiębiorstw. Czynniki sektorowe i korporacyjne*, SGH, Warszawa 2009.

Drelich-Sokulska B., Jankowiak A., Mazurek S. 2014. *Klasy jako nośnik innowacyjności przedsiębiorstw i re-*

gionów, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.

Gancarczyk M., *Model schyłku i odrodzenia klastrów*, „Gospodarka Narodowa”, Nr 3/2010.

Grycuk Adrian, *Koncepcja grom w teorii i praktyce zarządzania*. „Organizacja i Kierowanie”. 3, 2003.

Kaleta A., *Strategia konkurencji w przemyśle*, Wyd. AE, Wrocław 2000. ISBN 83 7011 434 -2.

Kierunki Rozwoju Polityki Klastrowej w Polsce po 2020 roku, Ministerstwo Rozwoju, Departament Innowacji Warszawa, czerwiec 2020 r.

Komisja Europejska, *Różnorodność klastrów*, Innowacje w Europie, Marzec 2007, Dyrekcja Generalna ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu, 2007.

Malawski M., Sosnowska H., Wieczorek A., *Konkurencja i kooperacja- Teoria gier w ekonomii i naukach społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Porter M. E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001.

Potrzeby klastrów w Polsce, Raport z przeprowadzonego badania, opracowanie niepublikowane przygotowane na zlecenie Ministerstwa Przedsię-

biorczości i Technologii, EU- Consult, 2019.

Skawińska E., Zalewski R., *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat - Europa - Polska*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.

Strategia Klaster Logistyczno-Transportowy „Północ-Południe”, Opracowanie: XELLECT, Tomasz Krzemieński, Gdańsk 2017.

Wojnicka E., *Klasy przemysłowe a regionalne systemy innowacyjne*, www.klasy.pl

Wojnicka E., *Rola klastrów innowacyjnych w Unii Europejskiej*, „Współnoty Europejskie”, nr 5/2002.

Zakrzewska-Bielawska A., *Rozwój przedsiębiorstw high-tech*, w: eadem (red.), *Kooperacja w rozwoju przedsiębiorstw high-tech*, Warszawa 2014.

Netografia:

<https://mfiles.pl/pl/index.php/Klaster>
<https://mfiles.pl/pl/index.php/Konkurencja>
<http://www.klasterit.pl/baza-wiedzy/publikacje-na-temat-klasterow/bariery-w-rozwoju-klasterow/>

Akty prawne:

1. Rozporządzenie ministra gospodarki z 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi. Dz.U.06.226.1651.

Opinia Komitetu Regionów – *Klasy i polityka dotycząca klastrów*. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, PL,2008/C 257, 9.10.2008.

Część 2. Sprawy międzynarodowe

Bilateralna współpraca międzynarodowa samorządu województwa pomorskiego na przełomie XX i XXI wieku¹

Grzegorz Grzelak

wieloletni przewodniczący
Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego
oraz Sejmiku Województwa Pomorskiego

I. Bałtycki obszar międzynarodowej współpracy regionu

Od lat 90. XX w. jednymi z najważniejszych partnerów dla obszarów obecnego województwa pomorskiego były landy północnoniemieckie, położone nad Morzem Bałtyckim i nad Morzem Północnym (te ostatnie historycznie związane, wszakże, współpracą handlową i gospodarczą z obszarem Morza Bałtyckiego): Szlezwik-Holsztyn i Meklemburgia-Pomorze Przednie oraz Brema i Hamburg (miasta na prawach landu). W przypadku Bremy kontakty najpierw wojewody gdańskiego,

a później samorządu województwa pomorskiego podążały za wieloletnią, silną współpracą miasta Gdańska z tym landem – datującą się od 1975 r. Na początku lat 90. rozpoczęła się wszechstronna współpraca z landem Szlezwik-Holsztyn, zapoczątkowana przez wojewodę gdańskiego Macieja Płażyńskiego, kontynuowana przez władze Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego, a następnie kontynuowana przez Zarząd i Sejmik Województwa Pomorskiego.

W połowie lat 90. rozpoczęły się kontakty wojewody i sejmiku gdańskiego z władzami Meklemburgii-Po-

¹ Niniejsze opracowanie odnosi się głównie do okresu lat 1999-2014, z uwzględnieniem okresu działalności sejmiku samorządowego województwa gdańskiego (1990-1999) – o ile realizowana przez niego współpraca międzynarodowa była kontynuowana przez samorząd województwa pomorskiego. Opracowanie nie odnosi się także do uczestnictwa w organizacjach międzynarodowych, o których pisaliśmy już na łamach „Samorządu Pomorza”.

morza Przedniego, aby już w czasie działania samorządu województwa pomorskiego przyjąć formę oficjalnych porozumień. Ten land miał wszakże już wcześniej ściśle, transgraniczne relacje z sąsiednim województwem szczecińskim, a później – zachodniopomorskim. Trzeba podkreślić, że właśnie na kierunku północnoniemieckim rozwinęła się szeroka współpraca pozarządowa i poza samorządowa, oparta na kontaktach indywidualnych. Był to istotny kierunek emigracji polskiej, w tym pomorskiej, w ostatnich dziesięcioleciach. Hamburg, Brema, Szlezwik-Holsztyn to obecnie miejsca, które zamieszkuje wielu Polaków o rodowodzie pomorskim.

Współpraca polskich samorządów (oraz władz rządowych na szczeblu wojewódzkim) z partnerami niemieckimi zyskała poparcie w podpisanych na początku lat 90. porozumieniach polsko-niemieckich. Dokładnie po zawarciu traktatu granicznego w Warszawie 14 listopada 1990 r. oraz podpisaniu w Bonn 17 czerwca 1991 r. traktatu o przyjaznej współpracy i dobrym sąsiedztwie. Zawierały one zapisy dotyczące wspierania współpracy regionalnej i transgranicznej, szczególnie miast, gmin, polskich województw i niemieckich landów.

W przypadku niemieckich partnerów polskich województw występowała (gdy były one okręgami administracji rządowej) i występuje (w sytuacji województw samorządowych) głęboka

asymetria ustrojowa i kompetencyjna. Niemcy są państwem federalnym, składającym się z 16 krajów związkowych, które mają własne parlamenty wyposażone w uprawnienia ustawodawcze i rządy uczestniczące w procesie legislacyjnym na poziomie federalnym poprzez reprezentację w Bundesracie, izbie wyższej parlamentu. Konstytucja niemiecka rozdziela różne funkcje legislacyjne między poziomy federalny i krajowy.

W sferze podziału zadań publicznych funkcje, takie jak obrona, sprawy zagraniczne czy też działanie straży granicznej, poczty, banku centralnego, są całkowicie zastrzeżone dla szczebla federalnego, natomiast inne, np. zadania w dziedzinie bezpieczeństwa, wymiaru sprawiedliwości, zarządzania jednostkami kultury czy transportem publicznym, dzielone są między szczebel federalny i krajowy. Wreszcie, pewne dziedziny zadań publicznych podlegają wyłącznie administracji landowej bądź dzielone są z niższymi szczeblami organizacji państwa (miałem). Parlamenty krajowe (landtagi) mają dużą swobodę w kształtowaniu własnego systemu samorządowego, co powoduje pewne różnice w systemie kompetencyjnym i ustroju administracji lokalnej w skali całej republiki. Do szczególnych zadań publicznych władz landu należy ochrona zdrowia, planowanie regionalne i przestrzenne, ochrona środowiska, kultura, transport i rozwój gospodarczy. Większy

zakres kompetencji i silniejsza pozycja ustrojowa wobec województw samorządowych w Polsce powoduje, że współpraca może się odbywać tylko w części tego zakresu, który pokrywa się z systemem zadań własnych polskich regionów. Mimo to, z polskiego punktu widzenia, landy niemieckie (przede wszystkim zachodnie) były dla podmiotów polskich bardzo atrakcyjnym partnerem z powodu ich pozycji gospodarczej i silnej obecności w europejskiej współpracy międzyregionalnej oraz europejskich zrzeszeniach władz regionalnych.

Takim atrakcyjnym partnerem dla województwa gdańskiego, już w okresie transformacji ustrojowej w Polsce, okazał się być położony na południowo-zachodnim wybrzeżu Bałtyku i nad Morzem Północnym, land Szlezwik-Holsztyn. Pierwszy dokument („deklaracja”) o współpracy landu Szlezwik-Holsztyn z województwem gdańskim został podpisany przez wojewodę Macieja Płażyńskiego i premiera Björna Engholma 18 sierpnia 1992 r. w Gdańsku. Ogólnie sformułowany tekst dokumentu zapowiadał wymianę informacji i doświadczeń pomiędzy partnerami. Rok później strona niemiecka zainicjowała bardziej konkretne formy wsparcia dla polskiego partnera. Stworzono projekt wspólnego wykorzystania instrumentów finansowych Unii Europejskiej, zadeklarowano wsparcie dla rozwoju wojewódzkich programów prywatyzacji.

W następnych kilku latach nasiliło się zaangażowanie różnych instytucji niemieckich na terenie województwa gdańskiego. Kilońska Izba Gospodarcza udzielała pomocy Gdańskiej Izbie Gospodarczej. Nawiązane zostały kontakty Nadbałtyckiego Centrum Kultury z przedstawicielami nauki i kultury Szlezwika-Holsztynu. Rozpoczęła się wspólna realizacja programu *Ars Baltica*. Ministerstwo Transportu landu interesowało się budową autostrad na Pomorzu. Ważnym dla rozwoju kontaktów gospodarczych były lata 1995-1996. W 1995 r. została podpisana umowa o współpracy pomiędzy Partnerskim Związkiem Socjalnym landu i korporacją organizacji samorządowych KOS. Rozwinęła się współpraca organizacji pozarządowych obu regionów. Symbolem ogólnego rozwoju kontaktów było otwarcie na Długim Targu w Gdańsku przedstawicielstwa Szlezwika-Holsztynu.

W drugiej połowie lat 90. współpraca nadal się rozwijała. Objęła m.in. kwestie bezpieczeństwa publicznego, wymiany informacji i doświadczeń w dziedzinie zwalczania przestępczości zorganizowanej, a także metodologię planowania regionalnego, w szczególności przestrzennego. Premier landu Heide Simonis uczestniczyła w obchodach 1000-lecia miasta Gdańska, a dzień 13 sierpnia 1997 r. był Dniem Landu Szlezwik-Holsztyn na Pomorzu. W związku z wizytą w maju 1998 r. w Gdańsku prezyden-

ta Landtagu Szlezwika-Holsztynu Wernera Arensa z delegacją parlamentarzystów rozpoczęły się również kontakty z Sejmikiem Samorządowym Województwa Gdańskiego.

Od początku 1999 r. stosunki z landem niemieckim przejmują Sejmik Województwa Pomorskiego. Już w marcu 1999 r. doszło do parafowania nowej deklaracji o współpracy regionalnej między województwem pomorskim a krajem związkowym Szlezwik-Holsztyn, którą wkrótce, po akceptacji Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, zatwierdził sejmik pomorski². Deklaracja zapowiadała znaczne rozszerzenie współpracy, w stosunku do dokumentu z 18 sierpnia 1992 r. Zawierała m.in.:

- podkreślenie ogólnobałtyckiego wymiaru współpracy regionów i otwartości na współpracę z innymi społecznościami regionalnymi;
- poparcie polskich dążeń do członkostwa w Unii Europejskiej;
- wsparcie dla idei Europy regionów;
- wolę rozszerzenia współpracy na takie dziedziny, jak szkolnictwo wyższe, badania naukowe, ochrona środowiska;
- zapowiedź wspólnego aplikowania o środki pomocowe Unii Europejskiej oraz Funduszu Współpracy Polsko-Niemieckiej i Polsko-Niemieckiej Organizacji Młodzieży.

Od 31 sierpnia do 22 września 1999 r. w Gdańsku przebywała liczna delegacja rządu krajowego pod przewodnictwem premier landu Heide Simonis. Wizyta miała charakter symboliczny; była związana z obchodami 60. rocznicy wybuchu II wojny światowej. Istotnym elementem obchodów, w których uczestniczyli prezydenci obu państw, a które odbywały się m.in. na Westerplatte, był uroczysty „koncert pojednania” w kościele św. Jana, który wykonywała Filharmonia Izraelska pod przewodnictwem Zubina Mehty. Jesień tego roku obfitowała w wydarzenia potwierdzające ścisłą współpracę nie tylko poprzez takie symboliczne uroczystości. W Gdańsku gościła, zorganizowana przez Ministerstwo Gospodarki Szlezwika-Holsztynu landu grupa przedsiębiorców. Rozpoczęła też prace Komisja Wspólna Pomorza i Szlezwiku-Holsztynu, która przygotowywała program dalszej współpracy.

W latach 90. rozwinęła się również współpraca miast i gmin Pomorza z partnerami na terenie Szlezwika-Holsztynu: Gdyni z Kilonią, Gdańska z Lubeką, Helu z Neustadt in Holstein, Nowego Stawu z Wilster, Słupska z Flensburgiem, Sopotu z Ratzeburgiem, Tczewa z Norderstedt, Ustki z Kappeln, gminy Kaliska z Reinfeld. Wśród miast najbardziej intensywna

² Wspólna deklaracja o współpracy regionalnej pomiędzy Województwem Pomorskim a Krajem Szlezwik-Holsztyn” z 12 marca 1999 r. Był to pierwszy tego typu dokument podpisany przez władze samorządowe województwa pomorskiego po jego powstaniu.

współpraca partnerska rozwinęła się między Gdynią a Kilonią. Sięgała ona 1985 r., kiedy to podpisano porozumienie ramowe obejmujące takie dziedziny, jak: gospodarka komunalna, służba zdrowia, opieka społeczna, rozwój przemysłu stocznioowego, kultura, turystyka. Instytut Medycyny Morskiej i Tropikalnej współpracował z Schiffahrtmedizinischer Institut der Marine. W klinikach kilońskich prowadzono szkolenia gdyńskich lekarzy. Rozwijala się współpraca szkół, w tym wymiana uczniów. Miasta dzieliły się doświadczeniami w zakresie zagospodarowania miejskich terenów zielonych. Szczególną wartość miały kilońskie dostawy sprzętu medycznego dla gdyńskiego pogotowia. Następował rozwój ruchu turystycznego między oboma miastami.

Podpisaniu porozumienia o współpracy w marcu 1999 r. (a więc wkrótce po powstaniu nowego województwa pomorskiego i samorządu regionalnego) towarzyszyła obietnica strony niemieckiej organizacji staży dla pracowników urzędu marszałkowskiego w Gdańsku poświęconych wykorzystywaniu środków pomocowych Unii Europejskiej. Zapowiedziano także staże poświęcone działalności biur regionalnych w Brukseli przy wykorzystaniu Hanse Office w Brukseli. Ponadto, uzgodnio-

no podjęcie współpracy w dziedzinie transportu międzynarodowego m.in. w sprawie rozwoju drogi ekspresowej Via Hanseatica. Rozważano możliwości wsparcia transferu technologii między regionami oraz wspierania działalności samorządu gospodarczego oraz małych i średnich przedsiębiorstw³. W związku z tymi ostatnimi kwestiami w listopadzie następnego roku, we współpracy z Izbą Przemysłowo-Handlową w Kilonii, strony zorganizowały dla przedstawicieli urzędów, uczelni i organizacji gospodarczych z Pomorza seminarium poświęcone różnym sposobom wspierania transferu nowoczesnych technologii⁴.

Od początku nowej dekady rosła aktywność różnych firm i instytucji w kontaktach międzyregionalnych. Okazją do ich prezentacji był zawsze coroczny czerwcowy Tydzień Kiloński. Był on także okazją do kontaktów politycznych władz regionalnych i lokalnych z Regionu Morza Bałtyckiego. Zapewniała to organizowana corocznie konferencja Kieler Woche Gespräch, w ramach której podejmowano najważniejsze bieżące problemy polityczne i gospodarcze tego regionu w kontekście współpracy europejskiej oraz stosunków Unia Europejska – Rosja.

W kontaktach partnerskich województwa pomorskiego z landem Szele-

³ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 1999 r.

⁴ *Ibidem*, 2000 r.

zwik-Holsztyn ważną rolę odgrywała współpraca młodzieży, która na wspólnych spotkaniach podejmowała trudne tematy historyczne, bieżące i przyszłe relacje w wymianie międzyregionalnym, międzynarodowym (polsko-niemieckim) i europejskim. W maju 2001 r. miało miejsce ważne wydarzenie dla tej współpracy: zorganizowany w Gdańsku kongres młodzieży CZASSPRUNG 2010 z udziałem szkół średnich z Pomorza i Szlezwika-Holsztyna. Konferencja ta obejmowała zarówno pracę w grupach tematycznych, jak i obrady plenarne; w tych ostatnich uczestniczyli m.in.: polityk Egon Bahr, pisarz Stefan Chwin, premier landu Heide Simonis i marszałek województwa Jan Zarębski⁵. Współpraca młodzieży obu regionów kontynuowana była w następnych latach. Na przykład, w maju 2002 r. uczniowie z regionu pomorskiego uczestniczyli w zorganizowanym w Kilonii spotkaniu młodzieży z krajów bałtyckich pod hasłem „Baltic Bridges – from the Present to the Future”⁶.

W ciągu następnych lat kontynuowane były kontakty gospodarcze między obu regionami. Przykładowo, w 2004 r. Pomorze odwiedziła duża misja przedsiębiorców zrzeszonych w Kilonijskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej

reprezentujących sektor przemysłu rolno-spożywczego. Przedmiotem kontaktów były także inne zagadnienia; w maju tego roku delegacja Szlezwiku-Holsztyna prowadziła w Gdańsku rozmowy na temat sytuacji w służbie zdrowia i edukacji, a minister sprawiedliwości, pracy i spraw europejskich landu omawiał w stolicy Pomorza wspólne inicjatywy w ramach współpracy bałtyckiej. Marszałek województwa pomorskiego uczestniczył w Lubece w podsumowaniu projektu InterMare C, realizowanego wspólnie w ramach programu Interreg III C⁷. W drugiej połowie tej dekady rozwinęła się silnie współpraca pomiędzy organami stanowiącymi obu regionów (landtagiem i sejmikiem) w ramach Forum Parlamentów Południowego Bałtyku.

W połowie lat 90. doszło do nawiązania kontaktów między województwem gdańskim a krajem Związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie. Wcześniej współpracę zaczęły nawiązywać różne instytucje i organizacje z obu stron. Z polskiej strony były to m.in.: Zarząd Portu Gdańsk, Gdańsk Izba Gospodarcza, Gdańska Izba Rzemieślnicza, Gdańska

⁵ *Ibidem*, 2001 r.

⁶ *Ibidem*, 2002 r.

⁷ *Ibidem*, 2004 r.

Izba Turystyki. Pierwsze spotkania z przedstawicielami tego wschodni-niemieckiego landu obfitowały w wymianę doświadczeń m.in. w dziedzinie działalności samorządu lokalnego i regionalnego. Kontakty uległy intensyfikacji w 1995 r., kiedy to Gdańsk odwiedził premier landu Berndt Seite. W ciągu następnych trzech lat następowała wymiana misji gospodarczych, rozwijała się współpraca kulturalna w ramach programu Ars Baltica oraz wymiana studentów między Uniwersytetem Gdańskim a uczelniami w Rostoku i Greifswaldzie.

W 1999 r. doszło wreszcie do podpisania pierwszego porozumienia międzyregionalnego koncentrującego się na zagadnieniach rynku pracy i przeciwdziałaniu bezrobociu, które sygnowali przedstawiciele ministerstwa pracy i budownictwa landu Meklemburgia-Pomorze Przednie i Wojewódzkiego Biura Pracy w Gdańsku. Na początku 2000 r. rozpoczęto przygotowania do podpisania ogólnej umowy o współpracy międzyregionalnej. Umowę tę ostatecznie podpisano 15 stycznia 2001 r.⁸ Przewidywała ona współpracę we wszystkich dziedzinach, w których występowało zjawisko „pokrywania się” kompetencji part-

nerów. Zakładano powołanie komisji wspólnej koordynującej tę współpracę, w szczególności w dziedzinie wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej dla finansowania wspólnych projektów. Wkrótce płaszczyzną wspólnych działań stało się, powołane z inicjatywy obu partnerów, Forum Parlamentów Południowego Bałtyku.

W 2002 r. obydwie regiony uczestniczyły w przygotowaniu międzynarodowego (obejmującego niemieckie landy Szlezwik-Holsztyn i Meklemburgię-Pomorze Przednie, polskie województwa zachodniopomorskie i pomorskie oraz ówczesny obwód kałiningradzki Federacji Rosyjskiej) projektu korytarza transportowego, zwanego Łukiem Szafirowym, który miały się przyczynić do rozwoju regionu południowego Bałtyku⁹. W 2003 r. strona niemiecka, w czasie wizyty premiera landu w Gdańsku, wystąpiła z propozycją wspólnego wykorzystania unijnych programów pomocowych, w szczególności w ramach programu Interreg III B¹⁰. Nawiązywane były także kontakty gospodarcze; we wrześniu 2004 r. miała miejsce misja firm meklemburskich na Pomorzu. Niemieckie firmy z sektora gospodarki morskiej uczestniczyły w organizowa-

⁸ „Wspólna deklaracja o współpracy regionalnej między Województwem Pomorskim i Landem Meklemburgia-Pomorze Przednie” z 15 stycznia 2001 r.

⁹ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2002 r.

¹⁰ *Ibidem*, 2003 r.

nych w Gdańsku targach Baltexpo.¹¹

Obydwie strony wykorzystywały różne okazje do przedstawienia i spopularyzowania swojego regionu, zilustrowania jego atrakcyjności i osiągnięć cywilizacyjnych przy okazji różnych imprez organizowanych na terytorium partnera. Pomorze prezentowało się np. w 2006 r. w Ludwigslust w trakcie Dnia Meklemburgii oraz w 2007 r. w Schwerinie (stolicy landu) podczas Dnia Jedności Niemiec¹². Strona niemiecka wykorzystywała do tego celu organizowany zawsze w sierpniu w Gdańsku Jarmark św. Dominika, a w jego ramach Tydzień Niemiecki.

Władze Meklemburgii w kontaktach z Pomorzem podkreślały zawsze wagę współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa publicznego. W tym wypadku partnerem dla nich nie mógł być jednak tylko samorząd wojewódzki, lecz, przede wszystkim, administracja rządowa. Warto w tym miejscu stwierdzić, że ważnym elementem współpracy pomorsko-meklemburskiej były organizowane corocznie tzw. Rozmowy Gdańskie, stanowiące cykl spotkań organizowanych przez Urząd Kryminalny Meklemburgii i Komendę Wojewódzką Policji w Gdańsku przy udziale przedstawicieli samorządów, na przemian w Gdańsku i Schwerinie. Tematyka tych spotkań dotyczy-

ła m.in. przestępczości gospodarczej, zjawisku korupcji (także w policji) czy, jak to określano, problemowi bezpieczeństwa w epoce cyfrowej.

Po podpisaniu umowy o współpracy między obu partnerami w styczniu 2001 r. powołano komisję wspólną mającą tę kooperację planować i inicjować. Jej prace ukazują zakres podejmowanej w ramach współpracy problematyki. Przykładowo, na posiedzeniu komisji w kwietniu 2008 r., omawiano takie zagadnienia, jak potrzeba wzajemnych konsultacji w dziedzinie finansów i administracji regionalnej, przygotowywanie wspólnych projektów turystycznych, rozwój energii odnawialnej, kształcenie nauczycieli szkolnych, współpraca naukowa wyższych uczelni. Z drugiej strony, komisja zajmowała się takimi konkretnymi sprawami, jak: współpraca Związku Kultury Meklemburgii-Pomorza Przedniego ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim, współpraca partnerska powiatu chojnickiego z Ludwigslust w Meklemburgii, współpraca Cechu Rzemiosł z Wejherowa z Izbą Rzemiosła w Schwerinie, spotkania w ramach Rozmów Gdańskich, program Południowy Bałtyk, budownictwo komunikacyjne i sportowe oraz inne projekty realizowane w związku z organizacją Euro 2012 w Gdańsku, Tydzień Niemiecki or-

¹¹ *Ibidem*, 2004 r.

¹² *Ibidem*, 2007 r.

ganizowany w ramach gdańskiego Jarmarku św. Dominika, współpraca samorządów miejskich Gdańska i Rostoku, projekt In Water Baltic czy przygotowanie programu wizyty premiera landu Haralda Ringstorffa w listopadzie 2008 r. w Gdańsku¹³.

Województwo pomorskie, a wcześniej województwo gdańskie, wyniosło szereg wymiernych korzyści ze współpracy z partnerami niemieckimi, przede wszystkim z landem Szlezwik-Holsztyn. Obejmowały one m.in.:

- kontakty i wymianę doświadczeń z regionami Unii Europejskiej o wysokim poziomie rozwoju cywilizacyjnego (Szlezwik-Holsztyn) w okresie przedakcesyjnym i w trakcie włączania się województwa pomorskiego do UE;
- współpracę w rozwiązywaniu różnych problemów (np. transportowych, energetycznych) wynikających z wspólnego położenia nadbałtyckiego – w kontaktach dwustronnych i na płaszczyźnie różnych bałtyckich organizacji władz lokalnych i regionalnych;
- współpracę różnych organizacji i instytucji gospodarczych, społecznych, kulturalnych, oświatowych i służby zdrowia;
- wymianę doświadczeń w dziedzinie funkcjonowania samorządu lokalnego i regionalnego oraz współpracę miast partnerskich;

- rozwój kontaktów międzyludzkich między niemieckimi i polskimi wspólnotami regionalnymi składającymi się na proces pojednania pomiędzy oboma narodami.

Drugim ważnym partnerem w Regionie Morza Bałtyckiego dla województwa pomorskiego (a wcześniej województw gdańskiego, słupskiego i elbląskiego) były regiony południowo-wschodniej Szwecji: Kalmar, Kronoberg, Blekinge. Struktura szwedzkich województw (länów) ma swe korzenie w konstytucji sporządzonej jeszcze przez kanclerza Axela Oxenstierne w 1643 r. Na przełomie XX i XXI w. na system władzy regionalnej składały się zarówno organy władzy rządowej, jak i samorządy wojewódzkie (länów). Urząd wojewódzki był ogniwem pomiędzy rządzącymi państwem a mieszkańcami województwa, wojewódzkim pośrednikiem dla realizacji państwowych interesów, dla rządu i urzędów centralnych, ale również władzą z zadaniem dopilnowania interesów regionu w kontaktach z władzami państwowymi, Riksdagiem i rządem. Pracą urzędu kierował wojewoda (gubernator), który również jest przewodniczącym zarządu województwa. Zarząd wybierany był przez samorząd województwa. Wojewodę

13 *Ibidem*, 2008 r.

mianował premier na sześcioletnią kadencję. Zwykle na wojewodów mianowani byli znaczący politycy; osoby, które wcześniej zajmowały stanowiska ministerialne lub cieszące się dużym zaufaniem w województwie.

Urząd wojewódzki ponosił dużą część odpowiedzialności za prawidłowe stosowanie prawodawstwa i rozporządzeń. Urząd był trybunałem pierwszej instancji w wielu sprawach dotyczących m.in. ruchu kołowego, środowiska naturalnego czy spraw budowlanych. W województwie spełniał rolę policyjną; wydawał m.in. różne zezwolenia, prawa jazdy czy pozwolenia na działalność mającą wpływ na środowisko. W przypadku wielkich katastrof budowlanych i innych sytuacji kryzysowych urząd przejmował odpowiedzialność za służby ratownicze. Na urzędzie wojewódzkim spoczywała również odpowiedzialność za informowanie rządu o potrzebach województwa. Urząd ten składał się m.in. z wydziałów ekonomicznego, ochrony środowiska, mieszkaniowego, planowania, obrony cywilnej, weterynaryjnego, kultury, rolnictwa i rybactwa czy prawnego. W tym ostatnim dziale zatrudnieni są prawnicy, którzy zajmowali się sprawami zaskarżanymi do urzędu. Dział ten miał również za zadanie sprawowanie nadzoru nad opieką socjalną w gminach. W poszczególnych działach pracowali specjaliści w danej dziedzinie, tzw. eksperci wojewódzcy.

Landstingi (samorządy wojewódzkie, zwane również „gminą drugiego stopnia”) zajmowały się sprawami mieszkańców danego regionu. Podział pracy między gminę i wojewódzki samorząd oparty był przede wszystkim na zasadzie, iż zadania wymagające szerokiej bazy ludnościowej powinny w zasadzie należeć do landstingów. Wybory 23 landstingów, organizowane tego samego dnia co do Rikstagu i gmin, oznaczały bezpośrednie wybory do wojewódzkich rad samorządowych, które były naczelnym organem uchwałodawczym. Z kolei rada wybiera członków zarządu, komisji i ich przewodniczących. Rada wojewódzka zbierała się przynajmniej cztery razy do roku, określała budżet swoich władz i odpowiadała za inne ważne decyzje ekonomiczne. Samorząd wojewódzki miał prawo do pobierania podatku; rada określała również wysokość opodatkowania. Zarówno rady wojewódzkie, jak i gminne działały zgodnie z tym samym prawem, tzn. ustawą o samorządzie terytorialnym z 1991 r. Zarząd województwa opracowywał projekty uchwał zatwierdzane przez radę.

Głównym zadaniem landstingów była służba zdrowia i opieka stomatologiczna (ośrodki zdrowia, szpitale). Oprócz tego landstingi były odpowiedzialne za: szkoły pielęgniarskie, technika rolnicze i leśne oraz za kursy ogrodnicze na poziomie ponadnaturalnym. Samorządy wojewódzkie

wspomagały finansowo organizacje zajmujące się oświatą dla dorosłych. Innym zadaniem landstingów była kultura. Odpowiadały one za jednostki kulturalne o znaczeniu regionalnym, takie jak: muzea wojewódzkie, orkiestry, teatry wojewódzkie i biblioteki. Wraz z rządem landstingi zarządzały spółkami rozwoju regionalnego. Natomiast wraz z gminami landstingi odpowiadały za transport publiczny i zajmowały się promocją turystyki regionu.

Elementem struktury samorządowej były również wojewódzkie związki gmin. Każda z gmin danego województwa wysyłała swoich delegatów na wojewódzkie zjazdy odbywające się w rok po wyborach komunalnych. Zjazd wyłaniał zarząd polityczny związku gmin. Głównym zadaniem związków było dopilnowywanie wspólnych interesów gmin danego województwa. Były organizacjami dobrowolnymi (jednak wszystkie gminy w kraju do nich należały) i samofinansującymi się ze środków swych członków.

Od 1 lipca 1997 r. rozpoczęła się realizacja projektu pilotażowego w Kalmarze, w ramach którego część zadań, realizowanych do tej pory przez landsting, związek gmin, urząd wojewódzki oraz centralne agencje rządowe, przeszła w gestię nowego ciała zwanego radą regionalną. Były to sprawy przede wszystkim o znaczeniu regionalnym np.: koordynacja turystyki, komunikacja i planowanie dróg, sprawa

wy międzynarodowe i kulturalne. Jednym z najważniejszych zadań rady miało być inicjowanie konkretnych działań w celu polepszania rozwoju i perspektywy zatrudnienia w regionie. Projekt oparty był na zasadzie, iż decyzje powinny być podejmowane jak najbliżej mieszkańców i korzystać z wiedzy na temat uwarunkowań lokalnych i regionalnych. Podczas trwania projektu rada przejęła część zadań od innych instytucji i organizacji. Poza tym rada regionalna zajmowała się sprawami związanymi z rozwojem współpracy bałtyckiej i sprawami dotyczącymi roli regionu w Unii Europejskiej. Rada regionalna była ciałem koordynującym współpracę, bardzo podobnym do tradycyjnego związku gmin.

Południowa Szwecja jest regionem centralnie położonym w Europie Północnej, w niedalekiej odległości od takich ośrodków miejskich, jak Kopenhaga, Hamburg czy Berlin. Organizacją współpracy samorządów wojewódzkich (landstingów), gmin i związków gmin południowej Szwecji jest Sydsam. Południowa Szwecja składa się z geograficznych krain: Skanii, Blekinge, Hallandu, Smalandii i Olandii. Region zamieszkuje około 2,2 mln mieszkańców, ściśle związanych z sobą infrastrukturą komunikacyjną i bardzo jednorodną demograficzną i gospodarczą strukturą. Zasadnicze zadania Sydsam to:

- działanie jako forum dla promowa-

nia wspólnych interesów południowej Szwecji w kraju i za granicą;

- dyskusowanie nad sprawami posiadającymi znaczenie dla całej południowej Szwecji;
- uzupełnianie pracy landstingów i gmin;
- zwiększenie świadomości wagi regionu.

Priorytetem dla Sydsam było stworzenie sprawnej współpracy ponad granicami państwowymi wokół południowej części Bałtyku, koncentrując się na współpracy z Polską, Niemcami i Danią. Aby ułatwić realizację tego programu, otwarto Europejskie Biuro Południowej Szwecji w Domu Bałtyckim w Brukseli. Biuro miało za zadanie oceniać i nadzorować różne programy Unii Europejskiej w imieniu południowej Szwecji. To samo dotyczyło wspólnych projektów w ramach współpracy wokół południowej części basenu Morza Bałtyckiego. Biuro zostało powołane, aby ułatwić kontakty pomiędzy członkami organizacji i instytucjami Unii Europejskiej, a także pomiędzy przedstawicielami regionów wokół Bałtyku.

W przeciwieństwie do obwodu kalininogradzkiego Federacji Rosyjskiej i landu Szlezwik-Holsztyn w Niemczech, to nie organ rządowy – wojewoda – był pierwszym podmiotem polskim nawiązującym stosunki z partnerami szwedzkimi, lecz podmiot samorządowy sejmiki samorządowe województw. Odbывало się to wszakże na podstawie

zawartej 3 lipca 1990 r. umowy między polskim ministrem – pełnomocnikiem rządu ds. reformy samorządu terytorialnego (Jerzym Regulskim) a Szwedzkim Związkiem Władz Lokalnych w Sztokholmie. W programie współpracy sformułowanym przez tych partnerów brały udział województwa południowej Szwecji. Na początku 1991 r. trzy sejmiki samorządowe obejmujące swoim działaniem obszary obecnego województwa pomorskiego zawarły umowy ze wskazanymi partnerami południowo wschodniej Szwecji: gdański z länem Kalmar (10 stycznia 1991 r.), słupski z Kronoberg, elbląski z Blekinge. Współpraca była możliwa dzięki specjalnym funduszom pomocowym uruchomionym przez rząd szwedzki w ramach programu SALA-BITS.

Pierwszy okres kontaktów, przypadający na pierwszą kadencję samorządów terytorialnych w Polsce, zdominowały szkolenia polskich polityków i urzędników samorządowych mające na celu zapoznanie ich z funkcjonowaniem samorządu szwedzkiego w zakresie ogólnego systemu władz lokalnych i regionalnych, rodzaju wykonywanych zadań publicznych, działania urzędów czy problematyki reform decentralizacyjnych w Szwecji. Dla znaczącej liczby polskich samorządowców (wójtów, radnych) była to sprzyjająca okazja do czerpania z doświadczeń mającego długą historię samorządu szwedzkiego.

Wkrótce jednak, pod koniec pierwszej kadencji sejmików samorządowych i w ciągu drugiej (lata 1994-1998), ujawniła się tendencja do organizowania spotkań i konsultacji, a później wielostronnej współpracy na szczeblu lokalnym i regionalnym wokół trzech grup tematycznych: ochrony środowiska, planowania przestrzennego oraz opieki społecznej i zwalczania różnych patologii społecznych. Nastąpiła też swoistego rodzaju „specjalizacja” w zakresie tych tematów po stronie szwedzkiej. W pierwszej dziedzinie wiodącym województwem był Kalmar, drugiej – Blekinge, trzeciej – Kronoberg.

Wówczas to również ze Szwecji do trzech naszych północnych województw zaczął napływać sprzęt, wyposażenie, jak również projekty techniczne dla mniejszych oczyszczalni miejskich i gminnych. Strona szwedzka kładła nacisk na upowszechnianie szwedzkiego modelu planowania przestrzennego, w szczególności większego społecznienia procesu uzgadniania planów miejscowych i ogólnych. Służył temu chociażby cykl publikacji w Biuletynie Sejmiku Województwa Gdańskiego „Gryf”. Szwedzcy konsultanci służyli radą przy tworzeniu planów przestrzennych m.in. w Słupsku, Elblągu, Kwidzynie, Gdyni, Starogardzie Gdańskim czy Stężycy. Współpraca z różnymi instytucjami szwedzkimi owocowała również prowadzeniem wspólnego lobbingu w obydwu krajach

na rzecz budowy infrastruktury łączącej oba regiony (komunikacja promowa, lotnicza, autostrady w systemie północ-południe).

Przedłużenie umowy o współpracę przez stronę szwedzką wynikało z bardzo dobrej opinii na temat dotychczasowych praktyk. Była ona formułowana przez partnerów po obydwu stronach Bałtyku. Podzielał ją również wysłannik parlamentu szwedzkiego i Szwedzkiego Związku Władz Lokalnych Stefan Sjölander, który przebywał na Pomorzu w 1993 r. Z taką oceną spotkała się przebywająca w lutym tegoż roku w Gdańsku Przewodnicząca Rikstagu Ingegerd Troedsson i towarzyszący jej parlamentarzyści szwedzcy. Sejmik gdański starał się podkreślać znaczenie tej współpracy zarówno w czasie wizyty króla Szwecji, jak i ministra spraw zagranicznych tego kraju (w maju 1995 r.) w Gdańsku.

W wyniku tych zabiegów strona szwedzka podpisała 19 lutego 1994 r. w siedzibie Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego umowę dotyczącą przedłużenia działania poprzedniego porozumienia. Od tego momentu przykładano jeszcze większą wagę do bezpośredniego zaangażowania się szwedzkich konsultantów w działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego na Pomorzu. W ramach współpracy realizowano m.in. program o nazwie „Bałtycka ekologia gminna”. Kontynuacja realizacji po-

rozumienia oznaczała dalsze wydatki ze szwedzkiego budżetu na rzecz ekspertów działających w Polsce oraz na organizację współpracy na terenie samej Szwecji. Dotyczyło to również dokonywanego przez pomorskich obserwatorów monitoringu przebiegu tzw. projektu kalmarskiego. Zaufanie, jakie zrodziło się w wyniku tej kilkuletniej współpracy, miało niewątpliwie wpływ na to, że w 1997 r. strona szwedzka odpowiedziała pozytywnie na polskie zaproszenie do utworzenia euroregionu razem z innymi partnerami z obszaru Południowego Bałtyku.

Zmiany ustroju administracji publicznej w Polsce i powstanie samorządowego województwa pomorskiego na przełomie 1998 i 1999 r. zbiegły się w czasie z zakończeniem kolejnego etapu współpracy. Przebywająca wiosną 1999 r. na Pomorzu delegacja szwedzka reprezentująca przedstawicieli województw Kalmar, Blekinge i Kronoberg (pod przewodnictwem Rogera Kaliffa) podpisała z marszałkiem województwa list intencyjny dotyczący kontynuacji dotychczasowej współpracy w nowych formach organizacyjnych. Równolegle do tego aktu, w 1999 r. strona szwedzka wystąpiła z inicjatywą realizacji programu współpracy RERES.

Wspólnym inicjatywom regionalnym towarzyszyła także współpraca na poziomie miast i gmin. Modelowym przykładem może być ta, która od początku lat 90. łączy Gdynię i Karl-

skronę. Pierwszą umowę podpisano już w marcu 1990 r., a więc jeszcze przed serią porozumień międzyregionalnych. W oparciu o szwedzki program SIDA (Swedish International Development Agency) Gdynia otrzymała pomoc w zakresie zwalczania patologii społecznych i rozwoju systemu pomocy społecznej. Zainicjowano współpracę ośrodków opiekuńczych, szpitali, szkół, prowadzono szkolenia lekarzy i pielęgniarek. Rozpoczęła się współpraca małego i średniego biznesu z obydwu miast. Podjęto wspólne działania w dziedzinie turystyki (np. jachtingu). Zaslugą samorządów Gdyni i Karlskrony było otwarcie, a następnie wspieranie komunikacji promowej między Pomorzem a południowo-wschodnią Szwecją. Jej znaczenie wykracza poza wymiar lokalny, dotyczy całokształtu powiązań międzynarodowych i międzyregionalnych wokół Bałtyku. Połączenie to jest też dzisiaj ważnym, wręcz niezbędnym elementem europejskich powiązań transportowych północ-południe.

Związki Gdańska z Kalmarem zapoczątkowała umowa z 17 maja 1991 r. Była ona znakomitą uzupełnieniem wspomnianej powyżej umowy międzyregionalnej z 10 stycznia 1991 r. Obydwa miasta odgrywają istotną rolę w przewodzeniu Związkowi Miast Bałtyckich: jego prezydentem był przez wiele lat Anders Engström, burmistrz Kalmaru; jego sekretariat mieści się – od założenia tej organi-

zacji – w Gdańsku. Z kolei partnerem Sopotu w Szwecji jest Karlskrona, nieduże nadbałtyckie miasto w regionie Blekinge. Porozumienie dotyczy współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, edukacji i gospodarki komunalnej.

Powstaniu województwa pomorskiego w 1999 r. w stosunkach z partnerami szwedzkimi towarzyszyła realizacja programu RERES (Rozwój Regionalny i Subsidiarność). Obok Zachodniego Pomorza i Pomorza uczestniczyły w nim szwedzkie regiony Kalmar i Skania. Program był adresowany do członków władz uchwałodawczych w tych regionach i polityków lokalnych. Tematyka wypełniających go spotkań międzynarodowych dotyczyła realizacji i ewentualnych wspólnych programów rozwojowych, oceny przebiegu i efektów reform regionalizacyjnych w obu krajach oraz oceny przygotowań władz regionalnych w Polsce do członkostwa w Unii Europejskiej¹⁴. Program był kontynuowany w 2000 r.; koncentrowano się wówczas na analizie funkcjonowania systemów służby zdrowia, edukacji, turystyki, ochrony środowiska oraz stanie międzynarodowej współpracy gospodarczej i kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego. W ramach programu tworzone były sieci współpracy między

jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami systemu oświaty, regionalnymi instytucjami publicznymi, a nawet ujawniającymi się w regionach ugrupowaniami politycznymi. Program owocował nawiązywaniem formalnej współpracy między różnymi instytucjami; doszło m.in. do podpisania porozumienia między uczelniami medycznym z Gdańska i Kalmaru, zapowiadającego wymianę studentów, pracowników naukowych i personelu medycznego szpitali¹⁵. W końcu stycznia 2001 r. w Gdańsku odbyła się konferencja podsumowująca i kończąca program RERES¹⁶.

Samorząd województwa pomorskiego w 2000 r. przystąpił także do dofinansowywanego z funduszy europejskich, a zapoczątkowanego przez Sydsam projektu pod nazwą Bałtycki Parlament Młodzieżowy. Adresowany był do młodzieży szkół średnich oraz studentów, którzy zyskiwali możliwość uczestnictwa w życiu publicznym przy jednoczesnym poszanowaniu zasad tolerancji, różnic kulturowych czy wręcz promowaniu współpracy międzykulturowej w obszarze Morza Bałtyckiego. Uczestnictwo samorządu pomorskiego w tym projekcie umożliwiałoby udział w spotkaniach przedstawicieli młodzieży z Pomorza. Urząd Marszałkowski Województwa Pomor-

¹⁴ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 1999 r.

¹⁵ *Ibidem*, 2000 r.

¹⁶ *Ibidem*, 2001 r.

skiego w tym samym czasie włączył się także do realizowanego w latach 2000-2001 projektu Bit-House. Wiodącym regionem w tym projekcie była szwedzki region Blekinge. Obejmował on dziesięć regionów nadbałtyckich i ukie-
runkowany był na upowszechnienie dostępu do informacji gospodarczej, handlowej, edukacyjnej i kulturalnej dzięki organizacji sieci wyposażonych w nowoczesny sprzęt komputerowy i współpracujących ze sobą Bit-House'ów (klubów, dyskotek)¹⁷.

Ważnym dla stosunków polsko-szwedzkich, także w wymiarze międzyregionalnym, był 2003 r., który określono Rokiem Polski w Szwecji. Istotnym podmiotem organizującym to przedsięwzięcie był samorząd województwa pomorskiego (zresztą przy wsparciu ze środków rezerwy celowej budżetu państwa polskiego). Wśród imprez składających się na te obchody a dotyczących regionu pomorskiego warto wymienić przede wszystkim Dni Gospodarki Pomorskiej, zorganizowane w Ronneby (region Blekinge) z udziałem kilkudziesięciu firm z Pomorza prezentujących swoją działalność i przedstawiających ofertę współpracy wobec przedsiębiorstw szwedzkich. Przygotowano i przeprowadzono seminaria i szkolenia na temat możliwych inwestycji

i warunków prowadzenia działalności gospodarczej na Pomorzu. Władze województwa pomorskiego uhonorowały firmy mające największe sukcesy w kontaktach gospodarczych ze Szwecją oraz instytucje najbardziej zasłużone dla współpracy polsko-szwedzkiej (tytuł Polsko-Szwedzkiego Ambasadora Przedsiębiorczości otrzymała firma Hydromechanika z Pomorza). Wśród innych imprez organizowanych w ramach Roku Polskiego w Szwecji wymienić można m.in. Polsko-Szwedzkie Forum Młodzieżowe, konferencje i seminaria tematyczne dotyczące różnych zagadnień (np. bezpieczeństwa ruchu drogowego czy współpracy polsko-szwedzkiej w dziedzinie służby zdrowia) oraz występy pomorskich zespołów artystycznych¹⁸. Duże zainteresowanie po stronie szwedzkiej wzbudzała współpraca w dziedzinie służby zdrowia; w następnym roku zorganizowano wizytę studyjną przedstawicieli pomorskiej służby zdrowia – administracji i lekarzy przychodni specjalistycznych i szpitali, lekarzy rodzinnych¹⁹.

Równie szerokie kontakty z partnerami szwedzkimi, zresztą nie tylko z południowo-wschodniej Szwecji, utrzymywane były także w następnych latach. W 2005 r. samorząd województwa pomorskiego zapewnił bo-

¹⁷ *Ibidem*, 2000 r.

¹⁸ *Ibidem*, 2003 r.

¹⁹ *Ibidem*, 2004 r.

gata reprezentację regionu w różnych imprezach składających się na organizowany w sierpniu Tydzień Polski na Gotlandii (a więc wystawach, koncertach, festiwalach). W listopadzie tegoż roku, we współpracy z firmą żeglugową Stena Line, zorganizowano w Karlskronie Pomorski Jarmark Bożonarodzeniowy. Stanowił on atrakcyjną formę popularyzacji zwyczajów świątecznych i kultury regionu pomorskiego, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Kaszub, Kociewia i Żuław²⁰.

W 2006 r. przygotowano wizytę na Pomorzu przedstawicieli firm sektora przemysłu drzewnego z regionu Jämtland szukających kontaktów z producentami drewnianych domów. Prowadzono także konsultacje z władzami regionu Kronoberg w kwestiach zarządzania i zatrudnienia w obrębie służby zdrowia. Rozważano również możliwość wykorzystania pomorskich kadr medycznych w południowej Szwecji. W tym samym czasie nawiązano kontakty ze szwedzką organizacją SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency), której zadaniem jest udzielanie wsparcia dla międzynarodowej współpracy gmin, miast i regionów szwedzkich²¹.

W następnych latach kontynuowana była szeroka współpraca z re-

gionami szwedzkimi, w szczególności z Kalmarem, Kronobergiem i Blekinge, dotycząca także bardziej ogólnych zagadnień polityki bałtyckiej i europejskiej. Wkrótce tematem spotkań i konsultacji między partnerami stał się projekt Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego. Tak było np. podczas wizyty w Gdańsku delegacji władz regionu Kalmar na czele z szefem rady regionalnej, Håkanem Brynielssonem²².

Kolejnym partnerem skandynawskim województwa pomorskiego była – od końca lat 90. – duńska jednostka administracyjna Storstrøms położona w południowo-wschodniej części kraju. Tak jak w innych wypadkach współpraca ze Storstrøms została zapoczątkowana jeszcze przez władze dawnego województwa gdańskiego. W latach 1970-2006 w Danii (na podstawie reformy administracyjnej z 1970 r.) istniał system 275 gmin i 14 powiatów. Dodatkowo dwie gminy – Kopenhaga i Frederiksberg pełniły jednocześnie funkcję gmin i powiatów. Powiaty miały kompetencje skoncentrowane głównie w dziedzinie ochrony zdrowia (prowadzenie szpitali) oraz specjalnych usług socjalnych, na przy-

²⁰ *Ibidem*, 2005 r.

²¹ *Ibidem*, 2006 r.

²² *Ibidem*, 2007 r.

kład, w dziedzinie opieki nad osobami z niepełnosprawnościami rehabilitacji zdrowotnej, pomocy społecznej. Posiadały także kompetencje do prowadzenia szkół średnich, w tym handlowych i technicznych, prowadzenia jednostek kultury (teatrów, muzeów, zespołów muzycznych) czy wreszcie zadania w dziedzinie regionalnego planowania przestrzennego. W latach 2005-2006 przygotowano nową reformę administracyjną, która weszła w życie 1 stycznia 2007 r., w ramach której na bazie 14 wzmiankowanych powiatów utworzono pięć regionów, w tym region Zelandia, w którego skład poza Storstrøms weszły także Zachodnia Zelandia oraz Roskilde. W ramach tej reformy zmniejszono liczbę gmin do 98. Nowe gminy przejęły większość obowiązków dotychczasowych powiatów²³.

Istniejący przed reformą administracyjną powiat Storstrøms stanowił najbardziej na południe położoną część Królestwa Danii i obejmował południowo – wschodnią część wyspy Zelandia, kolejne większe wyspy Lolland, Falster i Møn oraz szereg mniejszych. Stanowił rozwinięty region rolniczy, znany z produkcji przetworów mlecznych, mięsnych, a także rybołówstwa, przemysłu cukrowego, papierniczego, tekstylnego, tytoniowego i stoczniowego (miasto Nakskov). Rolnictwo od-

grywało dużą rolę w szczególności południowej części powiatu Storstrøms. Sektor rolniczy unowocześniał się na drodze organizacji większych i bardziej zmechanizowanych farm.

U progu pierwszej dekady XXI w. województwo pomorskie kontynuowało współpracę z regionem Storstrøms zapoczątkowaną jeszcze przed reformą terytorialną kraju przez władze województwa gdańskiego a dotyczącą polityki społecznej i rozwoju gospodarczego. Z pomorskiej strony partnerem tej współpracy były różne szkoły, w tym Policealna Szkoła Pracowników Służb Socjalnych. Wykorzystywano także duńskie doświadczenia w zakresie organizacji pomocy społecznej i przygotowywano różne projekty w tej dziedzinie. Współpraca obejmowała także problematykę ochrony środowiska; tutaj partnerem dla duńskich instytucji była Gdańska Fundacja Wody. W tamtym czasie, w związku z przygotowaniem Polski do członkostwa w Unii Europejskiej, region ten był rozważany jako jeden z partnerów zagranicznych województwa pomorskiego w ramach programu Phare Twinning.

Pomorskie inicjatywy nawiązywania współpracy wykraczały znacznie poza region Storstrøms. W lutym 2001 r. samorząd pomorski w oparciu o współpracę z Wydziałem Ekonomicz-

²³ *Local Government In Denmark, Copenhagen, 1993 r., s.17; Podstawy samorządu terytorialnego. Informacja o samorządzie gminnym w Danii, Broszura nr 2, Copenhagen 1990.*

no-Handlowym Ambasady RP w Kopenhadze zorganizował w Helsingør (na północy wyspy Zelandia) konferencję poświęconą perspektywom polsko-duńskiej współpracy gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru województwa pomorskiego i miasta Gdańska (partnerskiego dla Helsingør). Konferencja ta zaowocowała zorganizowaniem duńskiej misji gospodarczej na Pomorze jeszcze w tym samym roku²⁴.

W następnym roku, tym razem do Storstrøms udała się pomorska gospodarcza misja promocyjna, w znacznym stopniu poświęcona możliwości współpracy partnerskiej w dziedzinie turystyki²⁵. Kontakty między obu regionami polegały także na szkoleniach administracji samorządowej; np. we wrześniu 2005 r. miała miejsce w duńskim regionie wizyta szkoleniowa pracowników urzędu marszałkowskiego poświęcona przygotowywaniu projektów wykorzystujących europejskie środki pomocowe oraz identyfikacji głównych problemów społecznych i gospodarczych wspólnot lokalnych i regionalnych takich jak bezrobocie czy niska aktywność obywatelska²⁶.

W drugiej połowie tej dekady,

w związku z reformą podziału terytorialnego i administracyjnego Danii, kontakty z tym partnerem w naturalny sposób wygasły, aby później ulec odnowieniu w relacjach z władzami nowego regionu Zelandia. W styczniu 2008 r. miały miejsce konsultacje z nowym podmiotem regionalnym na temat ewentualnej kontynuacji współpracy. Rozmowy te nie zaowocowały jednak nowymi inicjatywami i współpraca z tym nowym duńskim potencjalnym dla Pomorza partnerem nie była niestety w następnych latach utrzymywana. W tym samym 2008 r. Gdańska Fundacja Innowacji Społecznej otrzymała grant od duńskiej fundacji Velux²⁷.

Zakres współpracy województwa pomorskiego z regionem Storstrøms określany został ostatecznie w porozumieniu podpisanym 20 sierpnia 2001 r.²⁸. Umowa obejmowała współpracę w takich dziedzinach jak: pomoc społeczna, funkcjonowanie jednostek oświatowych i współpraca młodzieży, współpraca instytucji kultury, rozwój gospodarczy, ruch turystyczny, działania w sferze ochrony środowiska naturalnego, polityka zrównoważonego rozwoju regionalnego, współpraca

²⁴ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2001 r.

²⁵ *Ibidem*, 2002 r.

²⁶ *Ibidem*, 2005 r.

²⁷ *Ibidem*, 2008 r.

²⁸ Umowa między Województwem Pomorskim a Storstrøm Amstkomune, Królestwo Danii o współpracy międzyregionalnej, z 20 sierpnia 2001 roku.

w sferze ochrony zdrowia mieszkańców, rozwoju rolnictwa, rozwoju rynku pracy i zatrudnienia. Współpraca województwa pomorskiego z regionem Storstrøm rozwijała się przede wszystkim w dziedzinie pomocy społecznej, oświaty i szkolnictwa oraz ochrony środowiska. Na poziomie lokalnym tworzone było polsko-duńskie partnerstwo na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, przy współudziale partnerów reprezentujących sektor publiczny, pozarządowy i prywatny. Koordynatorem tych prac ze strony Pomorza był Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy i powiat kartuski we współpracy z Departamentem Współpracy Międzynarodowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. W ramach programu Interreg III C był realizowany projekt Destlink (za pośrednictwem Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego) dotyczący rozwoju turystyki. Jednocześnie, przy wsparciu Biura Duńskiej Rady Eksportu i Wydziału Ekonomicznego Ambasady Królestwa Danii, organizowane były spotkania potencjalnych partnerów gospodarczych, w kontekście zainteresowania strony duńskiej możliwościami inwestowania w działalność gospodarczą na obszarze województwa pomorskiego. W związku z reformą administracyjną w Danii skutkującą powołaniem regionu Zelandia oczekiwane były – ze strony pomorskiej – nowe propozycje współpracy. Województwo pomorskie gotowe było podjąć współpracę

w ramach wdrażania w obu regionach projektów Europejskiego Funduszu Społecznego oraz projektów w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej odnoszących się do Programu Współpracy Transgranicznej dla Południowego Bałtyku.

Partnerem województwa pomorskiego w Norwegii był region Akershus (jeden z 19 jednostek administracyjnych – fylke), położony w południowo-wschodniej części kraju, w bezpośrednim sąsiedztwie jego stolicy (w której zresztą mieści się ośrodek administracyjny regionu), Oslo. Na jego czele stoi rada regionalna z przewodniczącym, który jest jednocześnie przewodniczącym Zarządu. Do kompetencji rady należy:

- planowanie regionalne w takich dziedzinach jak: polityka przestrzenna, transport, rozwój gospodarczy, ochrona zdrowia, dziedzictwo kulturowe, ochrona środowiska, zagospodarowanie terenu, gospodarka wodna;
- dofinansowywanie transportu publicznego, szkolnego, budowę i utrzymanie głównych dróg;
- promowanie rozwoju gospodarczego, rozwój innowacyjności w gospodarce, współpraca przedsiębiorstw z jednostkami naukowo-badawczymi, promocja regionu na arenie międzynarodowej;
- promocja jednostek kultury regionu

działających w dziedzinie muzyki, sztuk pięknych, bibliotekarstwa;

- wspieranie organizacji młodzieżowych;
- dystrybuowanie funduszy z gier i zakładów na rozbudowę infrastruktury sportowej;
- edukacja młodzieży na poziomie szkolnictwa średniego, prowadzenie szkolnictwa zawodowego, edukacji dorosłych.

Współpraca między województwem pomorskim a regionem Akerhus została określona w roboczym planie pracy na lata 2006-2007²⁹. Umowa powstała z inicjatywy Norweskiego Instytutu Badań Powietrza i Polskiego Klubu Ekobiznesu i opierała się na wykorzystaniu środków z Norweskiego Mechanizmu Finansowego (przygotowywane były odpowiednie aplikacje do tej instytucji). Obejmowała ona trzy obszary współpracy:

- rozwój gospodarczy obu regionów;
- współpraca w dziedzinie badawczo-rozwojowej;
- ochrona środowiska.

Innym ważnym partnerem nadbałtyckim Pomorza był region Finlandia Południowo-Zachodnia, jed-

na z sześciu utworzonych 1 stycznia 2005 r. fińskich prowincji. Jej główny ośrodek administracyjny i drugie co do wielkości miasto kraju, Turku, to była stolica Finlandii i kolebka fińskiej cywilizacji. Region znany jest z wysokiego poziomu edukacji i bogatego życia kulturalnego. Jest też jednym z najważniejszych obszarów rolniczych i produkcji żywności w Finlandii. Jego atrakcyjność polega jednak przede wszystkim na wysokim poziomie przedsiębiorczości, szczególnie w sektorze rozwiniętych technologii i dużym nasyceniu firmami informatycznymi. W regionie obserwuje się rozwój klastrów informatycznych i biotechnicznych. Duże znaczenie ma gospodarka morska i sektor energetyczny.

Pomorze współpracowało z Finlandią Południowo-Zachodnią w takich dziedzinach jak: rozwój badań naukowych, wysokich technologii, gospodarki, transportu, turystyki, ochrony środowiska, kultury. Współpracę międzyregionalną uzupełnia aktywna współpraca miasta Gdańska ze stolicą regionu – Turku. W maju 2005 r., w czasie pobytu delegacji fińskiego partnera w województwie pomorskim podpisano plan współpracy na lata 2005-2006³⁰. Zaplanowano misje gospodarcze przedsiębiorców pomorskich

²⁹ Plan pracy w zakresie współpracy międzyregionalnej pomiędzy Województwem Pomorskim i regionem Akershus na lata 2006-2007 z 28 października 2005 r.

³⁰ Plan Współpracy między Województwem Pomorskim a Finlandią Południowo-Zachodnią z 27 maja 2005 r.

i fińskich, utworzenie połączeń lotniczych i promowych między Gdańskiem i Turku, współpracę w dziedzinie budowy klastrów (morskich, informatycznych), rozwój współpracy w dziedzinie badań naukowych, udział pomorskich firm w targach organizowanych na terytorium partnera, współpracę firm związanych z naukami technologicznymi. Trzeba zaznaczyć, że obydwie regiony aktywnie uczestniczą w pracach Konferencji Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego.

Do 2005 r. kontakty regionu pomorskiego z partnerami z Finlandii koncentrowały się przede wszystkim na regionie Pirkanmaa z głównym miastem Tampere, gdzie znajduje się ważna dla współpracy bałtyckiej placówka naukowa – Fiński Instytut Bałtycki. Od 2003 r. obydwie regiony uczestniczyły w polsko-fińskim projekcie dotyczącym współpracy w dziedzinie ochrony środowiska różnych firm i ośrodków naukowo-badawczych. W projekcie uczestniczyły wspomniany Fiński Instytut Bałtycki, Urząd Miasta Tampere oraz Rada ds. Ochrony Środowiska Regionu Pirkanmaa³¹.

Od maja 2005 r. formalnie zaczyna się współpraca Pomorza z regionem Finlandia Południowo-Zachodnia. Zainicjowało ją podpisanie planu pracy

w czasie wizyty marszałka województwa Jana Kozłowskiego w Turku. Obejmował on dziedziny, w których fiński partner reprezentował wysoki poziom rozwoju: przemysły stosujące nowoczesne technologie, stymulowanie innowacyjności w gospodarce, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. Finlandia Południowo-Zachodnia posiadała już doświadczenia w rozwoju najnowocześniejszych gałęzi wytwórczości, przemysłów elektrotechnicznego i informatycznego³².

W 2006 r. do Gdańska przybyła misja gospodarcza z Turku; nawiązywano kontakty z instytucjami wspierającymi przedsiębiorczość i innowacje w przemyśle i usługach. Dzieleno się swoimi doświadczeniami w budowie klastrów, stanowiących formę współpracy przedsiębiorców, ośrodków naukowo-badawczych i administracji publicznej³³. Rok później podpisano kolejny plan pracy³⁴. W listopadzie 2008 r. marszałek Jan Kozłowski i dyrektor rady zarządzającej Juho Savo podpisali plan pracy na następne dwa lata obejmujący współpracę dwóch głównych ośrodków administracyjnych regionów, Gdańska i Turku, oraz współpracę w dziedzinie szkolnictwa wyższego, biotechnologii, teleinformatyki, budowy klastrów,

³¹ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2003 r.

³² *Ibidem*, 2005 r.

³³ *Ibidem*, 2006 r.

³⁴ *Ibidem*, 2007 r.

upowszechniania innowacyjności oraz wspierania małych i średnich przedsiębiorstw³⁵. W kwietniu 2010 r. w ramach realizacji tego ostatniego planu zorganizowano w Turku seminarium poświęcone możliwościom inwestycyjnym na Pomorzu, wzajemnej wymianie gospodarczej, rozwojowi turystyki budownictwa i infrastruktury³⁶. W maju następnego roku odbyło się Pomorskie Forum Przedsiębiorczości w Gdańsku, organizowane wspólnie z Turku Development Center, a w czerwcu podobne spotkanie biznesowe z udziałem przedstawicieli firm pomorskich w stolicy Finlandii Południowo-Zachodniej³⁷.

Po dłuższym okresie osłabienia kontaktów z partnerem fińskim, zostały one wznowione w połowie kwietnia 2025 r. przy okazji odbywającej się w Trójmieście konferencji Local Trends; 15 kwietnia delegacja regionu Finlandia Południowo-Zachodnia gościła w siedzibie samorządu województwa pomorskiego.

Położony na południowo-wschodnim wybrzeżu Morza Bałtyckiego obwód królewiecki (do 2023 r. obwód kaliningradzki³⁸) Federacji Rosyj-

skiej jest najbliższym, w sensie geograficznym, zagranicznym partnerem województwa pomorskiego. Pomorze posiada krótki (2-3 kilometry) odcinek granicy polsko-rosyjskiej na Mierzei Wiślanej za osadą Piaski właśnie z obwodem królewieckim. Dzisiaj jest to granica zamknięta, a w kontaktach z tym partnerem wykorzystywane były przejścia na terytorium sąsiedniego województwa warmińsko-mazurskiego (głównie Gronowo-Mamonowo). Sąsiedztwo obu regionów wynika jednak przede wszystkim z położenia ich obu nad niewielkimi akwenami Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego (ros. Zalewu Kaliningradzkiego). Nad nimi też usytuowane są główne regionalne ośrodki miejskie skupiające też dominującą część aktywności gospodarczej regionów. Obwód królewiecki jest regionem mniejszym od Pomorza, tak pod względem terytorialnym, jak i ludnościowym.

Do początku lat 90. ubiegłego wieku region ten był strefą zamkniętą dla międzynarodowego ruchu cywilnego i wymiany handlowej. Współpraca jego przedstawicieli z władzami sąsiednich polskich województw była ściśle nadzorowana i wyrażała się w ograniczonych, często propagando-

³⁵ *Ibidem*, 2008 r.

³⁶ *Ibidem*, 2010 r.

³⁷ *Ibidem*, 2011 r.

³⁸ Nazwa zmieniona przez Komisję Standaryzacji Nazw Geograficznych po rosyjskiej agresji na Ukrainę. W języku rosyjskim jednostka funkcjonuje niezmiennie pod nazwą obwód kaliningradzki.

wych formach. Wydzielenie północnej części niemieckich Prus Wschodnich i włączenie ich do ZSRR miało swoje źródła w ustaleniach konferencji poczdamskich, a przez politykę radziecką traktowane było jako forma rekompensaty za straty wojenne. Był to swojego rodzaju łup wojenny, tym ważniejszy, że wyposażony w niezamarzający port morski. Region, pozbawiony swej rdzennej, niemieckiej ludności i wielu zabytków przeszłości, uległ szybkiej – bo planowej – sowietyzacji i rusyfikacji. Zasiedlony przez osadników rosyjskich, białoruskich, ukraińskich, kształtował się w zupełnym oderwaniu od swego dziedzictwa historycznego, wręcz w atmosferze wrogości wobec dawnych mieszkańców tych ziem. Sowietyzacja i rusyfikacja wyrażała się nie tylko w zewnętrznych formach, jak chociażby w nowym nazewnictwie geograficznym, ale przede wszystkim w formach życia publicznego i kulturalnego. Przeszło 36-letni okres historii tego regionu w ramach ZSRR doprowadził do powstania unikalnego w skali europejskiej społeczeństwa o trudnych do określenia korzeniach i świadomości regionalnej. Cechą charakterystyczną obwodu był jego militarny charakter; taką bowiem funkcję nadano mu jako najbardziej na Zachód wysuniętemu regionowi państwa radzieckiego. Tutaj stacjonowała 11. Ar-

mia Radziecka i Flota Bałtycka ZSRR. Na przełomie lat 80. i 90. na jego obszarze tymczasowo rozlokowywano wojska wycofywane z terytorium NRD i krajów bałtyckich.

Wbrew potocznej opinii o hermetycznym zamknięciu granicy polsko-radzieckiej na odcinku obwodu kaliningradzkiego, co czyniło zeń obszar niedostępny dla cudzoziemców, jak dokumentują najnowsze badania³⁹, w okresie od 1956 r. do końca lat 80., nawiązywane były i utrzymywane kontakty transgraniczne między instytucjami, organizacjami i przedsiębiorstwami radzieckimi i polskimi. Tyle że odbywały się one pod ścisłym nadzorem władz partyjnych i administracyjnych obwodu kaliningradzkiego i sąsiednich polskich województw. Władze te określały kierunki i formy kontaktów, ich częstotliwość oraz instytucje w nie zaangażowane.

Kontakty występowały na płaszczyźnie politycznej, społecznej i gospodarczej. W pierwszym przypadku chodziło o współpracę regionalnych i lokalnych organizacji partyjnych i przedstawicieli także „upartyjnionej” administracji, przedstawicieli środków masowego przekazu i licencjonowanych towarzystw i organizacji o politycznym charakterze. W drugim – o współpracę instytucji kulturalnych, sportowych czy młodzieżowych.

³⁹ Por. R. Anisiewicz, *Polska – Obwód Kaliningradzki. Powiązania transgraniczne przed 1990 rokiem*, Uniwersytet Gdański, wydawnictwo Bernardinum, Gdańsk-Pełplin 2012.

Charakterystyczne dla tych kontaktów były wspólnie organizowane imprezy o polityczno-propagandowym wydźwięku: „spotkania przyjaźni”, wiece w strefie nadgranicznej, obchody różnych rocznic czy świąt o charakterze państwowym lub partyjnym. Współpraca obejmowała obok wizyt oficjalnych delegacji partyjnych i administracyjnych, także wymianę informacji na temat różnych praktyk w zakresie produkcji przemysłowej, rolnictwa, melioracji gruntów, energetyki, wymianę dokumentacji technicznej, kontakty przedstawicieli konkretnych zawodów, organizację występów artystycznych, wystaw, spektakli teatralnych czy obozów młodzieżowych, wczasów pracowniczych, wyjazdów zorganizowanych grup (tzw. autobusy przyjaźni). Na poziomie władz lokalnych doprowadzono do szeregu porozumień partnerskich m.in. Kaliningradu z Olsztynem i Elblągiem, Sowiecka z Kętrzynem, Czernichowska z Malborkiem i Pieniężnem, Bagriatonowska z Bartoszczami, Prawdińska z Kętrzynem.

Cechą charakterystyczną ówczesnej współpracy transgranicznej było jej ograniczenie, po polskiej stronie, najpierw jedynie do obszaru województwa olsztyńskiego, a po reformie organizacji terytorialnej kraju w 1975 r. do obszaru dwóch woje-

wództw: olsztyńskiego i elbląskiego. Biorąc pod uwagę fakt, że w tamtych warunkach politycznych kontakty były organizowane przez władze partyjne i państwowe tych województw, nie dotyczyły innych obszarów północnej części Polski, położonych w bliższym lub dalszym sąsiedztwie granicy radzieckiej na odcinku obwodu kaliningradzkiego. Natężenie ruchu granicznego było niewielkie i wyrażało się liczbą od jednego do trzech tys. przekroczeń granicy rocznie. Istotny wzrost zanotowano pod koniec lat 80., w okresie „pieriestrojki” w ZSRR i niewielkich ułatwień w przekraczaniu granicy z obwodem kaliningradzkim⁴⁰. Jak pisała R. Anisiewicz: „intensywność powiązań, silnie uwarunkowanych politycznie, uzależniona została od aktualnej sytuacji politycznej panującej w obydwu krajach i odgórnych decyzji podejmowanych na szczeblach rządzących partii. Określały one zasięg terytorialny, płaszczyzny i formy kontaktów transgranicznych, liczby uczestników i częstotliwość wyjazdów. Reglamentowanie i kontrola współpracy transgranicznej stały się podstawowymi barierami jej rozwoju przed 1990 r.”⁴¹.

Nową sytuację dla budowy tożsamości regionalnej mieszkańców obwodu stworzył rozpad ZSRR, którego polityki był on przecież produktem.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 180-202.

⁴¹ *Ibidem*, s. 203.

Pojawiły się polityczne warunki do publicznej dyskusji nad spuścizną historyczną regionu. Ujawniła się potrzeba ponownego samookreślenia społeczności regionalnej zarówno wobec nowego państwa rosyjskiego, jak i sąsiadów – Polski, krajów bałtyckich i całego obszaru bałtyckiego. Dotyczyło to także sfery gospodarki, czego wyrazem było dążenie do utworzenia Wolnej Strefy Ekonomicznej Jantar.

Rozwój kontaktów międzynarodowych regionów północnej Polski z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej wpisuje się współcześnie w proces kształtowania się nowej regionalnej tożsamości jego społeczeństwa. Ma na to niewątpliwie wpływ świadomość odosobnienia obwodu w stosunku do głównego obszaru państwa rosyjskiego oraz odgraniczenie go w sensie społecznym i gospodarczym od otaczającego go i podlegającego silnym procesom integracyjnym obszaru państw Unii Europejskiej. Stąd zresztą wzięły się nowe przedsięwzięcia infrastrukturalne, dotyczące głównie transportu morskiego, mające zapewnić dobre połączenia z portami rosyjskimi nad Zatoką Fińską. Z drugiej strony, ujawniła się wysoka aktywność przedstawicieli władz regionu w międzynarodowych organizacjach współpracy bałtyckiej, w dążeniu do korzystania z unijnych środków

finansowych dla rozwoju własnego obszaru czy wreszcie w realizacji zakończonej sukcesem batalii o wprowadzenie strefy małego ruchu granicznego z sąsiednimi krajami umożliwiającej uproszczenie i intensyfikację transgranicznego ruchu osobowego. Na tę nową (przyszłą?) tożsamość miałyby się składać interesy regionalne i interesy państwa rosyjskiego oraz otwartość regionu na kontakty europejskie, w szczególności bałtyckie⁴².

Obwód kaliningradzki w związku z funkcjonowaniem od 1991 r. Wolnej Strefy Ekonomicznej Jantar, w 1996 r. zastąpionej na mocy ustawy federalnej Specjalną Strefą Ekonomiczną Obwodu Kaliningradzkiego posiadał na tle innych regionów rosyjskich względnie dobre warunki do absorpcji inwestycji zagranicznych i tworzenia na jego terytorium przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Miało to wpływ na rozwój w regionie sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W ostatnim dziesięcioleciu zbudowano także podstawy do samowystarczalności energetycznej obwodu. Rozpoczęto także inwestycje w obrębie energetyki jądrowej (Bałtycka Elektrownia Jądrowa nad Niemnem). Region ten jednak boryka się z wieloma trudnościami. Należą do nich niezadawalający stan służby zdrowia i zdrowotności mieszkańców, wysoki

⁴² T. Palmowski, Kaliningrad – szansa czy zagrożenie dla Europy Bałtyckiej. Monografia społeczno-gospodarcza, Gdańsk – Pelplin 2012, s. 308.

poziom zanieczyszczenia środowiska, niski – niż średnio w Federacji Rosyjskiej, nie mówiąc już o sąsiedniej Polsce czy Litwie – poziom PKB na głowę mieszkańca. Bardzo trudna sytuacja panuje w rolnictwie: ten kiedyś rolniczy region w bardzo małym zakresie wykorzystywany jest do produkcji artykułów spożywczych i zmuszony jest – w sytuacji, kiedy odlogowana jest ponad połowa powierzchni użytków rolnych – do importu żywności z Polski i Litwy.

Przy wszystkich tych trudnościach wewnętrznych, a może ze względu na konieczność ich przezwyciężenia w oparciu o kontakty zagraniczne, obwód kaliningradzki zaangażował się w działalność wielu organizacji oraz realizację programów i projektów międzynarodowych. Należą do nich m.in.: Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego, Związek Miast Bałtyckich, Wizje i Strategie wokół Bałtyku, Organizacja Portów Bałtyckich, Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, euroregiony: Bałtyk, Niemen, Szawle, Szeszupa, Łyna-Ława czy programy oparte na funduszu TACIS, program Region Morza Bałtyckiego, projekt Łuk Południowego Bałtyku, Program Współpracy Transgranicznej Litwa – Polska – Rosja. Obwód

zawierał także międzynarodowe porozumienia dwustronne, przede wszystkim w obszarze Morza Bałtyckiego (m.in. ze Szlezwikiem-Holsztynem, Pomorzem, Warmią i Mazurami, Kalmarem, Hamburgiem, Blekinge, Gotlandią, Bornholmem), ale także poza nimi (Groningen, Friuli-Wenecja Julijska). Był także beneficjentem polityki Wymiaru Północnego UE, szczególnie w takich dziedzinach, jak ochrona środowiska naturalnego i poprawa zdrowia publicznego mieszkańców regionu. Międzynarodowa współpraca regionalna i transgraniczna znalazła także odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych przyjmowanych przez władze regionu⁴³.

W latach 90. kształtował się nowy system władztwa w obwodzie kaliningradzkim oparty o organy państwowej regionalnej władzy ustawodawczej – dумы obwodowej i wykonawczej – gubernatora, z przewagą tej ostatniej, dysponującej prawem weta wobec uchwał dумы obwodowej. Charakterystycznym zjawiskiem ewolucji tego systemu jest kształtowanie się sposobu wyboru gubernatora; do 1996 r. był wyznaczany przez prezydenta Rosji, w okresie 1996–2005, pochodził on z wyboru, aby po 2005 r. wrócić do pozycji nominata władz centralnych⁴⁴. Zmianie sposobu obsadzania

⁴³ *Ibidem*, s. 221–286, 305–317.

⁴⁴ Zob.: P. Kraszewski, Koncepcje rozwiązania tzw. problemu kaliningradzkiego po rozpadzie Związku Radzieckiego, „Sprawy Wschodnie”, 2003, nr 1(2), s. 49–64.

stanowiska gubernatora towarzyszyło, w okresie rządów Władimira Putina, wprowadzenie nowego systemu administrowania krajem – pełnomocników prezydenta dla siedmiu makroregionów Federacji Rosyjskiej. Obwód kaliningradzki został przyporządkowany do Północno-Zachodniego Okręgu Federalnego z siedzibą w Sankt Petersburgu; w obwodzie tym utworzono stanowisko zastępcy pełnomocnika prezydenta Federacji Rosyjskiej.

W odpowiedzi na nową sytuację międzynarodową po 1989 r. oraz nowe tendencje w określaniu charakteru i przyszłości Kaliningradu, strona polska – realizując w tym czasie wobec Związku Radzieckiego tzw. politykę dwutorowości – wyrażała zainteresowanie udziałem w realizacji planów rozwoju gospodarczego obwodu, starając się przy tym rozwiązać trudny problem swobodnej żeglugi w obszarze Zalewu Wiślanego i Cieśniny Piławskiej, tak ważny dla ówczesnego województwa elbląskiego. Po rozwiązaniu Związku Radzieckiego rząd polski – stojąc na stanowisku nienaruszalności granic w Europie – nie podejmował żadnych dyskusji na temat zmiany statusu (przynależności państwowej) obwodu. Z drugiej strony wyrażano jednak nieoficjalnie obawy przed możliwością regermanizacji obszaru czy to na drodze przesiedleń ludności niemieckiej z innych terenów Rosji, czy ekspansji gospodarczej Niemiec.

Trzeba natomiast zauważyć,

że zagadnienia dalszego funkcjonowania obwodu kaliningradzkiego w związku z Litwą, Polską czy jako kolejnego kraju bałtyckiego, zajmowały uwagę publicystów z tych krajów, a także z Niemiec. W tym kontekście padały propozycje przesiedlania na jego obszar bądź to Polaków, bądź Niemców żyjących w Federacji Rosyjskiej. Na podkreślenie zasługiwało jednak powściągliwe stanowisko polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych potwierdzającego obecny i przyszły status obwodu jako integralnej części państwa rosyjskiego. Propozycje zmiany jego statusu państwowego mogły bowiem spowodować rozwój innych roszczeń terytorialnych w Europie Środkowo-Wschodniej. Z drugiej strony strona polska, a także inne państwa nadbałtyckie z nadzieją patrzyły na dążenia władz regionu do stworzenia korzystnych warunków wymiany handlowej i gospodarczej z zagranicą, wyrażających się w ustanowieniu Wolnej Strefy Ekonomicznej Jantar. Taki właśnie kierunek działalności prowadził prof. Jurij Matoczkin – pełnomocnik prezydenta Rosji (Borysa Jelcyna), a później gubernator obwodu.

Współczesny kształt ustrojowy państwa rosyjskiego, w tym pozycja jego części składowych, opiera się na regulacjach prawnych przyjmowanych od początku lat 90., po odnowieniu republiki rosyjskiej na podstawie deklaracji suwerenności przyjętej przez I Zjazd Delegatów Fe-

deracji Socjalistycznej Republiki Rosyjskiej 12 czerwca 1990 r. 25 grudnia 1991 r., po pamiętnej deklaracji białowieskiej oznaczającej rozpad ZSRR, przyjęto dla jego najważniejszego sukcesora nową nazwę państwa Federacja Rosyjska. Przyjęta w referendum 12 grudnia 1993 r. Konstytucja Federacji Rosyjskiej stanowi, że Rosja jest państwem federalnym składającym się z republik, krajów, obwodów, miast o znaczeniu federalnym, a także obwodów i okręgów autonomicznych. Jednym z tych podmiotów (w sumie 89.) jest obwód kaliningradzki. Obok konstytucji Federacji Rosyjskiej i prawodawstwa ogólnopaństwowego, obowiązują również ustawy i prawodawstwo poszczególnych podmiotów federalnych, chociaż, ze względu na naczelny wymóg jedności państwa i system władzy państwowej, nie mogą one pozostawać w sprzeczności z prawem federalnym. Statut każdego z podmiotów, w tym obwodu kaliningradzkiego, przyjmowany jest przez organa władzy państwowej podmiotu federacji przy udziale organów władzy federalnej, a zmiany mogą być dokonywane również tylko za zgodą władz Federacji. Organa władzy państwowej mają dwa rodzaje kompetencji przynależne organom władzy Federacji Rosyjskiej oraz przynależne jednocześnie organom władzy federacji i organom władzy podmiotów federacji.

W tym drugim wypadku występuje zatem swoiste „przemieszanie” kompetencji i zadań publicznych. Znajdujemy tutaj kompetencje istotne z punktu widzenia kreowania statusu ustrojowego obwodu oraz prowadzenia przezeń polityki regionalnej jak np. zapewnianie zgodności statutów, ustaw i innych prawnych aktów normatywnych podmiotów Federacji z Konstytucją i ustawami federalnymi, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, tworzenie przepisów dla stref granicznych, regulacje dotyczące władania, użytkowania i rozporządzania ziemią i zasobami naturalnymi, zarządzania własnością państwową, korzystania z zasobów przyrody, systemów wychowania, edukacji, kultury, ochrony zdrowia i polityki socjalnej, zasad podatkowych. Wspólną kompetencją jest też ustanawianie zasad organizacji systemu organów władzy państwowej i samorządu lokalnego oraz koordynacja kontaktów międzynarodowych oraz kontaktów gospodarczych podmiotów Federacji Rosyjskiej z zagranicą⁴⁵.

Determinacja polityki polskiej jeśli chodzi o zaangażowanie się w wewnętrzne procesy rozwoju Kaliningradu uwidoczniła się w okresie przygotowań do zawarcia przez oba państwa traktatu o współpracy. Nastąpiło to 22 maja 1992 r. w Moskwie (traktat Wałęsa-Jelcyn).

⁴⁵ Konstytucja Federacji Rosyjskiej, tłum. A. Kubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000, art. 72.

Równoległe z traktatem podpisano Porozumienie między rządem Rzeczypospolitej Polski a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północnych województw RP i Obwodu Kaliningradzkiego FR. Podstawy dla wzajemnej współpracy stworzyła także Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polski a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy transgranicznej z 2 października 1992 r. Treść przyszłej współpracy międzyregionalnej starano się zaprogramować w czasie zorganizowanych dwóch spotkań przy okrągłym stole 6 września 1992 r. w Kaliningradzie i 3-4 czerwca 1993 r. w Olsztynie. Dla zapewnienia realizacji porozumienia z 22 maja 1992 r., powołano także Polsko-Rosyjską Radę ds. Współpracy Północnych Regionów Rzeczypospolitej Polskiej z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej, która rozpoczęła prace od 1 lipca 1994 r. Trzeba podkreślić, że inicjatywa stworzenia traktatowych i organizacyjnych podstaw współpracy z obwodem kaliningradzkim wyszła od rządu polskiego. Formuła tej współpracy, za pośrednictwem polskich regionów, stawiała przed ich władzami (początkowo rządowymi, po reformie 1998 r. – samorządowymi) oraz władzami samorządów lokalnych wielkie wyzwania i włączała je w realizację celów polskiej polityki zagranicznej. W tym, jak i innych wypadkach rysowała się pełna zgodność interesów i celów regionalnej i lokalnej międzynarodowej

współpracy międzyregionalnej i transgranicznej z interesami i celami polskiej polityki zagranicznej, wyrażającymi się w uczynieniu z obwodu kaliningradzkiego obszaru stabilizacji i rozwoju oraz regionu powiązanego głębokimi więzami gospodarczymi i społecznymi z Polską.

Działalność wspomnianej polsko-rosyjskiej rady na przestrzeni ostatnich dwóch dekad ujawnia oddziaływanie szeregu czynników kształtujących stosunki polsko-rosyjskie, w szczególności polsko-kaliningradzkie takich jak:

- ogólny stan politycznych stosunków polsko-rosyjskich;
- procesy integracji Polski z Unią Europejską;
- polityka wewnętrzna i zagraniczna kolejnych gubernatorów obwodu kaliningradzkiego;
- współpraca władz lokalnych i regionalnych rosyjskich i polskich.

Rada miała charakter międzyrządowy, chociaż w jej skład wchodził także przedstawiciel samorządów; jej zadaniem było usuwanie przeszkód współpracy w płaszczyźnie kontaktów międzypaństwowych. Na jej czele stali współprzewodniczący i podsekretarze stanu w Urzędzie Rady Ministrów, później w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji RP oraz kolejni gubernatorzy obwodu kaliningradzkiego FR (ostatnio gubernator Nikołaj Cukanow). Udział w radzie

przedstawicieli władz lokalnych i regionalnych z obu stron wiązał się z ich nadzieją na możliwość rozwiązywania przez nią problemów, których nie można było rozstrzygać na poziomie samorządowym. Okazało się jednak, że nie zawsze to było możliwe, bo ośrodki decyzyjne kształtujące stosunków polsko-rosyjskich znajdowały się poza radą, a współprzewodniczący pełnili raczej funkcję koordynatorów współpracy nie mających istotnego wpływu na rozwiązywanie głównych problemów polityki międzynarodowej. Z drugiej strony, warto podkreślić, że organy polskiego rządu powołane do prowadzenia polityki zagranicznej również nie mogły się z nimi uporać w związku z różnicami stanowisk obu stron.

Zróznicowanie dynamiki działalności miało też swoje źródła w różnym stopniu zainteresowania kwestią współpracy z Polską i innymi sąsiadami Kaliningradu poszczególnych gubernatorów obwodu. Miało to tym większe znaczenie wobec dominującej pozycji gubernatora w systemie władzy państwowej w obwodzie, upoważnionego do jego reprezentowania w stosunkach z organami władz innych krajów i podpisywanie z nimi umów, porozumień o współpracy. Historię prac rady (a także ogólnie relacji polsko-rosyjskich) można podzielić według kadencji gubernatorskich w obwodzie. Pierwszy okres do 2006 r., zbieżny z kadencją Jurija Matoczкина (nominata

prezydenta Borysa Jelcyna), cechował się rozwijającą współpracą gospodarczą z obwodem, budową przejść granicznych, kontaktami administracji regionalnych, lokalnych, organizacji pozarządowych, firm polskich i rosyjskich, wspólnymi przygotowaniem do budowy lepszej infrastruktury komunikacyjnej łączącej północną część Polski z Kaliningradem. Drugi okres przypada na lata 1996-2000, a więc czas sprawowania funkcji gubernatora przez Leonida Gorbienkę. Na początku tego okresu nastąpiła wymiana znacznej części kierownictwa administracji regionu, która wypracowała w poprzednim okresie kontakty i warunki współpracy z partnerami polskimi. Zastój, jaki dokonał się w tych latach, powodował z jednej strony protesty polskich samorządowców, z drugiej działania na rzecz stworzenia innej niż tylko regionalna formy współpracy z obwodem. Działania te doprowadziły do utworzenia w 1998 r. – zresztą przy poparciu rosyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych – związku transgranicznego pod nazwą Euroregion Bałtyk, w którego skład weszły m.in. samorządy terytorialne z terenu obwodu kaliningradzkiego. Współpraca na poziomie regionalnym poprawiła się po 2000 r. w okresie rządów Władimira Jegorowa, wybranego wówczas na stanowisko gubernatora obwodu, aby ponownie ulec osłabieniu po nominacji – w nowej sytuacji prawnej – na to stanowisko Gieorgija Boosa w 2005 r.

Podpisanie porozumień polsko-rosyjskich w 1992 r. oraz obrady okrągłego stołu kaliningradzkiego w Kaliningradzie i Olsztynie dały impuls do zainicjowania współpracy międzynarodowej województwa gdańskiego z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Porozumienie takie zawarli już w 1992 r. wojewoda gdański Maciej Płażyński i gubernator kaliningradzki Jurij Matoczkin. Planowano szeroką współpracę w dziedzinach: gospodarki, rolnictwa, bankowości, transportu, ochrony środowiska, kultury, nauki i turystyki. W latach 1993-1994 umowę o współpracy podpisały z Kaliningradem także dwa czołowe miasta regionu Gdańsk i Gdynia. Na fali rozwijającej się współpracy polsko-rosyjskiej w Rumii w 1995 r. otwarte zostało przedstawicielstwo Kaliningradu. W tym pierwszym okresie intensywnej współpracy rozwijały się kontakty gospodarcze nie tylko obu partnerów, ale także innych regionów rosyjskich województwem gdańskim. Wśród różnych inicjatyw współpracy w dziedzinie kultury wymienić należy imprezy organizowane przez Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku, współpracujące m.in. z Państwową Galerią Sztuki w Kaliningradzie.

Udział ówczesnego województwa gdańskiego w realizacji własnych celów rozwojowych, ale i celów polskiej polityki zagranicznej, wyrażał się nie tylko we współpracy bilateralnej, ale również w zaangażowaniu jego

przedstawicieli w pracach rządowej Polsko-Rosyjskiej Rady ds. Współpracy Północnych Regionów Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej. W 1994 r. przewodniczącym powołanej w jej ramach Komisji ds. Samorządu Terytorialnego został ówczesny przewodniczący Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego Grzegorz Grzelak. W ciągu następnych kilku lat komisja doprowadziła do rozszerzenia współpracy partnerskiej miast obwodu z miastami obecnych województw pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, a nawet kujawsko-pomorskiego. Po przejściu władzy w obwodzie przez Leonida Gorbienkę, kiedy nastąpiło osłabienie kontaktów z administracją obwodową, wzmocniono współpracę z dumą obwodową i jej przewodniczącymi Walerijem Ustiugowem, a także z przedstawicielami Związku Muncypalnego Obwodu Kaliningradzkiego. W obrębie komisji przygotowywano również koncepcję powołania euroregionu z udziałem partnerów rosyjskich.

Zwycięstwo Władimira Jegorowa w wyborach gubernatorskich w 2000 r., jak się wkrótce okazało, oznaczało możliwość powrotu do atmosfery dobrej współpracy z administracją obwodową. W dumie, prowadzonej teraz przez Władimira Nikitina, znaleźli się natomiast politycy regionalni znani ze swoich wcześniejszych dobrych kontaktów z partnerami polskimi: Walerij Ustiugow, Walerij Fro-

łow, Jurij Matoczkin. Kończyły się także ostre spory na linii gubernator – mer Kaliningradu oraz gubernator – дума obwodowa, kładące się także cieniem na aktywności międzynarodowej obwodu. Nowe władze przyjęły otwartą postawę wobec rozwoju współpracy bilateralnej i wielostronnej w obszarze Morza Bałtyckiego. Przykładem takiego otwarcia było podpisanie umowy o współpracy między Władimirem Nikitinem a przewodniczącym landu Szlezwik-Holsztyn Wernerem Arensem. Trzeba wszakże zaznaczyć, że okres ten przyniósł także obawy strony rosyjskiej o izolację wynikającą z procesu integracji Polski i Litwy z Unią Europejską.

Po stronie polskiej obwód kaliniński miał już nowych partnerów w postaci województw samorządowych. 27 lutego 2002 r., po wcześniejszych kontaktach sejmiku pomorskiego i dumy obwodowej w Dworze Artusa w Gdańsku podpisane zostały dwa odrębne porozumienia – jedno między Zarządem Województwa Pomorskiego i Gubernatorem Obwodu Kalinińskiego, drugie między Sejmikiem Województwa Pomorskiego i Dumą Obwodu Kalinińskiego. Wskazywały one na takie tematy współpracy jak: gospodarka, planowanie przestrzenne, ochrona środowiska, kultu-

ra, turystyka, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, funkcjonowanie wolnych stref ekonomicznych, szkolenie urzędników samorządowych. Wyrazem nowego etapu współpracy było seminarium poświęcone strategii rozwoju obu regionów, gdzie strona pomorska przedstawiała swoją strategię rozwoju regionalnego z 2000 r. Dyskusje na temat kierunków rozwoju regionalnego wkrótce przeniosły się na forum Euroregionu Bałtyk, który dopracował się wkrótce własnej, wspólnej dla uczestniczących w nim podmiotów strategii rozwoju.

W 2004 r. w ramach współpracy z obwodem kalinińskim z inicjatywy strony pomorskiej przeprowadzono szereg seminariów poświęconych organizacji służby zdrowia i możliwości rozwoju współpracy kulturalnej między oboma regionami⁴⁶. W sierpniu następnego roku, przy wsparciu samorządu pomorskiego, w wyniku dążeń Pomorskiej Izby Przemysłowo-Handlowej i środowisk gospodarczych z Kaliningradu, miały miejsce dalsze kontakty gospodarcze. Wsparcia tym przedsięwzięciom udzielił Euroregion Bałtyk w ramach finansowanego z funduszy unijnych projektu Partnerstwo gwarancją budowy społeczeństwa obywatelskiego⁴⁷.

Od 2006 r. rozpoczęto przygoto-

⁴⁶ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2004 r.

⁴⁷ *Ibidem*, 2005 r.

wania do wykorzystania programu współpracy transgranicznej Unii Europejskiej „Polska-Litwa-Rosja (Obwód Kaliningradzki)”, realizowanego w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa. Program ten, aż do 2012 r., napotykał trudności realizacyjne. Dobrze natomiast przebiegała realizacja konkretnego projektu Kultura i Sztuka, prowadzonego z jednej strony przez Stowarzyszenie Gmin Euroregion Bałtyk, z drugiej strony przez Centrum Edukacji dla Pracowników w Kaliningradzie⁴⁸.

Współpraca Pomorza z obwodem kaliningradzkim nabrała teraz bardziej intensywnego charakteru, nawiązując do dobrych tradycji z pierwszej połowy lat 90. Władze regionalne angażowały się w promocję pomorskich przedsięwzięć w Kaliningradzie, współpracę instytucji kultury; nawiązywały kontakty także organizacje pozarządowe z obu regionów.

Na przestrzeni ostatnich lat w polityce rozwoju kontaktów pomorsko-kaliningradzkich ujawniło się po stronie polskiego partnera kilka stałych kierunków działania wyrażających cele tej współpracy. Po pierwsze, także w chronologicznym ujęciu, chodziło o otwarcie się Kaliningradu na współpracę międzynarodową, przekształcenie tej zamkniętej przez wiele dziesięcioleci strefy w region będący uczestnikiem rozwiniętych kontak-

tów politycznych, społecznych, gospodarczych ze swoimi sąsiadami. Taki właśnie, otwarty region, charakteryzujący się rozwiniętą siecią powiązań na szczeblu lokalnym i regionalnym odsuwał wizję zagrożeń wynikających z braku poczucia bezpieczeństwa a wyrażających się chociażby w jego militaryzacji. Otwarcie Kaliningradu na świat stanowiło także szansę dla jego politycznych i gospodarczych elit szukania wsparcia dla rozwoju regionalnego nie tylko w ścisłych kontaktach z rosyjskim centrum, ale również w relacjach ekonomicznych ze swoimi najbliższymi partnerami geograficznymi, bliższymi komunikacyjnie niż cała Federacja Rosyjska. Faktycznie to otwarcie miało zatem doprowadzić do pewnej autonomizacji polityki regionalnej obwodu zgodnie z korzyściami płynącymi z rozwiniętej współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Dlatego pozytywnie odnoszono się do takich projektów, jak otarta na zagranicznych inwestorów wolna strefa ekonomiczna, tworzona przez Jurija Matoczkina, a negatywnie do polityki autarkii Leonida Gorbienki.

Po drugie, chodziło o taki rozwój wzajemnej współpracy, który umożliwi partnerowi rosyjskiemu rozwiązywanie konkretnych problemów społeczno-ekonomicznych w regionie. Służyć temu miało wsparcie dla: współpracy

⁴⁸ *Ibidem*, 2006 r.

przedsiębiorstw, izb handlowych i gospodarczych, portów morskich, produkcji rolno-spożywczej, planowania rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, rozwój przejść granicznych czy nawet odnajdywania wspólnych elementów strategii rozwoju regionalnego. Niektóre z tych problemów jak np. poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego w obwodzie oddziaływały negatywnie na sytuację w granicznych regionach Polski.

Po trzecie wreszcie, chodziło o zapewnienie uczestnictwa Kaliningradu w różnych inicjatywach wielostronnych, międzynarodowych, przede wszystkim w obszarze Morza Bałtyckiego. Sztandarowym przedsięwzięciem z tego punktu widzenia była organizacja Euroregionu Bałtyk, ale chodziło także o duże zrzeszenia międzynarodowe takie jak Bałtycka Konferencja Współpracy Subregionalnej czy Związek Miast Bałtyckich. W czerwcu 2007 r. Duma Obwodu Kaliningradzkiego została zaproszona do uczestnictwa w kolejnej takiej organizacji – Forum Parlamentów Południowego Bałtyku. Działania te zmierzały do wciągnięcia władz obwodu we współodpowiedzialność za rozwój społeczny i gospodarczy w obszarze, który jest przecież częścią Unii Europejskiej. Powodować to mogło pośrednią europeizację obwodu, zachęcane go pośrednio do rozwiązywania aktualnych w UE problemów, jak chociażby oszczędność energii, rozwój jej pro-

dukcji w oparciu o źródła odnawialne, organizacja klastrow w oparciu o współpracę środowisk naukowych, przedsiębiorców i władz regionalnych.

Wśród problemów wzajemnych stosunków polsko-rosyjskich, które kładły się cieniem na współpracy międzyregionalnej, największe znaczenie miała kwestia swobodnej żeglugi po Zalewie Wiślanym. Przez wiele lat problem ten nie był rozwiązany ani w płaszczyźnie dwustronnych stosunków międzypaństwowych, ani, tym bardziej, w obrębie prac Rady ds. Współpracy Północnych Regionów RP z Obwodem Kaliningradzkim FR. Blokowało to możliwość realizacji wspólnej polityki w zakresie ochrony środowiska i kompleksowego zagospodarowania (także turystycznego) tego akwenu. Ograniczało także możliwości rozwojowe gmin nadzalewowych, a nawet prowadziło po stronie polskiej do powstawania kosztownych, o trudnych do przewidzenia konsekwencjach ekologicznych projektów przekopu przez Mierzęję Wiślaną. Porozumienie w tej sprawie zawarto dopiero 1 września 2009 r. w trakcie spotkania premierów Donalda Tuska i Władimira Putina w Sopocie.

Kontakty władz regionalnych (bilateralne i w ramach organizacji współpracy wielostronnej) drastycznie osłabły po rosyjskiej aneksji Krymu w 2014 r. W lutym 2022 r., po rozpoczęciu rosyjskiej agresji na Ukrainę samorząd województwa pomorskiego

wypowiedział zawarte w poprzednich latach porozumienia o współpracy z władzami obwodowymi w Kaliningradzie. 28 lutego 2022 r. przyjął uchwałę w sprawie stanowiska wobec agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, oceniając ją jako „brutalny akt gwałtu łamiący normy prawa międzynarodowego odnoszące się do suwerenności i integralności państw”. Wkrótce samorząd województwa pomorskiego zaangażował się w pomoc dla tysięcy ukraińskich uchodźców przybywających na Pomorze.

II. Inne europejskie kierunki współpracy międzynarodowej regionu

Ważny obszar współpracy międzynarodowej województwa pomorskiego stanowiła Europa Zachodnia. Spośród kilku regionów partnerskich Pomorza na szczególne wyróżnienie zasługują francuskie Limousin i niemiecka Środkowa Frankonia. Wszystkie trzy regiony wiązała umowa trójstronna z 2001 r.⁴⁹ realizowana pod hasłem Małego Trójkąta Weimarskiego.

Limousin to stosunkowo niewielki region w południowo-zachodniej Francji o charakterze rolniczym z rozwiniętą hodowlą bydła i owiec. Posiada także rozwinięty przemysł: elektroniczny i elektryczny, metalowy, maszynowy

i poligraficzny. Znany jest jednak przede wszystkim jako centrum ceramiki francuskiej, obok artystycznej, także budowlanej, sanitarnej, medycznej, elektrycznej. W tej ostatniej dziedzinie Limousin stanowi silny ośrodek naukowy posiadający własny uniwersytet, laboratoria i Państwową Wyższą Szkołę Ceramiki Przemysłowej. Inicjatorem, a potem przez wiele lat koordynatorem, współpracy tego regionu z Pomorzem ze strony francuskiej był zakorzeniony w Gdańsku Edward Pancer.

Współpracę tę zapoczątkowano już w styczniu 1991 r., po podpisaniu umowy między regionem Limousin i ówczesnym województwem gdańskim. Późniejsze kontakty Limousin z Pomorzem realizowane były na podstawie porozumienia z 2000 r.⁵⁰ i miały bardzo szeroki zakres. Już w latach 90. rozwinęła się współpraca w dziedzinie rolnictwa, która obejmowała promocję hodowli krów mięsnych rasy limousińskiej w województwie gdańskim oraz współpracę szkół rolniczych obu regionów. Rozwijala się współpraca Politechniki Gdańskiej oraz Wyższej Szkoły Technicznej w Limoges w dziedzinie konstrukcji sanitarnych. Ważnym przedmiotem współpracy była konserwacja zabytków realizowana przez Muzeum Archeologiczne

⁴⁹ Porozumienie o współpracy i partnerstwie między Województwem Pomorskim, Okręgiem Środkowa Frankonia i Regionem Limousin z 8 lutego 2001 r.

⁵⁰ Umowa między Województwem Pomorskim, Rzeczpospolita Polska a Regionem Limousin, Republika Francuska o współpracy międzyregionalnej z 22 marca 2000 r.

w Gdańsku i Les Compagnons du Tour de France (mający swe korzenie w średniowieczu związek rzemieślniczy), która przyczyniła się do odbudowy zamku w Gniewie i spichlerzy gdańskich. W latach 90. rozpoczęły się także wspólne działania na rzecz poprawy jakości wody w Gdańsku; francuski partner zaangażował się w organizację i działalność Gdańskiej Fundacji Wody, a także w projekt Partnerstwo rzek, dotyczący rozwiązywania problemów zanieczyszczania rzek i likwidacji zagrożeń powodziowych. Szeroki zakres miała współpraca w dziedzinie edukacji, szkolnictwa zawodowego i wymiany młodzieży. W wymianie międzyszkolnej szkół: ogólnokształcących, rolniczych, leśnych, gastronomiczno-hotelarskich, muzycznych, budowlanych, artystycznych, ekonomicznych uczestniczyło wielu uczniów i nauczycieli, a także studentów Uniwersytetu Gdańskiego. Współpraca w dziedzinie ochrony zdrowia obejmowała współpracę szpitali, wizyty studyjne lekarzy czy wreszcie francuską pomoc w wyposażeniu pomorskich jednostek służby zdrowia. Również w dziedzinie sportu, szczególnie w takich dyscyplinach, jak piłka nożna i rugby, miały miejsce wspólne, pomorsko-limousińskie inicjatywy (np. młodzieżowe turnieje piłki nożnej w 2003 r.). W latach 2003-2006 odbyły się dwie edycje Maratonów Kreatywności Internetowej, organizowane jednocześnie w obu regionach. Zwyczajnie ekipy brały później udział w fina-

łach na szczeblu europejski i międzykontynentalnym. Celem tego projektu było upowszechnienie innowacyjności, nowoczesnej edukacji oraz promocja współpracy międzynarodowej wśród młodzieży, z zaangażowaniem grafików, programistów i kreatorów stron internetowych.

W szerokim zakresie realizowana była współpraca instytucji samorządu lokalnego i regionalnego oraz agencji rozwoju regionalnego. W 1999 r. zorganizowano w Limoges forum francusko-polskiego partnerstwa lokalnego. W 2001 r. przewodniczący Sejmiku Województwa Pomorskiego Grzegorz Grzelak uczestniczył w debacie na temat przyszłości Unii Europejskiej w stolicy Limousin jako reprezentant regionu państwa kandydującego do członkostwa w UE. W 2003 r. w Gdańsku odbyła się debata z udziałem partnerów francuskich na temat rozwoju rynków pracy w Unii Europejskiej. Władze obu regionów realizowały wspólne projekty finansowane z funduszy europejskich jak np. projekt Centurio (w ramach programu Interreg III C), obejmujący współpracę dziedzinie zarządzania funduszami strukturalnymi, ochrony środowiska i rozwoju obszarów wiejskich. Do tak szerokiej współpracy obu regionów przyczyniła się niewątpliwie osoba Edwarda Pancera, pełniąca funkcję łącznika między obu partnerami.

Współpraca z francuskim regionem Limousin obejmowała bardzo

wiele dziedzin gospodarkę, ochronę środowiska, rolnictwo, kulturę, współpracę szkół i wymianę młodzieży. W latach 90. rozwinęły się kontakty pomorskich szkół ze szkołami w stolicy francuskiego regionu Limoges. Kontakty te zaowocowały wizytami grup uczniów i organizacją wspólnych obozów letnich, podczas których realizowano wspólny program obejmujący wartości regionalne partnerów i dorobek instytucji demokratycznych. Wzajemne wizyty młodzieży szkolnej miały także cel edukacyjny jak np. staże uczniów z Zespołu Szkół Hotelarsko-Gastronomicznych z Gdyni w Liceum im. Jeana Moneta w Limoges. Wieloletnia współpraca w dziedzinie rolnictwa zaowocowała rozwojem hodowli bydła rasy limousińskiej na Pomorzu. Dzięki Agencji Rozwoju Regionalnego w Limoges partner polski został włączony do realizacji projektu (w ramach programu Leonardo da Vinci) poświęconego tworzeniu ofert szkoleniowych uwzględniających zmiany struktury gospodarczej regionu.

Współpraca z Limousin była kontynuowana bezpośrednio po utworzeniu województwa pomorskiego. Już w marcu 1999 r. w Limoges zorganizowano Dzień Polski⁵¹. Natomiast rok później, w marcu 2000 r., po rocznych konsultacjach doszło do pod-

pisania nowej umowy partnerskiej między regionem Limousin a województwem pomorskim⁵². W oparciu o nią w 2001 r. kontynuowana była współpraca szkół obu regionów. W ramach programu Comenius wspólny (dofinansowany przez samorząd wojewódzki) projekt realizował Zespół Szkół Zawodowych z Lęborka. Swoich partnerów w regionie Limousin odnalazły kolejne pomorskie szkoły jak np. Zespół Szkół Budowlano-Architektonicznych w Gdańsku czy Zespół Szkół Rolniczych w Bolesławowie. W październiku 2001 r. podjęto inicjatywę współpracy organizacji pozarządowych z obu regionów, przedstawiciele ponad 50 takich organizacji z Pomorza wzięli udział w forum pod nazwą Limousin 2001 *Trzeci sektor w budowaniu europejskiego partnerstwa w Limoges*⁵³.

Kolejne lata owocowały dalszą współpracą międzyregionalną. W samym tylko 2003 r. w Limoges odbyły się staże dla uczniów szkół pomorskich o bardzo zróżnicowanym profilu: hotelarsko-gastronomicznych, rolniczych, budowlanych. Młodzi ludzie z obu regionów uczestniczyli w (organizowanym również w następnych latach) Maratonie Kreatywności Internetowej. Do młodego pokolenia skierowane także były debaty

⁵¹ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 1999 r.

⁵² *Ibidem*, 2000 r.

⁵³ *Ibidem*, 2001 r.

na temat rozwoju Unii Europejskiej i przyszłej roli Polski w tej organizacji. W tym samym 2003 r., wspólnie z regionem Środkowej Frankonii, udało się zorganizować wymianę doświadczeń między szpitalami psychiatrycznymi odnoszącą się do sposobów leczenia i organizacji tych placówek służby zdrowia⁵⁴.

Wizyta na Pomorzu w maju 2005 r. prezydenta regionu francuskiego Jean-Paula Derranda była okazją do podsumowania współpracy w różnych dziedzinach m.in. rolnictwa, w szczególności hodowli bydła. Strona francuska była także zainteresowana produktami pomorskiego przemysłu drzewnego w kontekście możliwości produkcji elementów budynków drewnianych⁵⁵. Tematyka ta w kontaktach wzajemnych kontynuowana była w następnym roku, kiedy to Agencja Rozwoju Regionalnego z Limoges wyraziła zainteresowanie nawiązaniem kontaktów z producentami domów z drewna, a także możliwością wprowadzenia drwali z Pomorza. Pierwsza ich grupa wyjechała już w marcu 2006 r. do Limousin. W lecie Pomorze gościło z kolei grupę uczniów – rzemieślników ze stowarzyszenia (cechu) Les Compagnons du Tour de France,

którzy pracowali przy rekonstrukcji zamku w Gniewie⁵⁶. Współpraca środowisk skupiających przedstawicieli tradycyjnego rzemiosła z obu regionów kontynuowana była w następnym roku. Wsparcia udzielało jej Muzeum Archeologiczne w Gdańsku⁵⁷. W wyniku tych kontaktów na początku 2008 r., wykorzystując doświadczenia francuskiego związku rzemieślników (mającego swoje początki jeszcze w średniowieczu), na Pomorzu powołano stowarzyszenie na rzecz wspierania zawodów związanych z budownictwem i renowacją zabytków⁵⁸.

Limousin to tradycyjnie rolniczy region Francji, stąd propozycje współpracy kierowane wobec województwa pomorskiego częstokroć dotyczyły właśnie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Tak było na wiosnę 2008 r., kiedy Pomorze zostało dopuszczone do sieci współpracy i wymiany doświadczeń regionów europejskich na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (RUR@CT)⁵⁹. We wrześniu 2010 r. w Gdańsku odbyło się, z udziałem partnerów z Limousin i Środkowej Frankonii, seminarium poświęcone budowaniu marki turystycznej regionów i wdrażania programu Leader za tytułowane *Wpływ turystyki na rozwój*

⁵⁴ *Ibidem*, 2003 r.

⁵⁵ *Ibidem*, 2005 r.

⁵⁶ *Ibidem*, 2006 r.

⁵⁷ *Ibidem*, 2007 r.

⁵⁸ *Ibidem*, 2008 r.

⁵⁹ *Ibidem*.

obszarów wiejskich. Rola lokalnych grup działania w rozwoju turystycznym obszarów wiejskich. Tematyka ta była kontynuowana na przełomie listopada i grudnia tegoż roku na spotkaniu międzynarodowym lokalnych grup działania w Limoges *Rendez-vous LEADER au Limousin*⁶⁰.

Członkiem sieci współpracy w ramach Małego Trójkąta Weimarskiego był okręg Środkowa Frankonia w Niemczech. Ta północna część Kraju Związkowego Bawaria jest jednym z najlepiej rozwiniętych obszarów Niemiec. Bilateralne porozumienie o współpracy regionalnej z województwem pomorskim zostało podpisane w 2000 r.⁶¹. Obejmuje kontakty z Norymberską Izbą Przemysłowo-Handlową oraz kolejne prezentacje gospodarcze Pomorza w Norymberdze (ostatnie w latach 2005 i 2007), organizowane z udziałem Agencji Rozwoju Pomorza i specjalnych stref ekonomicznych. W dziedzinie edukacji rozwijała się współpraca Uniwersytetu Gdańskiego z Uniwersytetem w Erlangen oraz Politechniki Gdańskiej z Wyższą Szkołą Techniczną w Triesdorf. Uczelnie techniczne brały udział także w konkursie architektonicznym na projekt Młode-

go Miasta na byłych terenach Stoczni Gdańskiej. W dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami współpracowały ze sobą Gdańska Fundacja Wody i Centrum Transferu Wody w Hof. Przedsiębiorcy pomorscy brali udział w ekologicznych targach BioFach w 2004 r. i 2005 r. w Norymberdze. Kontakty kulturalne obejmowały współpracę Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku z Frankońskim Skansenem w Bad Windsheim, Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie z Galerią Sztuki w Ansbach, występy w Środkowej Frankonii Polskiej Filharmonii Bałtyckiej, Capelli Gedanensis oraz innych grup muzycznych i chórów. W 2006 r. w Norymberdze reprezentowano czasową wystawę Muzeum Zamkowego w Malborku. Ciekawym aspektem współpracy były, podjęte z inicjatywy niemieckiej, kontakty SPD ze Środkowej Frankonii z pomorską organizacją Sojusz Lewicy Demokratycznej.

Wiele nowych inicjatyw i ważnych wydarzeń dla kontaktów frankońsko-pomorskich przyniósł Rok Polsko-Niemiecki 2005/2006. Przy pomocy dotacji z polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych zorganizowano szereg imprez o charakterze gospodarczym, kulturalnym i historycznym, których celem była prezentacja dorobku woje-

⁶⁰ *Ibidem*, 2010r.

⁶¹ Wspólne porozumienie o współpracy międzyregionalnej i partnerstwie między Województwem Pomorskim a okręgiem Środkowa Frankonia z 5 kwietnia 2000 r.

wództwa pomorskiego. Podstawowe znaczenie miała wystawa gospodarcza zorganizowana w Izbie Handlowej Norymbergii i towarzyszące jej spotkania pomorskich i bawarskich przedsiębiorców. W Bibliotece Uniwersytetu Erlangen otwarto wystawę „Drogi do wolności – przez Solidarność do Europy”. Dużym echem odbiła się debata młodzieżowa *Historia, teraźniejszość, młodzież* w auli Uniwersytetu Erlangen, z udziałem prezydenta Lecha Wałęsy.

W dniach 23-27 września 1999 r. w Środkowej Frankonii miała miejsce wizyta delegacji nowego samorządu pomorskiego, podczas której przygotowywano projekty dalszej współpracy. Przedmiotem rozmów były kwestie współpracy między uczelniami wyższymi (Uniwersytetem Gdańskim i Uniwersytetem Erlangen), muzeami (Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku i Muzeum Etnograficznego w Norymberdze) oraz działalność centrum technologicznego na uniwersytecie w Norymberdze. Przygotowano także partnerstwo gmin obu regionów m.in. Żukowa i Wendelstein⁶².

W kwietniu 2000 r. doszło do podpisania wspólnego porozumienia o współpracy międzyregionalnej między Pomorzem i Środkową Frankonią.

Uroczystość zawarcia porozumienia była okazją do podsumowań dotychczasowej współpracy obejmującej takie dziedziny jak: edukacja, nauka, ochrona środowiska czy trójstronna wymiana (z francuskim regionem Limousin) młodzieży szkolnej (organizacja wspólnych obozów wakacyjnych)⁶³.

W 2001 r. z inicjatywy wiceprzewodniczącego Parlamentu Środkowej Frankonii grupa uczniów z rodzin niezamożnych na Pomorzu uczestniczyła w obozie młodzieżowym w Tyroli. Z kolei w obozie młodzieżowym w Środkowej Frankonii uczestniczyli uczniowie szkół sopockich. Rok ten był także bardzo owocny dla współpracy kulturalnej; miała miejsce wymiana ekspozycji muzealnych między muzeami obu regionów oraz wizyty i występy chórów⁶⁴, kontynuowane były wcześniejsze kontakty środowisk rzemieślniczych z obu regionów, a pomorskie firmy w 2003 r. prezentowały owoce swojej działalności na frankońskich targach w Greding⁶⁵. Województwo pomorskie dbało o jak najlepszą własną prezentację wobec partnera niemieckiego; w 2004 r. na Pomorzu miała miejsce wizyta studyjna młodych dziennikarzy ze Środkowej Frankonii, którzy poznawali region i nawiązywa-

⁶² Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 1999 r.

⁶³ *Ibidem*, 2000 r.

⁶⁴ *Ibidem*, 2001 r.

⁶⁵ *Ibidem*, 2003 r.

li kontakty z miejscowymi mediami⁶⁶.

Bardzo ważny dla wzajemnych kontaktów obu regionów był okres następnych dwóch lat. Szefowie rządów Polski i Niemiec w 2005 r. ogłosili program współpracy pod nazwą *Rok Polski w Niemczech – Rok Niemiecki w Polsce 2005/2006*. Samorząd pomorski uczestniczył w wielu działaniach promujących Polskę na terenie Niemiec uwzględniając w szczególności swoje regiony partnerskie. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego opracował i zrealizował wraz z samorządami lokalnymi, organizacjami kulturalnymi i gospodarczymi program prezentacji swojego regionu w okręgu Środkowej Frankonii. Zakładał on rozszerzenie i intensyfikację współpracy różnych instytucji i organizacji z terenu obu regionów. Punktem kulminacyjnym tych wydarzeń była zorganizowana w maju 2005 r. w siedzibie Izby Handlowej w Norymberdze konferencja gospodarcza. Z pomorskiej strony uczestniczyło w niej wiele ważnych dla regionu instytucji, m.in. Agencja Rozwoju Pomorza, Pomorska Izba Rzemieślnicza Małych i Średnich Przedsiębiorstw czy Pomorski Klub Dobrej Marki. Ta ostanía organizacja wzięła także udział w odbywających się w lutym tegoż roku targach ekologicznych Biofach w Norymberdze⁶⁷. Najważniejszym jednak

politycznym wydarzeniem promocji regionu pomorskiego w Środkowej Frankonii była organizacja w Norymberdze wystawy „Drogi do wolności”. Wystawę otworzył Lech Wałęsa, który kiedyś, jako prezydent, wspierał ze strony polskiej ideę Trójkąta Weimarskiego. Innym istotnym wydarzeniem była debata młodzieży niemieckiej i polskiej poświęcona historycznym i bieżącym problemom europejskim.

Bardzo ważny dla pomorsko-frankońskiej współpracy 2005 r. obfitował także we wspólne wydarzenia kulturalne. W styczniu zorganizowano w Muzeum Zachodniokaszubskim wystawę „Stroje ludowe Środkowej Frankonii”, którą później przeniesiono do Muzeum Narodowego w Gdańsku. We wrześniu natomiast w Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku zaprezentowano wystawę „Rzeczywistość kulturowa Środkowej Frankonii i Pomorza. Fotografie z lat 60. XX w. Otto Becka i Jana Maziejuka”.

Trzeba pamiętać, że równolegle organizowano kontakty gospodarcze, kulturalne i polityczne w Niemczech także na innych kierunkach geograficznych. W styczniu pomorscy przedsiębiorcy (m.in. browar Amber, Zakłady Mięsne Nowak) przygotowali stoisko regionalne na targach Grüne Woche w Berlinie. W czerwcu Pomorze i Gdynia prezentowały się na stoisku

⁶⁶ *Ibidem*, 2004 r.

⁶⁷ *Ibidem*, 2005 r.

regionalnym w Kilonii w ramach Kie-ler Woche. W lipcu samorząd pomorski podejmował saksońską misję gospo-darczą na czele z ministrem Geertem Mackenrothem. Przy okazji tej wizyty zorganizowano w Gdańsku Polsko-Niemieckie Dni Gospodarcze *Talk to succes* z udziałem przedstawicieli kilkudziesięciu firm niemieckich i pol-skich⁶⁸.

Duża aktywność w relacjach pomorsko-frankońskich utrzymy-wała się także w 2006 r. Wydaje się, że najważniejszym wydarzeniem była wizyta na Pomorzu licznej delegacji niemieckiej na czele z bardzo zasłużo-nym dla współpracy między obu regio-nami wiceprzewodniczącym Okręgu Środkowa Frankonia Fritzem Kör-berem. Goście odwiedzili wiele gmin pomorskich. W trakcie wizyty doszło do podpisania umowy partnerskiej między gminami Uffenheim i Kol-budy. Rozmowy z przedstawicielami Sejmiku i Zarządu Województwa Po-morskiego dotyczyły takich zagadnień jak: działalność służby zdrowia, poli-tyka społeczna, polityka rolna, współ-praca szkół, współpraca jednostek kul-tury, realizacja projektów związanych z odnawialnymi źródłami energii (pro-jekt Słoneczne Szkoły). Bardzo dobre kontakty na szczeblu samorządowym były wykorzystywane przez stronę po-

morską przy organizowaniu różnych misji na terenie Środkowej Franko-nii. Dotyczyło to takich wydarzeń, jak Międzynarodowe Targi Produktów Ekologicznych Biofach w Norymber-dze czy targi (także w Norymberdze) ośrodków terapii zajęciowej. W Środ-kowej Frankonii gościła także grupa studyjna z Pomorza, która zapoznawa-ła się z niemieckimi doświadczeniami w zakresie rozwoju obszarów wiejskich (problematyka scalania gruntów, od-nowa wsi, realizacja projektów z grupy Leader)⁶⁹.

W 2007 r. doprowadzono do pod-pisania umowy partnerskiej między gminami Burghaslach i Przywidz. Rozwijała się współpraca między Mu-zeum Pomorza Środkowego w Słup-sku a Frankońskim Skansenem w Bad Windsheim. Realizowano takie projekty jak *Życie wiejskie na Pomorzu i Frankonii w latach 50. i 60. czy Ro-botnicy przymusowi z Polski i Francji we Frankonii*. W październiku Po-morze odwiedził wiceprzewodniczący Okręgu Środkowej Frankonii Alexan-der Kußwetter⁷⁰.

Tematyka rolnictwa, rozwoju obszarów wiejskich i przemysłu spo-żywczego (w szczególności produkcji „czystej” żywności) posiadała duże znaczenie w relacjach pomorsko-frankońskich. Poczynając od 2008 r.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, 2006 r.

⁷⁰ *Ibidem*, 2007 r.

województwo pomorskie regularnie uczestniczy jako wystawca, na wspomnianych wcześniej targach ekologicznych w Norymberdze, prezentując wyroby swoich piekarzy, cukierników, sadowników, a także inne produkty rolnictwa ekologicznego. W sierpniu tegoż roku grupa studyjna z Pomorza uczestniczyła w zorganizowanym przez niemieckiego partnera seminarium *Przyszłe wyzwania dla obszarów wiejskich na przykładzie gmin wiejskich w Środkowej Frankonii, Limousin i na Pomorzu*⁷¹. Tematyka ta była kontynuowana w następnych latach; np. w marcu 2011 r. przedstawiciele lokalnych grup działania z Pomorza odbyli wizytę studyjną w Środkowej Frankonii, gdzie zapoznali się z problematyką rozwoju obszarów wiejskich, promocją produktów regionalnych, produkcją energii odnawialnej, ochroną dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich⁷².

Jak już wspomniano, Pomorze, Limousin i Środkowa Frankonia, uczestniczyły we współpracy trójstronnej obejmującej różne sfery aktywności tych regionów, co przekładało się niekiedy na trójstronną współpracę różnych instytucji regionalnych oraz samorządów lokalnych. Główną rolę odgrywały kontakty między środowiskami młodzieżowymi z obszaru trzech partnerów. Spotkania młodzie-

ży francuskiej, niemieckiej i polskiej odbywały się rokrocznie na przemian w Limousin, Środkowej Frankonii i na Pomorzu. Służyły one poznawaniu historii, kultury, współczesnych problemów regionalnych i nawiązywaniu wzajemnych przyjaźni. Przykładem współpracy instytucji były wspólne inicjatywy Wojewódzkiego Szpitala Psychiatrycznego w Gdańsku, Kliniki Psychiatrycznej w Limoges i Kliniki Psychiatrycznej w Ansbach. Przykładem współpracy samorządu lokalnego jest partnerstwo gmin Żukowo z Pomorza, Wendelstein ze Środkowej Frankonii oraz Saint-Junien z Limousin.

Województwo pomorskie współpracuje na obszarze Niemiec także jeszcze z dwoma landami – miastami, mającymi zresztą historycznie kontakty z obszarem Morza Bałtyckiego, Brema i Hamburgiem. Kontakty z władzami i instytucjami Hamburga nie zostały jeszcze sformalizowane w postaci specjalnego porozumienia. Natomiast kontakty z Brema mają swoją dłuższą historię; pierwsza umowa o współpracy pomiędzy województwem gdańskim a Brema podpisana została już w 1992 r. Była ona dopełnieniem współpracy gdańsko-bremeńskiej, która rozpoczęła się na począt-

⁷¹ *Ibidem*, 2008 r.

⁷² *Ibidem*, 2011 r.

ku lat 70. Po utworzeniu samorządu pomorskiego podpisano z Bremą jedynie plan pracy w zakresie ochrony zdrowia, wykonywany przez Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. Kolejny plan pracy został podpisany w 2004 r. w układzie trójstronnym między województwem pomorskim, miastem Gdańsk a Bremą; realizowany był w tradycyjnym obszarze współpracy Gdańska i Bremy, ochrony zdrowia i opieki społecznej. Miasto Gdańsk otrzymywało pomoc dla szpitali, dostawy leków i pomoc medyczną dla poparzonych w pożarze hali Stoczni Gdańskiej, a także pomoc w dziedzinie opieki społecznej. Uniwersytet Gdański podpisał umowę o współpracy z Uniwersytetem Bremeńskim obejmującą spotkania studentów i wymianę pracowników naukowych. Biuro Handlowe Bremy w Gdańsku organizowało seminaria gospodarcze dotyczące m.in. wykorzystania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Szeroka współpraca obejmowała Teatr Wybrzeże w Gdańsku i Bremer Jugendtheater. W 1999 r. Brema ufundowała dla Gdańska kopię swojej słynnej fontanny, która stała się symbolem pojednania polsko-niemieckiego na placu im. Dariusza Kobzdeja.

Drugim, obok Limousin, regionem partnerskim Pomorza we Francji była Górna Normandia, z dwoma dużymi portami Rouen (nad dolną Sekwaną) i Hawr (nad kanałem La Manche). Górna Normandia jest regionem przemysłowo-rolniczym z dużą rolą przemysłu samochodowego, chemiczno-gumowego, mas plastycznych i papierniczego. W latach 90. region przeżywał trudności gospodarcze, które ujawniły się w wysokim poziomie bezrobocia; później szybko się rozwijał w oparciu o sektor usług z dużym udziałem małych średnich przedsiębiorstw. Nawiązane na początku pierwszej dekady XXI w. kontakty międzyregionalne zaowocowały ostatecznie podpisaniem porozumienia w 2005 r.⁷³. Współpraca obejmowała kwestie gospodarcze i oparta była na uczestnictwie przedsiębiorstw z obu regionów wyrażających chęć nawiązania kontaktów. Szeroką współpracę w dziedzinie wymiany studentów i pracowników naukowych z partnerami francuskimi prowadziła Politechnika Gdańska, a także szkoły średnie, w szczególności zawodowe. W 2005 r. port w Rouen podpisał listy intencyjne o współpracy z portami w Gdańsku i Gdyni. Województwo pomorskie i Górna Normandia uczestniczyły w projektach Hanse Passage oraz (razem z Limousin) Centurio. W 2006 r. partnerski region

⁷³ Umowa między Województwem Pomorskim a Regionem Górnej Normandii o współpracy międzyregionalnej z dnia 20 października 2005 r.

Pomorza organizował staże dla pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, dotyczące procedur związanych z aplikowaniem i zarządzaniem w obrębie programu Interreg. Współpraca została zdecentralizowana na poziom samorządu lokalnego; miasto Wejherowo rozwinęło kontakty ze związkiem gmin aglomeracji Rouen, szczególnie w dziedzinie kultury i edukacji.

Zanim podpisano właściwe porozumienie międzyregionalne współpracę rozwijały szkoły wyższe, organizacje małych i średnich przedsiębiorstw. W pierwszym przypadku dotyczyło to Politechniki Gdańskiej i Wyższej Szkoły Handlowej w Rouen; następowała wymiana studentów i współpraca naukowa w takich dziedzinach jak innowacje, transfer technologii czy partnerstwo publiczno-prywatne. W drugim przypadku chodziło o Pomorską Izbę Rzemieślniczą Małych i Średnich Przedsiębiorstw, która nawiązała kontakty z organizacjami cechów rzemieślniczych Górnej Normandii. W ramach programu Centurio przygotowywano projekt dotyczący zdobywania doświadczeń w ubieganiu się o środki Funduszy Strukturalnych UE, którego beneficjentem mogłyby być podmioty z Pomorza, Górnej Normandii, a także Limousin⁷⁴.

Kluczowym dla wzajemnej, pomorsko-normandzkiej współpracy był 2005 r. W czerwcu tego roku Pomorze gościło misję gospodarczą przedsiębiorstw francuskich, a w grudniu podobna misja z Pomorza gościła w Paryżu. Duży udział w przygotowaniu tych inicjatyw miały środowiska gospodarcze i władze regionalne Górnej Normandii. Uwieńczeniem tych kontaktów była oficjalna delegacja tego regionu w Gdańsku w październiku 2005 r. na czele z prezydentem Alain Le Vernem. W składzie delegacji znajdowali się także m.in. Prezes Regionalnej Izby Przemysłowo-Handlowej Górnej Normandii, dyrektor portu w Rouen i rektor uniwersytetu w Havre. W trakcie wizyty delegacji francuskiej podpisano umowę o współpracy między obu regionami, a także umowy o współpracy wyższych uczelni i portów morskich. Kontakty dotyczyły nie tylko elit politycznych, gospodarczych czy naukowych obu regionów; w tym czasie młodzież z Pomorza uczestniczyła w poświęconym współpracy wzajemnej spotkaniu międzynarodowym w Rouen – obok innych delegacji m.in. z landu Dolna Saksonia i hrabstwa West Sussex⁷⁵.

Warto podkreślić przy tej okazji, że pomorskie inicjatywy współpracy sięgały także do innych regionów fran-

⁷⁴ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2003 r.

⁷⁵ *Ibidem*, 2005 r.

cuskich. Od 2003 r. rozwijała się także współpraca np. z różnymi podmiotami publicznymi i gospodarczymi w nie-dalekiej Bretanii. Agencja Rozwoju Pomorza we współpracy z portowym miastem Lorient organizowała szkolenia dla pracowników tracących pracę w przemyśle stoczniowym Gdańska i Gdyni. Strona francuska udzielała także pomocy w organizacji giełdy rybnej w Ustce w zakresie logistyki i informatyzacji. Przy tej okazji przedstawiciele środowisk rybackich z Pomorza badali możliwości eksportu ryb z giełdy na Pomorzu na rynek francuski⁷⁶.

Innym francuskim regionem budzącym zainteresowanie pomorskich środowisk gospodarczych, głównie związanych z rolnictwem i przemysłem spożywczym, była Akwitania. W 2002 r. miała tam miejsce wizyta przedstawicieli rolników województwa pomorskiego. Nawiązano współpracę z izbami rolniczymi i szkołami rolniczymi. Elementem tych kontaktów stało się również poszerzanie wiedzy i korzystanie z doświadczeń francuskich w zakresie polityki rolnej UE i funduszy europejskich ją wspierających⁷⁷. W następnym roku Gdańsk gościł akwitańską misję gospodarczą, w składzie której znajdowali się przedstawiciele organizacji z Borde-

aux wspierających przedsiębiorczość i przedstawiciele przedsiębiorstw przemysłu spożywczego⁷⁸. W kolejnym roku miała miejsce misja gospodarcza z Pomorza w związku z konferencją na temat regionalnych produktów markowych *Les rendez-vous de L'origine*. Jej uczestnicy zdobywali doświadczenie na temat promocji produktów markowych z Pomorza także w trakcie wizyta salonie rolniczym targów międzynarodowych w Bordeaux czy w Agropole de Agen⁷⁹.

Województwo pomorskie nawiązało także współpracę z Anglią Północno-Zachodnią i Anglią Północno-Wschodnią. Wielka Brytania nie posiadała samorządów regionalnych, a jedynie biura rządowe; pojęcie regionu miało jedynie zastosowanie statystyczne. Stąd też partnerami Pomorza stały się władze lokalne hrabstw Lancashire i Newcastle. Hrabstwo Lancashire historycznie było ośrodkiem przemysłu ciężkiego, górnictwa oraz rybołówstwa. Dzisiaj w strukturze gospodarczej główną rolę odgrywa przemysł lotniczy, motoryzacyjny i telekomunikacyjny. Hrabstwo jest także ważnym obszarem rolniczym w Wielkiej

⁷⁶ *Ibidem*, 2003 r.

⁷⁷ *Ibidem*, 2002 r.

⁷⁸ *Ibidem*, 2003 r.

⁷⁹ *Ibidem*, 2004 r.

Brytanii. Nie bez znaczenia jest turystyka związana z atrakcyjnymi plażami w Blackpool. Pomorze nawiązało współpracę z Lancashire w czasie organizowanego przez Regionalne Biuro Województwa Pomorskiego w Brukseli seminarium na temat innowacyjności w dziedzinie ochrony środowiska w czasie dni otwartych w Brukseli w 2005 r. Przedstawiciele Lancashire przedstawiali swoje doświadczenia w zakresie prowadzenia polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. W tym samym roku odbyła się z ich udziałem debata w Gdańsku na temat przyszłości Unii Europejskiej w kontekście realizacji Strategii Lizbońskiej, zatytułowana *Wspólna Europa. Innowacyjność, Przedsiębiorczość, Edukacja*, gdzie przyszli partnerzy Pomorza dzielili się doświadczeniami w dziedzinie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Konsekwencją tych kontaktów były wzajemne wizyty związane z wykorzystywaniem doświadczeń brytyjskich w wykorzystywaniu funduszy europejskich dla budowania partnerstwa i rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o instytucję Lancashire Rural Futures oraz program Lancashire Rural Recovery Action Plan. Strona brytyjska prezentowała je w czasie wizyt w gospodarstwach rolnych i przedsiębiorstwach. Lancashire Rural Futures był brytyjskim projektem pilotażowym na rzecz partnerskiego zarządzania obszarami

rolniczymi przez agencje, właścicieli gruntów i przedsiębiorstwa.

U progu pierwszej dekady XXI w., chociaż kontakty z partnerami brytyjskimi nie były jeszcze sformalizowane, strona pomorska wykazywała zainteresowanie współpracą na tym kierunku geograficznym ze względu na możliwość wykorzystania brytyjskich doświadczeń w zakresie przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej. Nawiązano kontakty z instytucjami Strathclyde w Szkocji i Newcastle w północno-wschodniej Anglii. Z jednej strony starano się wykorzystać ich doświadczenie w pozyskiwaniu europejskich funduszy rozwojowych, z drugiej nawiązać normalną współpracę partnerską. Wkrótce starania te zaowocowały szeregiem seminariów i szkoleń (organizowanych m.in. przez doradcą firmę Halcrow Group ze Szkocji) poświęconych stymulowaniu rozwoju regionalnego, przygotowaniu regionalnych programów operacyjnych i wykorzystaniu funduszy strukturalnych UE. Wkrótce ustalono, że właściwym partnerem Pomorza w projekcie Phare Twinning – poświęconym przygotowaniu województwa do włączenia się do UE – powinny być te brytyjskie jednostki administracyjne, które posiadają doświadczenie w modernizacji gospodarki poprzez przekształcenia w obrębie gospodarki morskiej i rewitalizacji terenów przemysłowych przy wykorzystaniu funduszy europejskich

(w szczególności Newcastle)⁸⁰. Owocem tych kontaktów, poza najważniejszą sprawą przygotowania się regionu do skutecznego funkcjonowania w strukturach Unii Europejskiej, była także możliwość korzystania przez wiele lat przez Regionalne Biuro Województwa Pomorskiego w Brukseli z pomieszczeń w Domu Szkockim przy pl. Schumana.

Wkrótce, bo już od lutego 2001 r. rozpoczęło się zapoznavanie kadr administracyjnych samorządu pomorskiego ze sposobami finansowania rozwoju regionalnego, budową projektów wykorzystujących fundusze europejskie, tworzeniem partnerstwa publiczno-prywatnego dla realizacji celów polityki regionalnej⁸¹. Tak np. w ramach projektu Phare Twinning z 2003 r. przeszkolono około 100 osób w zakresie korzystania z funduszy strukturalnych. Zarówno Komisja Europejska, jak i Ministerstwo Gospodarki RP bardzo dobrze oceniły realizację tego projektu, uznając pewne jego elementy za wzorcowe w skali kraju. Wspólnie z ekspertami z Newcastle i Glasgow opracowano (według wzorców brytyjskich) Regionalny System Wspierania Przedsiębiorczości. Upowszechniono informacje dotyczące możliwych partnerów w nowotworzo-

nych projektach oraz tworzono bazę danych o programach, których beneficjentami mogą być przedsiębiorstwa pomorskie⁸².

W newralgicznym dla Polski i Pomorza 2004 r., roku przystąpienia do Unii Europejskiej, zorganizowano konferencję na temat możliwości współpracy między uczelniami i przedsiębiorstwami regionów północno-wschodniej Anglii i Pomorza⁸³. Był to element kształtującej się współpracy partnerskiej już nie tylko w związku z członkostwem w UE, ale interesami poszczególnych firm, instytucji. Rozwijała się zatem współpraca bilateralna; w 2005 r. przebywała w Gdańsku delegacja przedstawicieli biznesu z regionów Strathclyde i Newcastle, którzy spotykali się z potencjalnymi partnerami pomorskimi i przedstawiali projekty wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności. Warto podkreślić, że pomorska oferta współpracy gospodarczej w tym czasie nie była skierowana jedynie do tych dwóch regionów. W wrześniu 2005 r. miała miejsce duża misja gospodarcza z Pomorza do Wielkiej Brytanii, której ważnym elementem była zorganizowanie w Ambasadzie RP w Londynie prezentacji województwa pomorskiego po nazwą *Pomorskie – perspektywy*

⁸⁰ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2000 r.

⁸¹ *Ibidem*, 2001 r.

⁸² *Ibidem*, 2003 r.

⁸³ *Ibidem*, 2004 r.

*handlowe i inwestycyjne we wrotach do Nowej Europy*⁸⁴. W Gdańsku z kolei, w grudniu tegoż roku, odbyła się pod patronatem Ambasady Brytyjskiej (z udziałem przedstawicieli Rady Miasta Newcastle, regionu Zachodniej Szkocji i hrabstwa Lancashire) debata pod tytułem *Wspólna Europa – innowacyjność, przedsiębiorczość, edukacja. Polityczne aspekty wdrażania Strategii Lizbońskiej na poziomie lokalnym i regionalnym*⁸⁵.

Ambasada Brytyjska okazała się bardzo dobrym partnerem nie tylko w realizacji projektów dotyczących wsparcia innowacji i przedsiębiorczości, ale także w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich. W 2006 r. realizowano projekt poświęcony absorpcji doświadczeń brytyjskich w tej sferze, odnoszący się w szczególności do hrabstwa Lancashire (Anglia Północno-Zachodnia). Konsultacje dotyczyły w szczególności budowania partnerstwa lokalnego oraz finansowania rozwoju wsi i rolnictwa w oparciu o odpowiednie środki unijne⁸⁶.

Rok 2006 był zresztą bardzo wypełniony wzajemnymi kontaktami i inicjatywami. W oparciu o współpracę z brytyjską instytucją zajmującą się promocją firm brytyjskich poza granicami Zjednoczonego Królestwa (UK Trade and Investment)

przygotowano materiał informacyjny dla firm pomorskich na temat gospodarki Anglii Północno-Wschodniej i możliwościami współpracy ze zlokalizowanymi tam firmami. W Gdańsku miały miejsce spotkania przedstawicieli Stevenson College w Edynburgu z różnymi instytucjami edukacyjnymi i gospodarczymi na Pomorzu, poświęcone m.in. tworzeniu projektów w takich dziedzinach, jak edukacja czy zatrudnienie. Miała miejsce współpraca ze Strathclyde European Partnership w dziedzinie działań na rynku pracy i szkoleń zawodowych przy wykorzystywaniu Europejskiego Funduszu Społecznego. W oparciu o współpracę z tą samą organizacją oraz Biurem Technologii Miasta Newcastle miały miejsce w Gdańsku, przy wsparciu Ambasady Brytyjskiej, warsztaty poświęcone identyfikacji potrzeb przedsiębiorców z Pomorza. Wreszcie, w tym samym, 2006 r. zorganizowano w Gdańsku, wspólnie z przedstawicielami Anglii Północno-Wschodniej, dwie konferencje: *Fundusze strukturalne i innowacyjność* oraz *Europejski Fundusz Społeczny – pomorskie doświadczenie i brytyjskie przykłady dobrych praktyk w kontekście międzyregionalnej współpracy w nowym okresie planowania 2007-2013* (ta druga dotyczyła możliwości

⁸⁴ *Ibidem*, 2005 r.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, 2006 r.

wspierania ze środków unijnych organizacji pozarządowych)⁸⁷. Tematyka działalności organizacji pozarządowych była kontynuowana w następnym roku tak w kontaktach z Anglią Północno-Wschodnią, jak i Szkocją, czy to na terenie Pomorza czy Wielkiej Brytanii.

Na początku pierwszej dekady XXI w. województwo pomorskie rozwinęło stosunki z prowincją Holandia Północna. W 2002 r. doszło do wzajemnych wizyt dwóch misji gospodarczych, holenderskiej na Pomorzu i pomorskiej w Holandii Północnej. W ich wyniku nastąpił rozwój kontaktów portów, przedsiębiorstw, uczelni i instytucji odpowiedzialnych za rozwój gospodarczy w obu regionach. Region holenderski gościł także delegację polskich liderów lokalnych, którzy zapoznali się z doświadczeniem partnera w kwestii aktywizacji społecznych małych wspólnot⁸⁸. W następnym roku kontynuowane były kontakty gospodarcze organizowane w formie misji przedstawicieli przedsiębiorstw.

W 2004 r. doszło do sformalizowania współpracy międzyregionalnej; w czasie wizyty członkini władz

regionu holenderskiego Rinske Kruisinga podpisany został z przedstawicielami samorządu pomorskiego plan pracy na lata 2004-2005. Zgodnie z nim przygotowano dalsze inicjatywy w zakresie rozwoju współpracy gospodarczej między regionami⁸⁹. Rozpoczęto także współpracę partnerską w dziedzinie kultury i edukacji ekologicznej. W czerwcu 2005 r. na Pomorzu goszczono delegację z Holandii Północnej, która – z udziałem przedstawicieli instytucji kultury na Pomorzu – uszczegółowiła przyjęty plan pracy. We wrześniu natomiast goszczono holenderskich ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska odpowiedzialnych za realizację projektu Słoneczne Szkoły, którzy spotykali się z przedstawicielami szkół pomorskich pragnących uczestniczyć w tym projekcie i dzielili się swoimi doświadczeniami w zakresie jego realizacji. Rok 2005 był niezwykle ważny dla współpracy obu regionów. Kończyła go duża misja gospodarcza z Pomorza do Holandii Północnej, odbyta na przełomie listopada i grudnia pod przewodnictwem marszałka województwa Jana Kozłowskiego⁹⁰.

Te główne wątki wzajemnej współpracy – gospodarka, kultura, edukacja ekologiczna – ujawnia-

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2002 r.

⁸⁹ *Ibidem*, 2004 r.

⁹⁰ *Ibidem*, 2005 r.

ły się również w następnych latach. W 2006 r. w Gdańsku zorganizowano wspólnie warsztaty kulturalne z udziałem twórców z Pomorza i Holandii Północnej, obejmujące takie dziedziny jak: teatr, taniec, muzyka, muzealnictwo. W szczególności podkreślano rolę wspólnego dziedzictwa kulturowego, wskazując na takie jego elementy, jak spuścizna menonitów na Pomorzu, zabytki architektury oraz fortyfikacji gdańskich, tradycje handlu morskiego. Inne warsztaty dotyczyły krajobrazu kulturowego i po części gospodarczego (np. temat *Woda w przestrzeni miasta*), na których strona holenderska przedstawiała swoje doświadczenia w zakresie wykorzystywania szlaków wodnych w obrębie miast jako dróg komunikacyjnych i atrakcji turystycznej. W Muzeum Historycznym Miasta Gdańska, przy polsko-holenderskiej współpracy, została zorganizowana wystawa pod tytułem „Camera Obscura. Świat Rembrandta i Vermeera w obiektywie Jurgena Drentha”. Wystawa stała się okazją do spotkań, kontaktów władz i różnych środowisk reprezentujących oba regiony⁹¹.

W 2006 r. doprowadzono także do finalizacji planów współpracy z zakresu edukacji ekologicznej. W marcu

na Pomorzu miała miejsce inauguracja projektu Słoneczne Szkoły, w ramach którego strona holenderska zobowiązała się do zakupu i montażu paneli słonecznych a pomorska sfinansowania materiałów edukacyjnych. Ogłoszono partnerstwo szkół holenderskich i pomorskich realizujących ten projekt i przygotowanie do wspólnego wystąpienia o środki UE go wspomagające⁹². W następnych latach kontynuowano te kontakty. Inicjatywy pomorskie dotyczyły zresztą także innych regionów holenderskich; w kwietniu 2008 r. miała miejsce prezentacja gospodarcza województwa pomorskiego w Rotterdamie, a w marcu tegoż roku holenderskie wizyty rządowe w Gdańsku na szczęblu sekretarzy poszczególnych ministerstw, a nawet premiera Jana Petera Balkenende⁹³. W następnym roku kontynuowano spotkania biznesowe poświęcone między innymi transportowi, logistyce i gospodarce morskiej⁹⁴.

Od powstania samorządu regionalnego Pomorza w 1999 r. były nawiązywane też kontakty międzyregionalne, które miały jednak tylko charakter incydentalny i nie prze-

⁹¹ *Ibidem*, 2006 r.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, 2008 r.

⁹⁴ *Ibidem*, 2009 r.

rodziły się w trwałą współpracę. W lutym 2000 r. podpisane zostało porozumienie (jako pierwsze z serii porozumień międzynarodowych nowopowstałego samorządu wojewódzkiego) między województwem pomorskim a Prowincją Przylądkową Wschodnią Republiki Południowej Afryki. U podstaw tej umowy leżała nadzieja, że pomorskie przedsiębiorstwa działające w sektorze gospodarki morskiej mogłyby się zaangażować w budowę dużego kompleksu portowego i operować w obrębie innych projektów gospodarczych na terytorium regionu partnerskiego. Niestety, zamierzenie to nie było w przyszłości realizowane, a kontakty z partnerem afrykańskim ustały⁹⁵.

Od 2000 r. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego był zaangażowany w kontakty z różnymi partnerami hiszpańskimi. Dotyczyło to przede wszystkim realizacji projektu Salmon (w ramach programu przedakcesyjnego ECOS-Ouverture) poświęconego odbudowie hodowli łososia oraz popularyzacji sportowego połowu tej ryby. Partnerami w tym projekcie były hiszpańskie miasta położone w prowincji Asturia (Cudillero, Soto del Barco, Muros del Nalón, Salas, Pravia), gmina Forshaga ze Szwecji oraz Związek Gmin Dorzecza Rzeki

Parsęty⁹⁶. W 2003 r. nawiązane zostały kontakty z hiszpańską prowincją Walencja. Na Pomorzu miała miejsce wizyta przedstawicieli tego regionu reprezentujących firmy gospodarcze i instytucje wspierające hiszpańską przedsiębiorczość. Nastąpiło podpisanie porozumień między szkołami wyższymi i portami obu regionów. Przygotowano również plan współpracy regionalnej, który jednak nie doczekał się realizacji⁹⁷.

W 2006 r. z inicjatywy włoskiej nawiązane zostały kontakty między Pomorzem a regionem Liguria (z głównym miastem Genuą). Podstawą dla rozwoju współpracy miał się stać list marszałka województwa pomorskiego Jana Kozłowskiego do prezydenta Ligurii Claudia Burlando. Zawierał on propozycję współpracy w różnych dziedzinach oraz zaproszenie do złożenia wizyty o charakterze gospodarczym na Pomorzu. Aczkolwiek zaproszenie zostało przyjęte, a w lutym 2007 r. miała miejsce wideokonferencja pomiędzy Pomorzem a Ligurią poświęcona identyfikacji tematów współpracy i potrzebnych dla jej realizacji działań, kontakty w okresie późniejszym nie były kontynuowane⁹⁸.

⁹⁵ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2000 r.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*, 2003 r.

⁹⁸ *Ibidem*, 2007 r.

Na przełomie ostatniej dekady XX w. i pierwszej dekady XXI w. rozwijane były kontakty Pomorza z rejonem wileńskim na Litwie. Podstawą dla współpracy był fakt zamieszkiwania na Pomorzu ludności mającej swoje rodzinne korzenie na Wileńszczyźnie. Współpraca rozwijała się intensywnie jeszcze w okresie istnienia województwa gdańskiego i obejmowała przede wszystkim takie dziedziny jak wymiana kulturalna i współpraca szkół. W Gdańsku regularnie w okresie letnim odbywały się cieszące popularnością Jarmarki Wileńskie. W 2000 r. wicemarszałek województwa pomorskiego Witold Namysłak podpisał w Wilnie porozumienie o współpracy z rejonem wileńskim zawierające m.in. obietnicę wsparcia dla polskich szkół w tym regionie. Współpraca z tym partnerem była kontynuowana następnie w dziedzinie wymiany młodzieżowej, przede wszystkim dzięki zaangażowaniu Jerzego Grzywacza, ówczesnego przewodniczącego Komisji Współpracy Międzyregionalnej i Zagranicznej Sejmiku Województwa Pomorskiego. Równolegle do tych kontaktów rozwijała się współpraca samorządowa Pomorza za pośrednictwem Euroregionu Bałtyk z takimi miastami i gminami w regionie kłajpedzkim,

jak: Kłajpeda, Kretynga, Szyłokarczma, Szkudy.⁹⁹

Nie posiadając porozumienia o współpracy partnerskiej z konkretnym regionem na Łotwie, samorząd województwa pomorskiego od 2000 r. rozwijał kontakty z różnymi instytucjami tego państwa za pośrednictwem Polsko-Łotewskiej Komisji Międzynarodowej ds. Współpracy Regionów. Nawiązano współpracę m.in. z Centrum Biznesu w Lipawie, Łotewską Izłą Przemysłowo-Handlową, Radą Rejonu Dyneburga, Radą Miasta Lipawy, Związkiem Władz Lokalnych i Regionalnych Łotwy, Biurem Integracji Europejskiej Łotwy. Razem z Radą Rozwoju Regionu Rygi samorząd województwa pomorskiego przygotował i złożył do programu Small Project Fund projekt pod nazwą *Wzmocnienie współpracy regionalnej w ramach konferencji BSSSC – Ryga 2001*. Dotyczył on takich zagadnień jak międzyregionalna współpraca gospodarcza, zarządzanie na poziomie zdecentralizowanym czy przygotowanie regionów do członkostwa w Unii Europejskiej¹⁰⁰.

W obszarze Europy Wschodniej najważniejszym partnerem Pomorza był ukraiński obwód odeski. W stosunkach Pomorza z obwodem odeskim

⁹⁹ *Ibidem*, 2000r.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

od 2002 r., w oparciu o środki amerykańskie w ramach programu Pauci, rozpoczął się projekt dotyczący rozwoju współpracy gospodarczej między obu regionami oraz wymiany doświadczeń w budowaniu systemu demokracji lokalnej i regionalnej. Nawiązano kontakty z władzami obwodowymi oraz środowiskami gospodarczymi. W tym samym roku, na zaproszenie gubernatora obwodu, w Odessie przebywała delegacja władz samorządowych województwa pomorskiego¹⁰¹. W następnym roku na Pomorzu dwukrotnie gościły misje gospodarcze z Ukrainy; Odessę odwiedzili także przedsiębiorcy z regionu pomorskiego. Ostatecznie w marcu 2003 r. podpisano porozumienie o współpracy obu regionów. Ich przedstawiciele deklarowali wsparcie dla rządowych projektów budowy ropociągu Odesa-Brody-Gdańsk. Ze strony Pomorza we współpracę zaangażowały się tak poważne firmy: Grupa Lotos, Naftoport, Port Morski Gdańsk, Flextronics, Oliva, Hemar, Maćkowy¹⁰².

W następnych latach utrzymywały się intensywne kontakty z obwodem odeskim. W 2004 r., w trakcie prowadzonej przez marszałka województwa pomorskiego Jana Kozłowskiego misji gospodarczej do Odessy, doszło tak-

że do kontaktów z władzami sąsiedniej Autonomicznej Republiki Krymskiej¹⁰³. W trakcie następnej misji gospodarczej w październiku 2005 r. uczestniczący w niej przedstawiciele samorządu Starogardu Gdańskiego nawiązali współpracę z władzami Białogrodu nad Dniestrem. W listopadzie tegoż roku delegacja obwodu odeskiego zapoznawała się z funkcjonowaniem specjalnych stref ekonomicznych i parków technologicznych na Pomorzu¹⁰⁴.

W kontakty województwa pomorskiego z obwodem odeskim wpisała się w 2005 r. także współpraca z obwodem lwowskim, realizowana w ramach wspólnego projektu Gdańsk–Odesa–Lwów. Dotyczyła ona działalności organizacji samorządowych i administracji samorządowej na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i gospodarki wolnorynkowej, rozwoju technologii, kultury i turystyki. W październiku w Gdańsku przebywała delegacja ze Lwowa, która zapoznawała się także z pomorskimi doświadczeniami w dziedzinie budowy strategii inwestycyjnej regionu (w tym samym czasie podobne spotkania miały miejsce z przedstawicielami obwodu odeskiego). Przykładem atrakcyjności Pomorza były także kontakty jego władz z administracją prezydencką Ukrainy

¹⁰¹ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2002 r.

¹⁰² *Ibidem*, 2003 r.

¹⁰³ *Ibidem*, 2004 r.

¹⁰⁴ *Ibidem*, 2005 r.

zainteresowaną polskimi doświadczeniami w zakresie przygotowania i przeprowadzenia reformy samorządu terytorialnego ze szczególnym uwzględnieniem pozycji kompetencyjnej sejmiku wojewódzkiego¹⁰⁵.

W 2006 r. miała miejsce kolejna misja gospodarcza z Pomorza w Odessie; jej członkowie uczestniczyli w III Międzynarodowym Forum Inwestycji i Innowacji w tym mieście. W tym samym roku Pomorze gościło delegację ukraińską złożoną z przedstawicieli samorządów rejonowych obwodu odeskiego i przedstawicieli przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego, która uczestniczyła m.in. w Samorządowo-Diecezjalnych Dożynkach Województwa Pomorskiego, a także delegację z miast Owidiopol i Iljiczewsk (od 2016 r. Czarnomorsk) oraz gmin z rejonu owidiopolskiego, który jest regionem partnerskim dla powiatu tczewskiego. W czasie tej ostatniej wizyty władze Iljiczewska i Tczewa podpisały list intencyjny dotyczący przyszłej współpracy. W tym samym roku w Gdańsku miały miejsce szkolenia urzędników z Ukrainy w ramach projektu *Poprawa zdolności pracowników Administracji Regionu Odeskiego w zakresie przygotowania projektów transgranicznych o charakterze pomocowym*¹⁰⁶.

Stoisko pomorskie na V Międzynarodowym Forum Turystycznym w Odessie w 2007 r. zostało wyróżnione przez organizatorów za wystrój i promocję regionu. W czasie towarzyszącej temu wydarzeniu wizyty delegacji z Pomorza, wicemarszałek województwa podpisał z gubernatorem obwodu Program Współpracy Międzyregionalnej na lata 2007-2008. Podobnie jak w poprzednim roku, w czerwcu Pomorze było reprezentowane na kolejnym Międzynarodowym Forum Inwestycji i Innowacji. Na Pomorzu natomiast gościła ukraińska delegacja gospodarcza reprezentująca sektor rolno-spożywczy, a w grudniu gościem marszałka województwa Jana Kozłowskiego był gubernator Mykoła Syrdynk, który spotykał się z przedstawicielami różnych instytucji okołobiznesowych na Pomorzu. Kontynuowano także kontakty z innymi rejonami Ukrainy. W czerwcu 2007 r. miała miejsce wizyta władz samorządowych i organizacji pozarządowych z Krymu, a we wrześniu przybyła delegacja agencji rozwoju przedsiębiorczości z obwodów lwowskiego i ługańskiego¹⁰⁷.

Również w następnych latach utrzymywała się duża częstotliwość kontaktów na kierunku ukraińskim. W czerwcu 2008 r. marszałek Jan Ko-

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 2006 r.

¹⁰⁷ *Ibidem*, 2007 r.

złowski złożył wizytę w Odessie i rejonie tarutyńskim. W październiku tegoż roku do Gdańska natomiast przybyła delegacja administracji i organizacji pozarządowych z takich miast jak Połtawa, Sumy, Czerkasy.¹⁰⁸ W marcu 2011 r. Pomorze ponownie gościło swoich partnerów z obwodu odeskiego. Należy także pamiętać o wizytach harcerzy polskich z Ukrainy (podobnie jak z Litwy i Białorusi)¹⁰⁹.

III. Pozaeuropejskie kierunki kontaktów międzynarodowych regionu

Samorząd pomorski utrzymywał także kontakty z atrakcyjnymi partnerami azjatyckimi w Republice Korei oraz Indiach. W 2006 r. miała miejsce na Pomorzu wizyta władz koreańskiego regionu Gyeongsang Południowy, nawiązywano przez to do porozumienia o współpracy podpisanego jeszcze w 1997 r., którego sygnatariuszem były władze województwa gdańskiego. W trakcie rozmów określano dziedziny przyszłej współpracy: kontakty przedsiębiorstw, promocję regionu pomorskiego w Korei, wymianę turystyczną. Zaplanowano wydanie publikacji informującej o obu regionach, ich życiu gospodarczym, kulturze i współpracy

międzynarodowej¹¹⁰. W lutym 2008 r. kolejna delegacja koreańska odwiedziła Pomorze. Zaplanowano współpracę kulturalną, wymianę artystów i współpracę stoczni jachtowych obu regionów¹¹¹.

W kwietniu 2005 r. samorząd pomorski nawiązał kontakty z Ambasadą Indii w Polsce w sprawie zorganizowania misji gospodarczej firm indyjskich na Pomorzu. Do wizyty przedstawicieli biznesu indyjskiego na zaproszenie marszałka województwa Jana Kozłowskiego i prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza doszło w październiku 2007 r. Kontakty dotyczyły reprezentantów Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i izb gospodarczych. W delegacji uczestniczyli przedstawiciele wielu firm z Hajdaraabadu, Pune i Mumbaju zainteresowani inwestycjami na Pomorzu, szczególnie w sektorze zaawansowanych technologii¹¹². W marcu 2008 r. reprezentująca sektor informatyczny indyjska firma ZenSar, która rok wcześniej rozpoczęła inwestycje w Gdańsku, razem z Indyjską Izbą Gospodarczą Przemysłu Teleinformatycznego uczestniczyła w I Bałtyckim Forum Innowa-

¹⁰⁸ *Ibidem*, 2008 r.

¹⁰⁹ *Ibidem*, 2011 r.

¹¹⁰ *Ibidem*, 2006 r.

¹¹¹ *Ibidem*, 2008 r.

¹¹² *Ibidem*, 2007 r.

cji w Gdańsku organizowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego i Urząd Miejski w Gdańsku¹¹³.

Kontakty partnerskie z miastem wydzielonym Szanghaj rozwijane były od 1985 r., kiedy to strona chińska podpisała porozumienie o współpracy z dawnym województwem gdańskim. Kontakty te rozwijane były także po 1990 r., za czasów byłego wojewody gdańskiego Macieja Płażyńskiego. Strona pomorska wykazywała chęć współpracy, przede wszystkim gospodarczej, chociaż zdawano sobie sprawę z asymetrii w potencjałach obydwu partnerów. W październiku 2005 r. w Gdańsku doszło do podpisania nowej umowy o współpracy, tym razem z województwem pomorskim, w czasie wizyty dużej delegacji chińskiej na czele z wiceprezydentem tego miasta. Wizyta ta miała przede wszystkim charakter gospodarczy, ale w składzie delegacji szanghajskiej byli także przedstawiciele świata kultury, nauki i medycyny. Wizytę chińskich gości wypełniały seminaria i spotkania przedsiębiorców, koncert pianistyczny w Polskiej Filharmonii Bałtyckiej, wystawa poświęcona mia-

stu Szanghaj, a także wykłady i pokazy tradycyjnej medycyny chińskiej w Akademii Medycznej w Gdańsku. W czasie swojego pobytu na Pomorzu strona chińska przekazała obszerny księgozbiór dla Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku jako dar od Biblioteki w Szanghaju¹¹⁴. Umożliwiło to, w późniejszym okresie, utworzenie tzw. Gabinetu Szanghajskiego w tej instytucji.

W następnym, 2006 r. Pomorze gościło delegację Stałego Komitetu Miasta Szanghaj, która przybyła do Gdańska dla nawiązywania dalszych kontaktów gospodarczych. Gości chińskich, wśród których przeważali przedsiębiorcy szanghajscy, interesowała kwestia możliwości inwestowania na Pomorzu, przede wszystkim w przedsięwzięciach z branży hotelarsko-turystycznej i przemysłu metalowo-maszynowego. Rozmowy prowadzono także na poziomie Sejmiku Województwa Pomorskiego i Parlamentu Szanghaju. W tym samym roku Pomorze gościło inną delegację chińską, tym razem z regionu Szantung; strona chińska była tym razem zainteresowana kwestiami prowadzenia gospodarki wodnej i ochrony środowiska w regionie pomorskim¹¹⁵.

W 2007 r. miała miejsce wizyta marszałka Jana Kozłowskiego

¹¹³ *Ibidem*, 2008 r.

¹¹⁴ Sprawozdanie z Działalności Departamentu Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 2005 r.

¹¹⁵ *Ibidem*, 2006 r.

w Szanghaju wraz z dużą delegacją reprezentującą kręgi biznesowe Pomorza. W delegacji brali udział także przedstawiciele Akademii Medycznej w Gdańsku, która wcześniej nawiązała kontakty z Uniwersytetem Lekarskim w Szanghaju. Wizyta stanowiła ważne wydarzenie w dotychczasowych stosunkach Pomorza z miastem Szanghaj. W jej trakcie marszałek województwa razem z prezydentem Sopotu Jackiem Karnowskim odsłanili pomnika Fryderyka Chopina w parku Zhou Shan Garden¹¹⁶.

W następnych latach nadal rozwijały się kontakty Pomorza z Chinami, które dotyczyły przede wszystkim miasta partnerskiego Szanghaj, ale także innych regionów oraz władz centralnych Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). W lipcu 2008 r. miała miejsce na Pomorzu wizyta chińskich dziennikarzy z Szanghaju reprezentujących Jiefang Press Group¹¹⁷. W maju następnego roku w Dworze Artusa w Gdańsku odbyło się seminarium gospodarcze dla pomorskich przedsiębiorców pod nazwą *Hongkong bramą rynku chińskiego*¹¹⁸. Natomiast w grudniu 2010 r. do Gdańska przybyła delegacja reprezentująca chińskie Ministerstwo Finansów (składająca się z przedstawicieli szczebla centralnego i regio-

nalnego), aby zapoznać się z systemem finansowym w Polsce i procesem tworzenia budżetów samorządowych. Ten rok był także ważny dla stosunków Pomorza z Chinami ze względu na realizowaną przez samorząd województwa pomorskiego promocję regionu pomorskiego w czasie wystawy Expo 2010 w Szanghaju. W ramach realizacji porozumienia o współpracy województwa pomorskiego z Szanghajem do tego miasta w okresie trwania wystawy udała się duża pomorska misja gospodarczo-kulturalna. Wizycie towarzyszył obszerny program obejmujący seminaria gospodarcze i różne wydarzenia kulturalne¹¹⁹.

W czerwcu 2011 r. do Gdańska przybyła delegacja Stałego Komitetu Miejskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych Miasta Szanghaj na czele z przewodniczącym Lin Yungengiem. W czasie wizyty nastąpiła uroczysta inauguracja Gabinetu Szanghajskiego w murach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku¹²⁰.

W ramach realizacji podpisanego przez prezydentów RP i ChRL w grudniu 2011 r. porozumienia strategicznego o współpracy obu państw (jeden z jego punktów dotyczy współpracy miast i regionów) 21-22 kwietnia

¹¹⁶ *Ibidem*, 2007 r.

¹¹⁷ *Ibidem*, 2008 r.

¹¹⁸ *Ibidem*, 2009 r.

¹¹⁹ *Ibidem*, 2010 r.

¹²⁰ *Ibidem*, 2011 r.

2013 r. w Gdańsku odbyło się I Forum Regionalne Polska-Chiny. Uczestniczyło w nim ponad 600 przedstawicieli władz państwowych, samorządów, nauki, biznesu, kultury z Polski i Chin. Głównym organizatorem Forum po stronie polskiej był Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, a po stronie chińskiej Chińskie Ludowe Stowarzyszenie Przyjaźni z Krajami Zagranicznymi. Wydarzenie to było objęte patronatem prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. W Forum wzięli udział m.in. Li Jianping, wiceprzewodniczący wspomnianego stowarzyszenia, wiceminister spraw zagranicznych Jerzy Pomianowski, ambasador RP w Pekinie Tadeusz Cho-

micki, przedstawiciel władz Szanghaju Ding Xuexiang oraz wiceprezydent Pekinu Cheng Hong. W ramach forum zorganizowano warsztaty, gdzie toczyły się dyskusje o wzajemnej współpracy gospodarczej i turystyce oraz o możliwościach współpracy naukowej i kulturalnej. Podczas uroczystego zakończenia forum w murach Politechniki Gdańskiej wręczono nagrody i dyplomy uznania dla najbardziej aktywnych polskich i chińskich podmiotów samorządowych. Wyróżnienia także otrzymały cztery partnerstwa: Pomorskie-Szanghaj, Guangdong-Zachodniopomorskie, Liaoning-Śląskie, Shenzhen-Poznań¹²¹.

¹²¹ Sprawozdanie z I Forum Regionalnego Polska-Chiny. 21-22 kwietnia 2013 r., oprac. Departament Współpracy Zagranicznej UMWP, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2013.

25 lat partnerstwa pomiędzy województwem pomorskim i Środkową Frankonią

Monika Morawska

*kierownik referatu w Departamencie Rozwoju Gospodarczego
w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego*

Z tej okazji od 17 do 20 lipca 2025 r. odbyła się wizyta przedstawicieli samorządu województwa pomorskiego w Norymberгии i Ansbach związana z uroczystymi obchodami 25-lecia współpracy pomiędzy województwem pomorskim i Środkową Frankonią.

Porozumienie o współpracy 5 kwietnia 2000 r. podpisali ówczesny marszałek województwa pomorskiego Jan Zarębski oraz Gerd Lohwasser, który wtedy był przewodniczącym Okręgu Środkowej Frankonii. Od tego momentu utrzymujemy intensywne kontakty, a partnerstwo ze Środkową Frankonią zajmuje ważne miejsce we współpracy międzynarodowej.

Porozumienie o współpracy obejmuje 11 obszarów. Są to: wymiana kulturalna i sportowa, naukowa, edukacja, kształcenie zawodowe, ochrona środowiska, wymiana młodzieży, gospodarka, ochro-

na zdrowia, pomoc społeczna i turystyka. Szczególne znaczenie ma kultura. Organizowane są wspólne wydarzenia artystyczne, a w muzeach i skansenach obu regionów odbywają się wystawy i prezentacje zespołów folklorystycznych. Wspólne projekty realizują Muzeum Pomorza Środkowego i Muzeum w Bad Windsheim. W obszarze zdrowia współpracują ze sobą szpitale psychiatryczne. Bliskie kontakty utrzymują także regionalne izby gospodarcze, które uczestniczą w międzynarodowych targach. Warto też wspomnieć o projektach społecznych związanych z opieką nad seniorami.

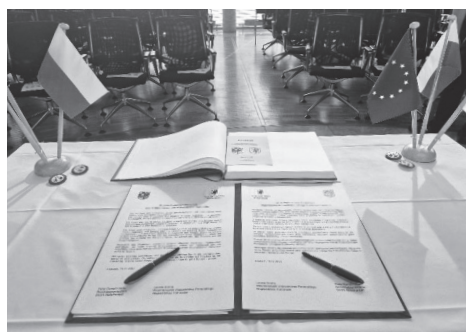
Do współpracy międzyregionalnej dołączyła współpraca na poziomie gmin. Pięć pomorskich gmin: Żukowo, Kolbudy, Przywidz, Trąbki Wielkie oraz miasto Puck podpisało porozumienia z gminami frankońskimi.

Główne obchody 25-lecia

Jubileuszowe uroczystości odbyły się 19 lipca w siedzibie Bezirku Mittelfranken w Ansbach. Na zaproszenie władz regionu przybyło ok. 100 gości. Wśród nich byli i aktualni politycy, przedstawiciele partnerskich gmin, instytucji (Centrum Transferu Wody w Hof, Bawarskie Ministerstwo Środowiska, Rada ds. młodzieży z Norymbergii) oraz

Konsulatu RP w Monachium.

W Ansbach wicemarszałek województwa pomorskiego Leszek Bonna oraz przewodniczący Okręgu Środkowej Frankonii Peter Daniel Forster podpisali uroczyste oświadczenie, w którym wyrazili uznanie dla niezwykłego, zarówno społecznego, jak i instytucjonalnego sukcesu partnerstwa oraz wyrazili gotowość kontynuowania wysiłków na rzecz wzmacniania wzajemnych relacji oraz

Fot. Monika Morawska /UMWP

Uroczyste podpisanie oświadczenia z okazji 25-lecia współpracy, na zdjęciach: **Peter Daniel Forster**, przewodniczący Okręgu Środkowej Frankonii, **Leszek Bonna**, wicemarszałek Województwa Pomorskiego

poszukiwania nowych możliwości wymiany we wszystkich dziedzinach. Podkreślili też pragnienie działania jako ambasadorzy pokoju dla mieszkańców partnerskich regionów i na rzecz całej Europy.

Podczas obchodów jubileuszu burmistrz Pucka Hanna Pruchniewska zaprezentowała dorobek 20-letniej współpracy Pucka i Stein. Miasta zawarły umowę partnerstwa w symbolicznym dla Polski dniu – 1 maja 2004 r. – dniu akcesji do Unii Europejskiej.

Delegacja pomorska wzięła również udział w obchodach 20-lecia partner-

stwa pomiędzy miastami Stein i Puck (18 lipca). Uroczystości odbyły się na zamku Faber Castell w Stein.

Burmistrz Stein zaprosił do udziału w jubileuszu wszystkie partnerskie miasta: Makarska w Chorwacji, Gueret we Francji, Falkenstein im Vogtland oraz Puck na Pomorzu. Jednym z zabierających wtedy głos był wicemarszałek Leszek Bonna.

Wnętrza renesansowego zamku nadawały uroczystemu wydarzeniu wyjątkowy charakter. Mówcy podkreślali znaczenie dobrych, sąsiedzkich relacji opartych na wzajemnym zrozumieniu,

Na zdjęciu od lewej: **Peter Daniel Forster**, przewodniczący Okręgu Środkowej Frankonii, **Leszek Bonna**, wicemarszałek województwa pomorskiego, **Marie-Françoise Fournier**, burmistrzini miasta Guéret we Francji, **Kurt Krömer**, burmistrz miasta Stein, **Hanna Pruchniewska**, burmistrz Miasta Puck, **Marco Siegemund**, burmistrz miasta Falkenstein im Vogtland, **Bernd Obst**, przewodniczący powiatu Fürth

poznaniu różnorodności i umiejętności pracy razem, szczególnie teraz w obliczu głębokich przemian politycznych, gospodarczych i społecznych w Europie.

Delegacja pomorska w ciągu czterech dni pobytu miała możliwość zapozna-

nia się ze strategią turystyczną Środkowej Frankonii podczas spotkania z przedstawicielami Związku Turystycznego Brombachsee oraz Frankońskiej Organizacji Turystycznej 18 lipca 2025 r.

Fot. Monika Morawska /UMWP

Fot. Ewa Keller - Wielopolska

Strategię pomorskiej turystyki zaprezentowała Marta Chełkowska, dyrektor Departamentu Turystyki i Sportu oraz prezes Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej.

W Centrum Doświadczeń Sadowniczych Bernatura delegaci zapoznali się z działaniami, których celem jest zainteresowanie lokalnymi uprawami jabłek wśród młodszych i starszych pokoleń. Centrum Bernatura to przestrzeń dla lokalnej społeczności i turystów, gdzie można obejrzeć wystawy czy wziąć udział w warsztatach. Oferuje także usługi dla mieszkańców oraz sprzedaż lokalnych wyrobów. Uroczyste otwarcie odbyło się w maju tego roku. Sadownictwo jest tradycją w Burgbernheim od końca XVIII w. W tym czasie

zdobyto dużą wiedzę dotyczącą uprawy i pielęgnacji jabłek.

Podczas wizyty przedstawicieli Pomorza w Środkowej Frankonii ważnym punktem było złożenie kwiatów pod pomnikiem Ofiar Faszyzmu w Norymberdze. W wydarzeniu wzięli udział także radni

Okręgu Środkowej Frankonii, kierownik protokołu Norymbergii oraz przedstawiciel urzędu miasta odpowiedzialny za partnerstwo Norymbergii i Krakowa. Spotkania z partnerami, oprócz celebracji uroczystych chwil, pozwoliły również na przeprowadzenie rozmów na temat przyszłości współpracy. Jubileusz to czas refleksji nad osiągnięciami i zmianami, jakie się dokonały, ale również czas na planowanie przyszłości i poszukiwanie inspiracji do dalszego rozwoju. Współpraca pomorskiego i Środkowej Frankonii to wspaniały przykład kreatywności i otwartości mieszkańców. Wzajemne działania nie tylko przybliżają dwa narody, ale pomagają budować europejską wspólnotę. Wspólnotę, w której nie tylko zachowujemy niezwykle cenną różnorodność, ale i działamy razem na rzecz wspólnych rozwiązań. Szefowie obu regionów podziękowali wszystkim, którzy przyczynili się do sukcesu tej współpracy – partnerom,

Fot. Monika Morawska /UMWP

instytucjom, organizacjom pozarządowym oraz mieszkańcom.

W przyszłym roku planowana jest rewizyta oficjalnej delegacji ze Środkowej Frankonii.

Morze Bałtyckie – nasza linia życia: Współpraca, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój

34. Konferencja Parlamentarna Morza Bałtyckiego w Mariehamn

Monika Morawska

*kierownik referatu w Departamencie Rozwoju Gospodarczego
w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego*

Delegacja samorządu województwa pomorskiego uczestniczyła w 34. dorocznej Konferencji Parlamentarnej w Mariehamn na Wyspach Alandzkich w dniach 24-26 sierpnia 2025 r.

Sejmik Województwa Pomorskiego reprezentowała przewodnicząca Komisji Współpracy Międzyregionalnej i Zagranicznej SWP Beata Koniarska.

W delegacji udział wzięły również przedstawicielki Departamentu Rozwoju Gospodarczego, referatu współpracy Monika Morawska oraz zespołu bałtyckiego Agata Birecka.

Polską stronę reprezentowała delegacja Sejmu i Senatu RP w następującym składzie: przewodnicząca delegacji poseł Anita Kucharska-Dziedzic, poseł Wioletta Tomczak, poseł Jarosław Wałęsa, senator Ryszard Majer oraz z Biura Współpracy Międzynaro-

dowej Kancelarii Senatu Piotr Koperski. Ponadto, na posiedzeniu obecni byli reprezentanci województwa zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego.

Sejmik Województwa Pomorskiego 31 marca 2025 r. podjął uchwałę o przystąpieniu do Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego BSPC w charakterze obserwatora.

Tegoroczne obrady z udziałem reprezentantów polityków i parlamentarzystów 10 krajów Danii, Estonii, Finlandii, Islandii, Litwa, Łotwy, Niemiec, Norwegii, Szwecji oraz Polski odbywały się pod tytułem: Współpraca, bezpieczeństwo i zrównoważony rozwój. Parlamentarzyści w sześciu sesjach plenarnych debatowali na rzecz bezpiecznego i odpornego energetycznie Morza Bałtyckiego oraz tego, w jaki

sposób sprostać wyzwaniom geopolitycznym, aby ochronić demokrację i stabilność w regionie Morza Bałtyckiego.

Najważniejsze przesłania z wystąpienia eksperckich

Demokracja w regionie Morza Bałtyckiego znalazła się pod presją.

W kontekście wojny Rosji, zagrożenia hybrydowych i kruchych sojuszy Europa musi wziąć na siebie większą odpowiedzialność za własne bezpieczeństwo i za odporność demokracji.

W wydarzeniu wzięło udział bardzo wielu wybitnych polityków. Konferencję otworzył prezydent Finlandii Alexander Stubb, polityczne przesłania kierowali do zebranych również m.in. były minister spraw zagranicznych Finlandii Pekka Haavisto, były prezydent Łotwy Egils Levits oraz szefowa Fundacji Antykorupcyjnej Yulia Navalnaya, (wdowa po Aleksandrze Navalnym).

Były prezydent Łotwy Egils Levits określił ścieżkę Rosji jako otwarcie imperialistyczną agresję militarną połączoną z narzędziami, takimi jak dezinformacja, cyberataki i sieci wpływu, które mają na celu podważenie zaufania Zachodu. Wskazał na spadek wiarygodności USA jako gwaranta bezpieczeństwa Europy, argumentując, że niepewność strategiczna wzrosła wraz z mniejszym zaangażowaniem Waszyngtonu, a nawet

tendencjami autorytarnymi w polityce wewnętrznej. Zidentyfikował głębszy kryzys samej liberalnej demokracji. Levits podkreślił, że Europa musi masowo inwestować we własną obronę i wykazać się zarówno zdolnością, jak i wolą polityczną, by odstraszać agresję. Jednocześnie demokracje muszą się wzmocnić od wewnątrz poprzez edukację obywatelską, edukację medialną i silniejsze instytucje. Podkreślił też, że liberalna demokracja może być niedoskonała, ale pozostaje lepsza od wszelkich alternatyw. Konkludując zaznaczył, że jej obrona, to odpowiedzialność, której nie można zlecić na zewnątrz.

Były minister spraw zagranicznych Finlandii Pekka Haavisto dodał perspektywę historyczną. Po 50 latach po akcie końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie z Helsinek mechanizmy współpracy, które niegdyś stabilizowały region, w dużej mierze się załamały. Rosja została wykluczona z Rady Europy, Rady Arktycznej i Rady Państw Morza Bałtyckiego. W rezultacie Morze Bałtyckie jest bardziej podatne na nowe zagrożenia – od flot tajnych transportujących ropę, aż po uszkodzone rurociągi i kable. Haavisto wskazał jako źródło nadziei społeczeństwo obywatelskie.

Poseł na Sejm RP Jarosław Wałęsa podkreślił, że Europa nie może polegać wyłącznie na odstraszeniu militarnym. Zagrożenia hybrydowe uderzają

w infrastrukturę, media i obywateli w takim samym stopniu, jak w granice. Wezwał do opracowania strategii bałtyckiej, która połączy cyberobronę i obronę informacyjną z inwestycjami w instytucje obywatelskie, niezależne media i edukację. Ostrzegł, że demokracje ryzykują utratę legitymacji, jeśli przywódcy pozostaną odizolowani od obywateli. Zaangażowanie i zaufanie są równie kluczowe dla odporności tak samo, jak armie i budżety.

W dyskusji panelowej moderowanej przez prof. Spiliopoulou Åkermark prelegenci zastanawiali się, jak demokracje mogą zachować inkluzywność i determinację w obliczu presji. Ostrzegali przed niebezpieczeństwem bezczynności w warunkach niepewności, zastanawiali się również nad prawami człowieka w czasach kryzysu. Występujący byli zgodni, że odstraszanie musi być poparte dyplomacją, a dyplomacja jest wiarygodna tylko wtedy, gdy wspiera ją siła gospodarcza i militarna Europy.

Wystąpienia na sali zaostriły debatę

Johannes Schrap (Bundestag Niemcy) przypomniał delegatom o historycznym zawieszeniu przez BSPC Rosji w 2022 r. i podkreślił symbolikę spotkania na Wyspach Pokoju. Lukas Mandl (Parlament Europejski) ostrzegł, że odporność demokracji zależy od konkurencyjności gospo-

darczej Europy. Delegaci młodzieży, Tom Madsen i Elias Arndt (BSSSC), domagali się zacieśnienia współpracy transgranicznej, codziennej obrony demokracji oraz znaczącej integracji młodych ludzi, w tym obniżenia wieku wyborczego.

Zamykając debatę gospodarz Jörgen Pettersson (Nordycka Rada Ministrów, Wyspy Alandzkie), wezwał delegatów, aby nie tracili optymizmu. Cytując Leonarda Cohena i Boba Dylana, określił demokrację jako kruchość i odnawialną: „Morze Bałtyckie to granica bezpieczeństwa, ale przede wszystkim wspólnota wspólnej odpowiedzialności”.

Konferencja Parlamentarna Morza Bałtyckiego w Mariehamn zakończyła się pełnym emocji pożegnaniem Sekretarza Generalnego Bodo Bahra.

Ważnymi uczestnikami BSPC, w ramach ReGeneretion 2030 i Bałtyckiej Rady Młodzieży BSPYF, było 125 młodych uczestników. Młodzi delegaci z całego regionu Morza Bałtyckiego przedstawili swoje propozycje dotyczące bezpieczeństwa, łączności i odporności.

W ramach Parlamentarnego Forum Młodzieży Morza Bałtyckiego (BSPYF), zorganizowanego równoległe z Tygodniem ReGeneracji 2025, delegaci młodzieży przyjęli propozycje dotyczące bezpieczeństwa narodowego i energetycznego, integracji młodzieży, sprawiedliwej zielonej transformacji oraz dobrostanu psy-

chicznego. W końcowych zaleceniach aktu młodych podkreślono, że zmiany klimatu muszą być uznawane za zagrożenie dla bezpieczeństwa, zarówno na szczeblu krajowym, jak i regionalnym. Wzywają do rozwoju zróżnicowanej infrastruktury energii odnawialnej, finansowanej poprzez stopniowe wycofywanie dotacji do paliw kopalnych. W kwestii łączności, młodzież apeluje o obniżenie wieku uprawniającego do głosowania do 16 lat i wprowadzenie obowiązkowego udziału osób w wieku od 12 do 30 lat w procesach decyzyjnych. W kwestii odporności, podkreślają priorytet polityczny w zakresie zdrowia psychicznego, domagając się szybszego dostępu do wysokiej jakości opieki oraz większych inwestycji w edukację i gospodarkę opartą na dobrostanie.

Dokument końcowy

Konferencja Parlamentarna Morza Bałtyckiego BSPC przyjęła dokument końcowy – rezolucję określającą wspólne priorytety w zakresie bezpieczeństwa, odporności ekologicznej i współpracy demokratycznej w regionie. Rezolucja potwierdza poparcie dla suwerenności Ukrainy i podkreśla potrzebę bardziej zdecydowanych działań zbiorowych przeciwko zagrożeniom hybrydowym, w tym atakom na infrastrukturę podmorską i kampaniom dezinformacyjnym. Wzywa również do zacieśnienia współpracy

NATO – UE oraz długoterminowej obecności sił bezpieczeństwa morskigo na Morzu Bałtyckim. Istotne są również zobowiązania do ochrony kluczowych sieci energetycznych i komunikacyjnych, przyspieszenie zielonej transformacji oraz ochrona delikatnego ekosystemu Morza Bałtyckiego. Rezolucja podkreśla pilne działania mające na celu odbudowę zasobów rybnych, rozwój zielonych korytarzy żeglugowych oraz usuwanie amunicji zatopionej w morzu.

Poza kwestiami bezpieczeństwa i ekologii, parlamentarzyści podkreślali znaczenie zrównoważonej biogospodarki, więzi kulturowych i edukacyjnych oraz zaangażowania młodzieży. Kolejna doroczna konferencja BSPC odbędzie się w Lubece od 30 sierpnia do 1 września 2026 r. na zaproszenie Parlamentu Szlezwika-Holsztynu.

Ważnym akcentem posiedzenia było oficjalne przyjęcie delegacji z województw pomorskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego w poczet członków obserwatorów. Przedstawiciele członków obserwatorów zabrali głos na konferencji.

Radna województwa pomorskiego Beata Koniarska podkreśliła znaczącą rolę współpracy bałtyckiej oraz organizacji BSPC we współpracy międzynarodowej województwa pomorskiego i nowych priorytetach współpracy zagranicznej: „Województwo pomorskie z dumą docenia znaczący wkład

instytucjonalny wniesiony podczas Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego. Ta platforma współpracy wspiera dialog i wzmacnia partnerstwa między krajami Morza Bałtyckiego, zajmując się kluczowymi kwestiami, takimi jak: bezpieczeństwo regionalne, zarządzanie kryzysowe, zrównoważenie środowiskowe, zmiana klimatu, rozwój gospodarczy, kultura i społeczeństwo obywatelskie. Zaangażowanie parlamentów człon-

kowskich w dzielenie się najlepszymi praktykami i innowacyjnymi rozwiązaniami podkreśla naszą wspólną odpowiedzialność za stojące przed nami wyzwania. Województwo pomorskie będzie w dalszym ciągu aktywnie uczestniczyć w tych dyskusjach, dbając o to, aby głosy naszych społeczności zostały usłyszane i abyśmy wspólnie pracowali na rzecz dostatniej i zrównoważonej przyszłości regionu Morza Bałtyckiego.”

Fot. Monika Morawska /UMWP

Na zdjęciu od lewej: wiceprzewodnicząca BSPC **Kristina Herbst** (Landtag Szlezwika Holsztynu), przewodniczący BSPC **Alfons Röblom** (Wyspy Alandzkie), sekretarz generalny BSPC **Bodo Bahr**

Fot. Monika Morawska /UMWP

Fot. Monika Goździewska

Bezpieczeństwo i odporność

– 16. Doroczne Forum Strategii UE na rzecz Regionu Morza Bałtyckiego w Sopocie

Agata Birecka

główny specjalista
koordynator zespołu ds. współpracy w sieciach bałtyckich
Departament Rozwoju Gospodarczego
w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego

Doroczne Forum Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego, które odbyło się w dniach 29-30 października 2025 r. w Sopocie, zgromadziło setki uczestników, reprezentujących rządy, regiony, organizacje międzynarodowe, środowiska akademickie i biznesowe. Było to wydarzenie szczególne – nie tylko ze względu na wyjątkowy moment geopolityczny, w jakim znalazła się Europa, ale też z uwagi na rosnące znaczenie przeciwdziałania dezinformacji i ochrony infrastruktury krytycznej. Organizatorem tegorocznego forum było województwo pomorskie działające w ścisłej współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych RP oraz Radą Państw Morza Bałtyckiego.

Strategia Unii Europejskiej na rzecz Regionu Morza Bałtyckiego (SUEMB, ang. *EU Strategy for the Baltic Sea Region, EUSBSR*) została przyjęta w 2009 r. jako pionierska forma współ-

pracy makroregionalnej realizowana w ramach polityki spójności UE. SUEMB integruje osiem państw członkowskich położonych nad Morzem Bałtyckim – Danię, Estonię, Finlandię, Litwę, Łotwę, Niemcy, Polskę i Szwecję, które wspólnie działają na rzecz rozwoju regionu w 14 kluczowych obszarach tematycznych, obejmujących kulturę, edukację, gospodarkę, energetykę, zdrowie, transport, innowacje, planowanie przestrzenne, turystykę, ochronę środowiska czy bezpieczeństwo. To właśnie ta ostatnia kwestia była motywem przewodnim 16. forum, które odbyło się w Sopocie. Pod hasłem *Securing the Future: Stronger Together – Building Stability in Times of Uncertainty* uczestnicy, w ramach trzech paneli plenarnych i 16 równoległych warsztatów, intensywnie dyskutowali nad kluczowymi wyzwaniami dla Regionu Morza Bałtyckiego (RMB), koncentrując się przy tym na sposobach wzmacniania stabil-

ności oraz budowania odporności w obliczu współczesnych zagrożeń.

Bezpieczeństwo Morza Bałtyckiego: jedność, koordynacja, gotowość

Doroczne Forum SUERMB otworzyła debata plenarna pt. *Stronger Societies: Resilience in Time of Disruption*. Dyskusja ta zdecydowanie potwierdziła, że bezpieczeństwo jest obecnie soczewką, przez którą należy spoglądać na wszystkie obszary współpracy w RMB. Minister spraw wewnętrznych Estonii Igor Taro powiedział, że w wyniku agresji Kremla na Ukrainę, Morze Bałtyckie stało się „jedną z głównych linii frontu w konfrontacji hybrydowej”. Rosyjskie działania, począwszy od zagłuszania sygnału GPS, użycia „floty cieni” w transporcie morskim, po ataki na infrastrukturę krytyczną, w tym kable podmorskie, jest to celowa strategia testowania, dzielenia oraz podważania zaufania i jedności między państwami. Ignacy Niemczycki (sekretarz stanu w MSZ RP) oraz Gustav Lindström (dyrektor generalny Sekretariatu Rady Państw Morza Bałtyckiego, ang. *Council of the Baltic Sea States Secretariat*) zgodnie podkreślili, że w odpowiedzi na te wielowymiarowe zagrożenia kluczowe jest tylko takie podejście, które obejmuje całe społeczeństwo. Ważne jest także szerzenie świadomości, że odporność nie jest czymś, co może dać sam rząd. Jak zauważyła dr Małgorzata Bonikowska (prezes Centrum

Stosunków Międzynarodowych, CSM), państwa RMB, a w tym zwłaszcza Polska, która odnotowuje po 1,5 tys. przypadków cyberataków dziennie, muszą zaakceptować, że „już jesteśmy w stanie wojny”. Zdaniem prezesa CSM, należy w sposób fundamentalny zmieniać nasz sposób mówienia oraz podejściu do bezpieczeństwa, stawiając na jedność, koordynację oraz gotowość.

Bezpieczeństwo energetyczne: dylematy i priorytety

Powering the Future: Energy Security in a Shifting World to tytuł drugiej debaty, która zgromadziła ekspertów, chcących omówić wyzwania dotyczące bezpieczeństwa energetycznego i zielonej transformacji. Sesja jednoznacznie potwierdziła, że RMB stoi w obliczu energetycznego dylematu, wymagającego zbalansowania bezpieczeństwa oraz przystępności cenowej. Dyskusję zainicjowała prezentacja wniosków z raportu *Baltic Momentum for Energy Transition*, przygotowanego na zlecenie spółki Orlen. „Region Morza Bałtyckiego posiada ogromny potencjał odnawialny, szacowany na 4,4 TWh, czyli 4,5 razy więcej niż całkowite zużycie energii w tych krajach w 2024 r.” – powiedział autor publikacji Alaister Smith z firmy S&P Global. Zaznaczył przy tym też, że pomimo dysponowania ogromnymi zasobami OZE, RMB i tak pozostaje w tyle za Morzem Północnym, zwłaszcza pod względem interkonektorów i mor-

skiej energetyki wiatrowej. Wojciech Matuszek (Orlen Neptun) podkreślił, że konieczna jest więc głębsza integracja – w zakresie mapowania podmorskiego, jak i mechanizmów ułatwiających obrót wodorem. „Dzięki współpracy możemy (...) przyspieszyć realizację projektów offshore oraz poprawić wykorzystanie infrastruktury gazowej” – mówił dalej. Jak natomiast zauważył Johan Magnusson (Komisja Europejska), UE poprzez projekty takie jak Europejski Zielony Ład, REPowerEU czy Mechanizm Sprawiedliwej Transformacji (ang. *Just Transition Mechanism*) stara się zapewnić dywersyfikację dostaw i chronić obywateli przed wzrostem cen. Zaznaczył zarazem, że to dzięki SUERMB i Nordyckiemu Rynkowi Energii możliwe jest lepsze zarządzanie popytą i popytem oraz koordynacja w zakresie transformacji energetycznej. Kwestie bezpieczeństwa fizycznego, zastrzone sabotażem Nord Stream, podniósł z kolei kpt. dr hab. Rafał Miśkiewicz (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni). Wskazał on na pilną potrzebę wdrożenia specjalistycznych środków obronnych monitorujących podwodną infrastrukturę krytyczną, a przy tym wykorzystujących nowe technologie.

Od demografii do wsparcia regionalnego

Trzecia debata, zamykająca tegoroczną edycję forum, dedykowana była wyzwaniom związanym z rynkiem pracy oraz

starzeniem się społeczeństw. Reprezentująca niemiecki parlament Claudia Mueller przywołała dane – połowa mieszkańców Niemiec ma mniej niż 44,9 lat, a druga połowa zaś jest starsza. Ta wysoka mediana wieku bezpośrednio przekłada się na kurczenie się siły roboczej oraz konieczność wydłużania okresu aktywności zawodowej. Zjawisko to określiła jako „poważne zagrożenie dla dobrobytu gospodarczego”. Zaakcentowała więc potrzebę zwiększenia zatrudnienia kobiet w pełnym wymiarze, a także systematycznego kształcenia ustawicznego (*lifelong learning*). Podkreśliła również, że kluczem do konkurencyjności UE są innowacje i kwalifikacje, zwłaszcza w zakresie sztucznej inteligencji i zielonej transformacji. Dodała także, że edukacja oraz umiejętności są priorytetem SUERMB od 2009 r. i są wspierane finansowo przez program Interreg. „Jest to inwestycja, która przynosi efekty w krajach nordyckich, gdzie wskaźniki uczestnictwa w kształceniu ustawicznym osób po 55. roku życia wyglądają zgoła inaczej niż w Niemczech (3,3 proc.). Na przykład w Szwecji wynosi on 25 proc., w Danii 24 proc., a w Finlandii 19 proc. Tymczasem w Polsce ten wskaźnik to zaledwie 1,7 proc., a na Łotwie 3,4 proc. Widać zatem, że w naszym regionie drzemie ogromny, niewykorzystany potencjał i występują znaczące dysproporcje” – powiedziała Mueller. W podobnym tonie wypowiedział się Jyri Arponen (Rada Rozwoju Regionalnego Połu-

dniowozachodniej Finlandii). Zauważył, że kluczem do konkurencyjności UE jest współpraca i dywersyfikacja gospodarcza wsparta inwestycjami w badania i rozwój oraz tzw. inteligentne specjalizacje, obejmujące m.in. czyste paliwa. Z zupełnie innej strony wypowiedział się Johannes Sundelin (Zgromadzenie Regionów Europejskich, ang. *Assembly of European Regions*). Zdaniem tego eksperta, należy wzmacniać rolę regionów w procesach transformacji i wręcz bić na alarm w związku z planami osłabienia spójności terytorialnej przez szefową Komisji Europejskiej. W ocenie Sundelina zagraża to stworzeniem modelu jednego rozmiaru dla wszystkich, co znacząco utrudni realizację projektów, np. z zakresu zielonej transformacji. Ostatnie słowo w debacie należało do Grzegorza Rabsztyna (Europejski Bank Inwestycyjny, EBI), który ocenił sytuację z perspektywy finansowej. Odniosłszy się więc do badań wśród przedsiębiorstw, przedstawiciel EBI potwierdził, że firmy w Europie napotykają na trzy problemy utrudniające inwestowanie: niepewność (geopolityczna i gospodarcza), wysokie ceny energii oraz, co szczególnie ważne, brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników. W odpowiedzi na te wyzwania, EBI zobowiązał się do wypełniania istniejących luk, oferując finansowanie, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw, które często mają największy problem z uzyskaniem kredytu na badania i rozwój.

Kontekst kulturalny

W trakcie forum uczestnicy mieli również możliwość wzięcia udziału w wydarzeniach towarzyszących, w tym w projekcji filmu „Polarniczki” (ang. *Ant/Arctic Women*) w reżyserii Kuba Witka. Seans ten stanowił kulturalne uzupełnienie głównych debat, podkreślając tematykę nauki oraz wyzwań związanych z regionami polarnymi, ściśle wpływającymi na ekologię, a także zmiany klimatyczne na Bałtyku.

Konkluzje

Doroczne Forum SUERMB w Sopocie zgromadziło prawie 600 uczestników zainteresowanych potwierdziło, że państwa regionu łączy wspólna wizja przyszłości: innowacyjna, zrównoważona, silna, a także odporna na wyzwania XXI w. Kluczowe strategiczne cele, tj.: integracja energetyczna, ochrona infrastruktury krytycznej oraz inwestycje w kapitał ludzki i cyfrowy, są dzisiaj jednym i tym samym priorytetem. W tym kontekście strategia jest platformą wykraczającą poza więzy geograficzne, a dzięki wzmacnianiu współpracy projektowej, umożliwia też skuteczne reagowanie na zmiany i aktywne ich tworzenie. Ostatecznie, SUERMB jest ważnym narzędziem wzmacniania pozycji Regionu Morza Bałtyckiego w europejskiej debacie polityczno-gospodarczej.

Fot. Łukasz Tokarczyk/Jacek Sowa, KMW UWMP

16. Doroczne Forum SUERMB 2025, Sopot.

Część 3. Z historii regionu

Gdańska tożsamość jest migotliwa Rozmowa z Anną Czekanowicz-Drażewską¹

Anna Czekanowicz-Drażewska

Poetka, prozaiczka, dramaturżka, redaktorka, animatorka kultury. Absolwentka Uniwersytetu Gdańskiego. Należała do aktywnie działającego w Gdańsku w latach 70. środowiska młodych poetów i pisarzy. Współredagowała „Litteraria”. Debiutowała w 1974 r. w „Literach”, a w 1976 r. ukazał się jej debiutancki tomik poetycki „Ktoś, kogo nie ma”. Związana była z grupą poetycką *Wspólność*, tworzącą formację poetycką *Nowa Prywatność*.

Grzegorz Grzelak: Aniu, pochodzisz ze środowiska seminarium prof. Marii Janion, która pracowała na Uniwersytecie Gdańskim i zintegrowała grono osób, które miały i mają wyjątkowe znaczenie dla rozwoju życia kultury w naszym regionie. Magda Modzelewska-Rybicka, Paweł Huelle, także Stefan Chwin, Władysław Zawistowski, Paweł Bieńczyk, Izabella Filipiak, Stanisław Rosiek, Józef Bachórz, Zbigniew Majchrowski, Małgorzata Czerwińska, Małgorzata Kalinowska, Marta Zielińska, Ewa Graczyk, Kazimiera Szczuka, Paweł Goźliński, to niektóre tylko osoby z tego środowiska w Gdańsku i w Warszawie.

Słyszałem od twoich i moich przy-

jaciół, że jesteś milczącą, skromną i trochę „wycofaną” osobą i może nie być łatwo przeprowadzić z tobą wywiad.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

To bardzo piękna laurka, którą mi wystawiasz. Nie jestem pewna, czy prawdziwa. Nawiązując do tego, co powiedziałeś, rzeczywiście czuję się bardzo mocno związana ze środowiskiem spod znaku Marii Janion. To były lata 70. Warto przypomnieć, że rok 1970, poza tym, że przyniósł nam straszne ofiary, przyniósł nam też rzecz niesłychanie istotną, bo po kilkudziesięciu latach komunizmu zgodzili się na to, by w Gdańsku powstał uniwersytet. To było, jak sądzę, przełomowe dla rozwoju umysłów w Gdańsku. Nie tylko dlatego, że pojawiły się rozmaite kierunki

¹ Niniejszy tekst powstał w wyniku autoryzowanej rozmowy przeprowadzonej 6 października 2025 r. w Gdańsku.

nauczania na poważnym, akademickim poziomie, ale również z tego powodu, że przybyło mnóstwo młodych, żądnych wiedzy i pełnych ciekawości ludzi z rozmaitych rejonów Polski. Gdańsk jest jednak konglomeratem przybyszy, ludzi z różnorodnych miejsc i także ten 1970 r. miał tutaj szczególne znaczenie. Oczywiście także wcześniej ludzie przybywali do Gdańska, tak jak np. Lech Wałęsa, by zasilić szeregi „wielkoprzemysłowej klasy robotniczej”. Szansy awansu szukali najbardziej odważni, energiczni synowie chłopscy. Ruszali na podbój wielkich miast i rozpoczynali swoje kariery w wielkich zakładach przemysłowych, tak jak tutaj w stoczni. A na tym Uniwersytecie swoje zajęcia prowadziła właśnie Maria Janion. Profesor Janion to było chyba coś najlepszego, co mogło się tutaj zdarzyć naszemu środowisku humanistycznemu, ponieważ ona z pełną świadomością dzieliła się z bardzo młodymi ludźmi swoją ogromną wiedzą na temat humanistyki europejskiej, światowej. Nie dość, że przekazywała tę swoją wiedzę, to także skłaniała do namysłu i wbrew pozorom, potrafiła bardzo uważnie słuchać. Czasem wydawałoby się nie do końca sensownych czy przemyślanych opinii, jakby uruchamiając burzę umysłów. A później okazało się, że ona i jej „trzech muszkieterów”: Stefan Chwin, Stanisław Rosiek i Zbigniew Majchrowski stworzyli sześć tomów „Transgresji”. Te trzy osoby pracowały z panią profesor,

a ona znalazła w nich równorzędnych partnerów intelektualnych. „Transgresje” do tej pory stanowią w jakimś sensie wzorzec, kiedy mówimy o odkrywaniu nowych kierunków w humanistyce. To, co dzisiaj stanowi główny nurt badań humanistycznych, wtedy było jedynie „przeczcuciem”. Ale... nie dla Marii Janion.

Grzegorz Grzelak: Czym była Nowa Prywatność?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Nowa Prywatność to ruch poetycki, który zaczynał się tutaj w latach 70. XX w. Tę nazwę nadała mu właśnie Maria Janion, wtedy już, kiedy jego zasięg wybiegł daleko poza granice Gdańska. Zaczynało się od studenckiego pisemka „Litteraria”, od manifestów grupy poetyckiej *Wspólność*, podkreślających znaczenie indywidualności i pojedynczości w poezji, przeciwstawiających się społecznym obowiązkom literatury. *Nowa Prywatność* podejmowała polemikę z zaangażowaniem społecznym formacji poetyckiej bezpośrednio ją poprzedzającej, z poezją *Nowej Fali*, podkreślała autonomiczność literatury. Świat wewnętrzny zarówno twórcy, jak i bohatera literackiego został postawiony na pierwszym miejscu wobec świata zewnętrznego. Niektórzy krytycy widzieli w tym rodzaj eskapizmu, pozostali dostrzegali wyraźne polityczne znaczenie w przeciwstawianiu jednostki zbiorowości.

Grzegorz Grzelak: Pamiętam jak moja, bardzo już ciężko chora, przyjaciółka Magda Modzelewska-Rybicka, ciągle opowiadała mi o Marii Janion. Mogę sobie tylko wyobrazić, jak silną była osobowością.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Była niezwykle silną osobowością, o czym mogą zaświadczyć osoby przygotowujące u niej doktoraty. To była osoba nieprawdopodobnie pracowita, ale i wymagająca. Nie знаła taryfy ulgowej, także dla siebie.

Grzegorz Grzelak: Jakie było twoje doświadczenie poznania prof. Marii Janion? Jakie treści, wartości od niej płynęły?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Chciałabym powiedzieć o mojej osobistej „przygodzie” z prof. Marią Janion. W czasie seminariów, razem ze Zbyszek Joachimiakiem, wsłuchując się w jej wykłady i toczące się dyskusje, napisaliśmy razem tomik wierszy „Pełni róż obłędu”, rodzaj poetyckiego dialogu. Przed wydaniem tomiku poprosiliśmy prof. Janion, czy zechciałaby te wiersze przeczytać i może skomentować. Pani profesor nie dość, że przeczytała ten tomik, to napisała do niego wstęp, jak najbardziej krytyczny, lecz wskazujący różne odkryte tam tropy, jej zdaniem są jak najbardziej interesujące. Napisała jednocześnie jasno, że „oryginalność pomysłu jest uderzająca, niestety wykonanie nie dorównuje zamierzeniu”. Ale my autorzy dostali-

śmy od niej dar niezwykle, dar pochylenia się nad niedoskonałym...

Maria Janion sama uprawiała humanistykę rozumiejącą, a więc taką, gdzie badacz dąży nie tylko do nazwania i wyjaśnienia znaczeń, ale przede wszystkim do ich zrozumienia. I tę właśnie metodę dawała swoim uczniom – umiejętność pochylenia się nad innym, sięgnięcia w swojej psychice do takich źródeł empatii, które pozwolą zrozumieć „niekoniecznie zrozumiałe” w powszechnie przyjęty sposób. Uczyła szacunku dla innego niż nasz punkt widzenia, rozumienia istoty sporu. W jakimś sensie, w nieprosty sposób dawała też lekcję demokracji: popatrz na innego, postaraj się zobaczyć siebie i swoje odbicie w oczach tego innego/obecnego/przybysza. Tego, którego nie znasz i być może nie rozumiesz.

Należy też oczywiście pamiętać, że Maria Janion była pionierką kierunku, w tej chwili nazywanego krytyką feministyczną. W swojej książce „Kobiety i duch inności” zwracała uwagę na kobiety jako podmiot historii, a nie tylko jako element do historii dodany. Badała zarówno realne, jak i symboliczne znaczenie kobiet w kulturze. Była prekursorką myślenia odważnie burzącego zakorzenione w kulturze pewniki. Jako studenci czytaliśmy razem z nią książki, ale i oglądaliśmy filmy, które ona przywoziła. Spotykaliśmy wybitnych pisarzy: Grassa, Herberta, Białoszewskiego... Trudno przecenić

znaczenie Marii Janion dla kształtowania tego, co nazwę „gdańskim stanem umysłu”. Bez Marii Janion Gdańsk byłby innym miastem.

Grzegorz Grzelak: To przesłanie Marii Janion o pochyleniu się nad drugim człowiekiem owocowało później przywiązaniem do wartości demokratycznych w Gdańsku, na Pomorzu. Kiedyś w rozmowie z Bożeną Rybicką-Grzywaczewską pojawiła się podobna, pararelna myśl, że sierpniowy strajk w Stoczni Gdańskiej był jakimś przygotowaniem do samorządności. Bo stocznia „rządziła miastem”. Od decyzji wówczas tam podejmowanych zależało mnóstwo spraw, np. jeździły tramwaje (lub nie), utrzymywano pracę zakładów, o ile to było potrzebne w danej chwili, żywność była gdzieś przewożona i dystrybuowana, wydawano prasę itd. Przez okres około dwóch tygodni stocznia „rządziła miastem”.

Aniu, a czym w ogóle jest poezja?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Właściwie chciałabym powiedzieć, że nie znam odpowiedzi na twoje pytanie. Jest to jeden z gatunków literackich, który stawia szczególne wymagania, ponieważ posługuje się bardzo skondensowanym przekazem. Wymaga dyscypliny myślowej i językowej. W poezji współczesnej, według mnie, często jest za wiele słów. Czytając ją, zastanawiam się czasem, czy autor używa-

jący tylu słów, nie dał się po prostu „ponieść” swojemu talentowi i myślom, które kipiały mu w głowie. Jakby pisał sam dla siebie, zapominając, że gdzieś tam jest jeszcze czytelnik. Bo poezja to zaproszenie do rozmowy. Jest skierowana do kogoś, nie do siebie, do wewnątrz. Mówię do kogoś, zapraszam do mojego świata: przeczytaj, powiedz, czy to do ciebie trafia, czy coś znajdujesz, czy może znajdujesz tylko pustkę. Dlatego tak często wybieramy jednych poetów, a drugih odrzucamy.

Grzegorz Grzelak: Jakie jest zadanie poezji? To, co powiedziałaś, brzmi bardzo indywidualistycznie. Czy chodzi o to, by była prosta, ale jednocześnie piękna, „trafiała” do konkretnych ludzi.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Tak samo, gdy zadajemy pytanie: jakie są zadania literatury? Czy zawsze muszą być użyteczne i do końca sprecyzowane? Oczywiście w momencie, w którym czytamy i interpretujemy, zaczynamy bardzo często nadawać znaczenia, których być może nie było w założeniu. Nie wiem, czy Żeromski pisał „Ludzi bezdomnych” przy założeniu, że realizuje projekt społeczny, czy jednak było to bardzo głęboko uwewnętrznione przeżycie związane z obserwowaniem świata i niezgoda na niego.

Grzegorz Grzelak: Poezja obserwuje świat i jej rolą jest się z nim zgadzać lub nie?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Mam 73 lata i przyznam się, że nie wierzę, że poezja zmieni świat. Natomiast głęboko wierzę, że poezja pozwala nam czasem przetrwać w tym świecie. Pozwala nam poszukiwać sensu, dobra, wspólnoty przeżycia.

Grzegorz Grzelak: Ale poezja to tylko słowa? Czy może przez poezję nie uszlachetnia się świat, tylko robi się coś co konkretnie – pomaga innemu człowiekowi. A może poezja tylko opowiada o świecie.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Tak jest, kiedy mówimy o tym wszystkim, co jest niematerialne. Wszystko, co niematerialne, wydaje się znacznie mniej potrzebne niż to, co stanowi codzienność życia.

Grzegorz Grzelak: Zgadzam się z tobą, że przecież nie chodzi tylko o sprawę materialne.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

W przypadku wielu poetów, wypowiedź poetycka pozwala przetrwać im w świecie, który uważają za opresyjny i nieprzyjazny dla siebie. Należę do czytelniczek poezji współczesnej, bardzo często nie znajduję w niej niczego ciekawego, ale równie często odczuwam absolutny zachwyt. Czasem myślę, że być może kolejne pokolenia poetów, które przychodzą, będą umiały w większy sposób komunikować się z publicznością, z czytelnikami.

Nie oszukujmy się, poezja zawsze była gatunkiem najbardziej niszowym.

Grzegorz Grzelak: Ale poezja miała pewną rangę społeczną w naszej historii – poeci są sumieniem naszego narodu. Poezja kiedyś miała wielką rolę, dzisiaj już pewnie nie. Ale jak czytam „Pana Cogito”, to dla mnie nadal bardzo przekonujące i mocne.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Mamy różne doświadczenia zapisane w poezji. Nie będę może mówiła o „Panu Cogito”, ale na przykład o tym, co zrobił w poezji Tadeusz Borowski, opisując doświadczenie najgorsze z możliwych. I tu niesłychanie ciekawe jest zderzenie jego prozy z poezją. Dlatego, że w jego poezji znajdziesz inny zupełnie język, inny sposób mówienia niż w prozie, której wielu krytyków zarzucało nihilizm. Borowski przywołuje często postać Marii, swojej wielkiej miłości, która w jego wierszach staje się tej miłości prawdziwym symbolem. Dzięki miłości przetrwał Auschwitz, dzięki temu nie opuściła go nadzieja. Dlatego prawdziwie porażające jest to pojedyncze doświadczenie człowieka zderzonego z machiną historii, bezwzględnością świata, którego uratowała poezja, wbrew wszystkiemu, choć racjonalnie jego szanse przetrwania były zerowe.

Grzegorz Grzelak: Usłyszałem kiedyś, że *Nowa Prywatność* oznaczała odpór zewnętrznej propagandzie

komunistycznej, była przejawem niezależności.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

W jednym z manifestów grupy *Wspólność* zostało expressis verbis zapisane, że przeciwstawiamy się językowi propagandy, proponując zupełnie nowy język i zanurzając się w egzystencji pojedynczego istnienia. Przez moment pojawił się rodzaj konfliktu pomiędzy starszym pokoleniem poetów, którzy byli związani z *Nową Falą*, a *Nową Prywatnością*. Później, w czasie spotkań w Gdańsku, w bardzo prężnie działającym Kole Młodych przy Związku Literatów Polskich, to się bardzo szybko wyjaśniło. Muszę dodać, że wówczas pierwszym sekretarzem partii był Tadeusz Fiszbach i jako młodzi pisarze byliśmy przez niego bardzo „dopieszczani”. Myślę, że próbował nas zniewolić swoją otwartą i życzliwą postawą wobec środowiska. Ale mieliśmy wiele szczęścia. Aż przyszedł Sierpień '80 i poszliśmy do stoczni, opowiedzieliśmy się jednoznacznie po tej stronie, po której trzeba było.

Grzegorz Grzelak: Przejdę teraz do wątku amerykańskiego w twoim życiu. W 1990 r. otrzymałaś stypendium poetyckie *The International Writing Program* i pojechałaś do Iowa.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Tak, to było wspaniałe doświadczenie. Wyjazd na to stypendium był bardzo atrakcyjny, gromadził pisarzy z całej

go świata, byli tam ludzie z 48 krajów. Prowadzącym program był kanadyjski pisarz Clark Blaise. Człowiek uroczy, o niezwykłych kompetencjach łączenia ognia z wodą. Wystarczy powiedzieć, że przez kilka miesięcy nie doszło do żadnego poważnego konfliktu, za to zawiązało się kilka długotrwałych przyjaźni. Był to czas niesłychanie inspirujący intelektualnie, dlatego że tworzyliśmy rodzaj wspólnoty, wprawdzie okazjonalnej i ograniczonej w czasie, ale nieustannie spotykaliśmy się, słuchaliśmy siebie, inspirowaliśmy się, po prostu mogliśmy „być i żyć”. Chodziliśmy po rozległych kukurydzianych polach, ale też zwiedzaliśmy miejscowe muzeum, którego kolekcja była godna zazdrości, tańczyliśmy, ofiarowywaliśmy sobie książki. Mieliśmy tylko jeden obowiązek: przygotowania dwóch wykładów, które przedstawialiśmy studentom w okolicznych college'ach. Czytaliśmy swoje wiersze, organizowaliśmy literackie spotkania. Uniwersytet w Iowa to było niezwykle miejsce. Do małego dziewięciotysięcznego miasteczka co roku zjeżdżało 30 tys. studentów i to oni nadawali ton miastu.

Grzegorz Grzelak: Co dał ci ten program?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Zasadą tego programu było to, że mogli w nim uczestniczyć ludzie, którzy mieli skończone 40 lat, wydane przynajmniej dwie książki. Nie bardzo młodzi,

o ukształtowanych doświadczeniach i poglądach. A spotkanie ludzi przynosi, w moim przekonaniu, zawsze dobre efekty. Wymieniają się doświadczeniami, lekturami, marzeniami... Zawsze będę miała w pamięci Iowa – czas podarowany, czas wolności i pisanie. Napisałam tam tomik wierszy.

Grzegorz Grzelak: Chciałbym teraz zapytać o twoje doświadczenie jako tzw. urzędnika kultury. Zacznijmy od Opery i Filharmonii Bałtyckiej. Co to znaczy być kierownikiem literackim takiej instytucji?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Kiedy zaczynałam pracę w tej instytucji, byłam absolwentką filologii polskiej; jako dziecko przez siedem lat grałam na fortepianie. Trudno uważać to za wystarczające kompetencje. Wtedy dyrektorem naczelnym był Włodzimierz Nawotka – mający bogate doświadczenia zarządcze, dyrektorem artystycznym dyrygent Zbigniew Chwedczuk – niesamowicie kreatywna osoba. Ten ostatni, gdy spotkał się ze mną po raz pierwszy, wyjął ze swojej szafy bibliotecznej stos rozmaitych książek i powiedział „proszę to wziąć i spotkamy się za miesiąc”. Było to moje pierwsze z nim spotkanie, ale szczęśliwie nie ostatnie. Przeczytałam książki. I rozmawiałam z ludźmi. W tamtych czasach ludzie znacznie więcej ze sobą rozmawiali. I uczyłam się opery, włączając się „obok sceny”, po garderobach, grzebiąc w archiwum. To był jeszcze

czas, kiedy wszystkie opery wystawiane w Polsce były tłumaczone na język polski, śpiewacy śpiewali po polsku. Te tłumaczenia bardzo często były bardzo, bardzo złe i trudne do poprawienia w jakikolwiek sposób, ponieważ obowiązywała „podległość” języka muzyce. Słowo było podporządkowane nie tylko temu, ile trwała nuta, która była do zaśpiewania, ale także jak dana zgłoska była akcentowana. To była jedna rzecz, na którą czasem próbowałam wpływać, z miernym niestety efektem. A druga to wszystkie obowiązki, dzisiaj nazywane promocyjnymi, czyli przygotowywanie programów, wywiadów, kontakt z prasą.

Grzegorz Grzelak: Lubiałaś tę pracę?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Tak, bardzo, ponieważ ciągle działało się coś nowego i to było niesłychanie interesujące. Przychodzili nowi reżyserzy, scenografowie, odbywały się spotkania, na których decydowano, jaki będzie kształt kolejnego przedstawienia i ja mogłam w tych spotkaniach uczestniczyć. To było inspirujące.

Grzegorz Grzelak: W którym roku dostałaś propozycję objęcia kierownictwa Wydziału Kultury w Urzędzie Miejskim w Gdańsku.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Po zamknięciu etapu bycia kierownikiem literackim w Operze i Filharmonii Bałtyckiej (dzisiaj są to odrębne instytucje), przez chwilę pracowałam

w prywatnym wydawnictwie. Wydawnictwo zbankrutowało. Wtedy ówczesna dyrektorka opery Barbara Sutt zatrudniła mnie jako swoją zastępczynię ds. marketingu. Kiedy do opery wrócił na stanowisko dyrektora naczelnego Włodzimierz Nawotka, powierzył mi funkcję wicedyrektorki. A w 2007 r. Paweł Adamowicz złożył mi propozycję przyścia do Urzędu Miejskiego. Wtedy nie było Biura Prezydenta ds. Kultury, tylko Biuro Prezydenta ds. Kultury, Promocji i Sportu, którym kierował Andrzej Trojanowski. Uznałam, że jest to bardzo ciekawe wyzwanie, szczególnie, że rozmawialiśmy już wcześniej z Pawłem Adamowiczem, że warto byłoby w Gdańsku „coś zrobić” w kwestii kultury. Paweł uważał, że aspiracje związane z rozwojem kultury w Gdańsku powinny być dużo wyższe od tego, co się wtedy działo. Umówiliśmy się, że zostanę zastępcą Andrzeja Trojanowskiego, ale będę się zajmowała tylko sprawami kultury. Po roku, jeśli Paweł uzna, że praca, którą wykonuję jest satysfakcjonująca, powstanie oddzielne Biuro Prezydenta ds. Kultury. I rzeczywiście tak się stało w 2008 r. Już wtedy byliśmy na zaawansowanym etapie w staraniach o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury dla Gdańska. To była ogromna robota. Nastąpiło wówczas całkowite przewartościowanie znaczenia kultury w Gdańsku. Nie zdradzę tajemnicy, gdy powiem, że wcześniej kultura znacznie częściej była tożsama z rozrywką, kulturą popularną, chociaż

już wtedy w poszczególnych dzielnicach zdarzały się przedsięwzięcia z pogranicza kultury i działań społecznych.

Grzegorz Grzelak: Co rozumiesz przez sformułowanie, że kultura to była tylko rozrywka? Rozumiem, że termin „rozrywka” jest traktowany pejoratywnie w stosunku do terminu „kultura”?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Nie, nie jest pejoratywny, tyle że rozrywka stanowić może jedynie pewną część działań kulturalnych. Natomiast obowiązkiem miasta, samorządu jest tworzenie strategii rozwoju, tworzenie polityk, wśród których polityka kulturalna ma szczególne znaczenie.

Grzegorz Grzelak: Chcesz robić kulturę w mieście, ale czy masz instytucjonalne „instrumentarium”? To jest paradoks w Trójmieście, że poza Teatrem Miniatura czy Teatrem Miejskim w Gdyni największe instytucje są regionalne (poza Muzeum II Wojny Światowej i Muzeum Narodowym, które są rządowe).

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Ale Gdański Teatr Szekspirowski, Europejskie Centrum Solidarności, Muzeum Historyczne Miasta Gdańska (Muzeum Gdańska), Instytut Kultury Miejskiej, Gdańska Galeria Miejska, Centrum Sztuki Współczesnej Łaźnia, prawie wszystkie te instytucje powstały za sprawą polityki miejskiej. Trzeba pamiętać, że w momencie kiedy zaczę-

łam pracę i zdecydowaliśmy o podjęciu starań o ubieganie się o ESK, Gdańsk był prekursorem w jednej co najmniej kwestii, tzn. ogłosił otwarty konkurs na projekt programu Europejskiej Stolicy Kultury dla Gdańska. Konkurs ten wygrali ludzie spoza Gdańska. Najkrócej mówiąc: wygrali, bo umieli spojrzeć z zewnątrz na Gdańsk. To było bardzo cenne.

Grzegorz Grzelak: Ja nie oskarżam, że nie było działań kulturalnych, tylko konstatuje fakt, że najważniejsze instytucje na terenie miasta (Filharmonia Bałtycka, Opera Bałtycka, Teatr Wybrzeże, GTS też jest częściowo regionalny) nie były placówkami miasta.

Anna Czekanowicz-Drażewska: W oczywisty sposób instytucje kultury stanowią główny element trwałej konstrukcji i z tytułu umocowań ustawowych mają zagwarantowane tzw. długie trwanie i teoretycznie najstabilniejsze możliwości rozwoju. Zawsze, oczywiście, zależne od liderów, którzy nimi kierują. Ale instytucje to nie wszystko. To wieloletnie konkursy grantowe mogły spowodować, że w Gdańsku zdarzył się festiwal Solidarity of Arts, że Gdańsk ma największy festiwal muzyki dawnej Actus Humanus, że Alternativa doprowadziła do powstania załączka muzeum sztuki współczesnej, czyli Nomusa. Pojedynczy artyści, małe organizacje tworzące kulturę zaczęły wychodzić z cienia, za-

częły rozwijać kulturalny Gdańsk.

Grzegorz Grzelak: Kto wówczas wygrał walkę o tytuł?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Europejską Stolicą Kultury w 2016 r. został Wrocław. Chyba nie potrzebował tego tytułu, w przeciwieństwie do Katowic czy Lublina. Szczęśliwie Lublin będzie naszą kulturalną wizytówką w 2029 r. Upprzedzę teraz twoje pytanie: a Gdańsk?

Oczywiście przegrana w konkursie zawsze ma gorzki smak. Ale zawsze pamiętać będę słowa Pawła Adamowicza wypowiedziane po ogłoszeniu, że to Wrocław, nie Gdańsk... Paweł powiedział wtedy: To nie ma znaczenia! Gdańsk jest miastem kultury!

Grzegorz Grzelak: Gdybyś miała powiedzieć, z której inicjatywy jesteś najbardziej dumna? Wybierając z tych, które miały miejsce podczas twojej kadencji.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Myślę, że jedną z najważniejszych, niewymiernych rzeczy są stale prowadzone w Gdańsku badania dotyczące sektora kultury. Drugą inicjatywą, w moim przekonaniu bardzo istotną, było spełnienie marzenia Pawła Adamowicza, czyli wybudowanie Europejskiego Centrum Solidarności. To też w jakimś sensie pokazywało, w jakim stopniu my, Polacy, nie umiemy się dzielić naszymi pozytywnymi doświadczeniami, sukcesami, zwycięstwami.

Grzegorz Grzelak: Istnieje opinia, że Gdańsk był, nie w tym momencie, bo chyba sytuacja się zmienia na lepsze, ale ubiegłych dekadach trzeciorzędnym ośrodkiem kultury w Polsce. Takie miasta jak: Łódź, Kraków, Wrocław, Poznań zdecydowanie go wyprzedzały. Jakie jest twoje zdanie?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Oczywiście to nieprawda, jeśli mówimy o chwili obecnej (nie mówimy o tym, co było w latach 90., jesteśmy w 2025 r.). Warszawa jest nieporównywalna, także w kwestii możliwości wydawania pieniędzy na kulturę, również z punktu widzenia wielkości miasta. Natomiast ja nie mam żadnych kompleksów, nawet wobec Krakowa czy Wrocławia, nie mówiąc już o innych miastach, które dostawały znacznie większe ogólnopolskie inwestycje niż dostawał Gdańsk. Gdyby nie bardzo silna współpraca między samorządem województwa a samorządem miasta, to sukces nie byłby możliwy. Oczywiście, chcielibyśmy by nakłady na rozwój kultury były znacznie większe, by gwarantowały zrównoważony rozwój. Ale tu wkraczamy na grząski grunt uwarunkowań politycznych.

Grzegorz Grzelak: Dla mnie czymś, czego nie mają inne miasta, to przede wszystkim ECS. Porozmawiajmy o tożsamości społecznej i kulturowej Gdańska.

Co to znaczy być gdańszczaninem?

Co to znaczy być Pomorzanie?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Pytasz, czy istnieje coś takiego jak gdańska tożsamość? Nie będę mówiła o pomorskiej tożsamości, bo trudno by mi było, choć uważam, że gdańszczanie czują się bardzo związani z regionem, z Pomorzem, szczególnie z Kaszubami, z ich doświadczeniem. To stało się niesłychanie interesujące w powojniu, a szczególnie w momencie uzyskania niepodległości w 1989 r.

Grzegorz Grzelak: Ale nie słyhać języka kaszubskiego w Gdańsku, a już na Kaszubach tak, mimo że przecież Gdańsk to stolica Kaszub.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Powiedziałabym, że gdyby szukać fundamentów gdańskiej tożsamości to trudno ją znaleźć, dlatego że gdańska tożsamość jest „migotliwa”, ale nie antagonistyczna. Składa się z bardzo wielu tożsamości i z bardzo wielu różnych doświadczeń. Gdańsk jest miastem przybyszów, a doświadczenie 2022 r., czyli rozpoczęcia wojny w Ukrainie i tego, co się zdarzyło w ostatnich latach, pokazuje, jak powinniśmy bardzo uważnie przyjrzeć się temu, co się zdarzyło w 1945 r. Mamy ostatnio dwa jednostkowe antagonistyczne stanowiska, jeżeli porównamy to, co na temat gdańskiej tożsamości mówi Stefan Chwin z tym, co mówi Sylwia Bykowska. Mamy tu wyraźną różnicę przekonań.

Grzegorz Grzelak: Sylwia Bykowska nie wybiega w czasy współczesne, jest rasowym historykiem, udowadnia faktograficznie, pozytywistycznie to, co można udowodnić.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Tak, tylko Stefan Chwin mówi, że absolutnie nie czuje tego, co zbadała Sylwia Bykowska, czyli że gdańszczanie, którzy zostali tutaj po 1945 r. stanowili i stanowią ważną część populacji. Doświadczenie Stefana z Oliwy było takie, że w zasadzie wszyscy wokół niego, to także byli przybysze. Mogę powiedzieć o swoim doświadczeniu mieszkanki małej uliczki na krańcach Gdańska, która została zasiedlona w 1945 r. przez dwie grupy zawodowe: połowa to kolejarze, połowa ubeccy. Ciekawe, prawda? Gdy dorastałam nie przychodziło mi do głowy zastanawianie się nad jakąkolwiek tożsamością. Jediną rzeczą, która wryła mi się w pamięć był fakt, że w 1953 r. wuja i ojca zamknęli w więzieniu, ponieważ sąsiad doniósł, że na psa wołają Bierut (a wołali Pierot).

Grzegorz Grzelak: Wtedy nie zastanawiałaś się nad swoją tożsamością. A teraz?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Jestem gdańszczanką. Bardzo długo się kiedyś nad tym zastanawiałam – dopóki żyła moja babka i moi rodzice. Moja babka do końca życia nie rozpakowała swojego kufra. W czerwcu

1945 r. przyjechała z Wilna i do końca życia czekała na to, że wróci do Wilna. Z moimi rodzicami było już inaczej, ponieważ aktywność zawodowa i tzw. zwyczajne życie, które tutaj wiedli, stawiało rozmaite wymagania. Czy oni jednak się zakorzenili? W moim przekonaniu nie. Matka i ojciec zawsze opowiadali o tym, jak piękne jest Wilno, jak pięknie otynkowane są ściany, jak piękne są kościoły i rozmaite miejsca. Ja pojechałam do Wilna zdecydowanie za późno, bo już po śmierci moich rodziców, a trzeba było jechać z nimi... Poczuć ich Wilno. Przyjechałam do Wilna i powiedziałam: no piękne jest, ale to nie jest moje miejsce. Okazało się, że to, co dla nich było dojmująco bolesne, czyli architektura, czerwona cegła, ciężkie budowle – dla mnie jest czymś naturalnym.

Grzegorz Grzelak: Ja pytam bardziej o tę tożsamość rozumianą w sensie socjologicznym, dotyczącą grup społecznych. Czy czujesz związek z tą grupą społeczną, która zamieszkuje na tym obszarze? Pytam też o patriotyzm pomorski.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Gdańszczanie czują się obywatelami świata. Bo Gdańsk jest miastem wielokulturowym, chociaż to mit. Mit sztucznie zbudowany, a jednak został uwewnętrzniony przez gdańszczan.

Grzegorz Grzelak: Skąd to wiesz?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Nie prowadzę badań socjologicznych, ale rozmawiam z ludźmi. To jak mantra Pawła Adamowicza, że Gdańsk jest miastem wolności i solidarności. To zdanie weszło w krwioobieg.

Grzegorz Grzelak: Szczegółowiej, co twoim zdaniem składa się na tożsamość Gdańska? Jakie wyobrażenia, treści, elementy?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Jeśli odejdziemy od tego, co powiedziały na początku, czyli od tej migotliwej tożsamości, i spróbujemy powiedzieć, że istnieje gdańska tożsamość, to ona ma kilka źródeł. Pierwsze to poczucie wyjątkowości. Gdańszczanie czują się wyjątkowi, ponieważ wydaje im się, że są wyjątkowo otwarci na świat, kreatywni, umiejący budować wspólnotę, afirmujący rzeczywistość a nie krytykujący, a jednocześnie odwołujący się do gdańskiej dewizy: *Nec temere, nec timide* – z odwagą, ale i z rozważnością (ani zuchwale, ani bojaźliwie). Jeżeli będziemy próbowali znaleźć fundament tożsamości, zapewne u jakiejś części gdańszczan, będzie to z całą pewnością doświadczenie II wojny światowej i Westerplatte oraz doświadczenie przelanej krwi w 1970 r. Ale jest jeszcze i ta część gdańszczan, która swoją tożsamość buduje na doświadczeniu Sierpnia 1980 r. Z pewnością gdańszczanie są w Gdańsku „u siebie” – odnosząc się do terminu, który stworzyła prof. Barbara Skar-

ga – gdańszczanie „umoili” Gdańsk. Ostatnio ten termin pojawia się często w kontekście dyskusji na temat ziem przez lata nazywanych „odzyskanymi”, a teraz często „uzyskanymi”, jak zasugerował to prof. Robert Traba.

Grzegorz Grzelak: Ostatni temat, który chcę z tobą poruszyć dotyczy Pawła Adamowicza. Gdzie go poznałaś?

Anna Czekanowicz-Drażewska: Poznałam go w czasie mojej pracy w operze. Bywał tam często jako przewodniczący Rady Miasta, później prezydent. Na wszystkich premierach. Nasza znajomość była na początku dosyć powierzchowna. Później, gdy jako Stowarzyszenie Pisarzy Polskich przygotowaliśmy ze Staszkiem Rośkiem cykl konferencji, które dotyczyły rozmaitych ważnych, duchowych kwestii, takich jak wolność, dusza, miłość... zaczęliśmy z Pawłem rozmawiać. Ale prawdziwa rozmowa rozpoczęła się w 2007 r., kiedy Paweł zaproponował mi, bym przysłała pracować do urzędu. Zadziało się to za sprawą Antka Pawlaka. Wtedy był straszny problem, kto zorganizuje 80. urodziny Günтера Grassa.

Grzegorz Grzelak: Jak oceniasz Pawła jako człowieka?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Myślę, że mogę to powiedzieć bez fałszywej skromności, że formalna znajomość bardzo szybko przekształciła się w bardzo bliską przyjaźń.

Grzegorz Grzelak: Dlaczego?

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Paweł był człowiekiem o niezwykle rzadko spotykanych cechach: konserwatywny katolik, który wyróżniał się wyjątkową miłością do ludzi i bardzo głęboką tolerancją wobec inności. On to miał organicznie wszczepione. Pamiętam, że czasami denerwowało mnie, z jak wielką uwagą wysłuchiwał nawet bardzo kontrowersyjnych czy budzących wątpliwości opinii. A on nie oceniał, lecz z otwartością rozmawiał z każdym.

Grzegorz Grzelak: Dla mnie Paweł był „największy”, kiedy w ostatnich swoich wyborach 2018 r., wbrew swojej partii, kandydował na prezyden-

ta Gdańska. I utworzył ruch Wszystko dla Gdańska, który tak bardzo przypomina mi ruch komitetów obywatelskich z przełomu lat 80. i 90., który stworzył nasz samorząd terytorialny.

Anna Czekanowicz-Drażewska:

Dodam tylko, że Paweł na przestrzeni lat niesamowicie zmieniał swoje zapamiętania na rozmaite rzeczy i stał się niezwykle progresywnym politykiem.

Grzegorz Grzelak: To niewątpliwie mógłby być kolejny temat naszej rozmowy. Tym bardziej Aniu, zdaje sobie z tego sprawę, że prawdopodobnie miałaś na tą ewolucję spory wpływ. Dziękuję za rozmowę.

Fot. Magdalena Kuropatwińska/UMWP

Część 4. Dokumenty

Ministerstwo
Infrastruktury

PKP POLSKIE LINIE KOLEJOWE S.A.

**SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

List Intencyjny

Pakt kolejowy dla Pomorza

dotyczy współpracy Województwa Pomorskiego, Ministerstwa Infrastruktury, PKP Polskich Linii Kolejowych S.A., Polskich Kolei Państwowych S.A. w zakresie rewitalizacji infrastruktury i przywrócenia ruchu kolejowego na wybranych liniach kolejowych Województwa Pomorskiego

zawarty w dniu 21 października 2024 r. w Gdańsku pomiędzy:

1. Ministrem Infrastruktury, ul. Chałubińskiego 4/6, 00-928 Warszawa, NIP: 701-05-27-764, REGON: 363190367, reprezentowanym przez:

Piotra Malepszaka – Wiceministra w Departamencie Infrastruktury,
a

2. Polskimi Kolejami Państwowymi S.A. z siedzibą w Warszawie, Al. Jerozolimskie 142A, 02-305 Warszawa, wpisaną do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie, XII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS: 0000019193, REGON: 000126801, NIP: 5250000251, wysokość kapitału zakładowego w całości wpłaconego 10.150.715.600,00 zł, reprezentowaną przez:

Andrzeja Bułczyńskiego – Członka Zarządu,
Pawła Lisiewicza – Członka Zarządu,

zwaną dalej: „**PKP S.A.**”

a

3. PKP Polskimi Liniami Kolejowymi S.A. z siedzibą w Warszawie, przy ul. Targowej 74, 03 – 734 Warszawa, wpisaną do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego prowadzonego przez Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie, XIV Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS: 0000037568, NIP: 113-23-16-427, REGON: 017319027, o kapitale zakładowym w wysokości 33 335 532 000,00 zł opłaconym w całości, reprezentowaną przez:

Marcina Mochockiego – Członka Zarządu – Dyrektora ds. realizacji inwestycji,
Macieja Kaczorka – Członka Zarządu – Dyrektora ds. strategii i rozwoju,

zwaną dalej: „**PLK S.A.**”

a

4. **Województwem Pomorskim**, ul. Okopowa 21/27, 80-810 Gdańsk, NIP: 583-31-63-786, REGON: 191674836, reprezentowanym przez Zarząd Województwa Pomorskiego, w imieniu którego działają:

Mieczysław Struk – Marszałek Województwa Pomorskiego,

Leszek Bonna – Wicemarszałek Województwa Pomorskiego,

łącznie zwanymi „**Stronami**” a każdy oddzielnie „**Stroną**”,

Preambuła

Mając na uwadze:

- 1) treść art. 14 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2024 r. poz. 566), art. 1 pkt 5, art. 5 ust. 1 pkt 2, 4 i 5 oraz art. 38 ust. 1 - 3 i 5 ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 697, z późn. zm.),
- 2) podjęcie przez Zarząd Województwa Pomorskiego Uchwały nr 842/381/22 z dnia 30 sierpnia 2022 r. w sprawie przyjęcia Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie mobilności i komunikacji, Uzasadnienia oraz Podsumowania do Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie mobilności i komunikacji określających oczekiwania wobec władz centralnych obejmujące prace rewitalizacyjne lub modernizacyjne na liniach kolejowych Kartuzy – Sierakowice – Lębork, Wejherowo – Góra Pomorska i Lipusz – Bytów – Korzybie,
- 3) ustanowienie uchwałą nr 103 Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2023 r. „Programu wspierania inwestycji infrastrukturalnych w związku z realizacją kluczowych inwestycji w zakresie strategicznej infrastruktury energetycznej, w tym elektrowni jądrowej, w województwie pomorskim” (M.P. poz. 697, z późn. zm.) (dalej: „**Program**”)

– Strony zawierają List Intencyjny o następującej treści:

§ 1

Postanowienia ogólne

Strony, w związku z planowanymi inwestycjami, o których mowa w § 2, deklarują wolę współpracy w celu rewitalizacji infrastruktury oraz przywrócenia ruchu kolejowego na wybranych liniach kolejowych w województwie pomorskim.

§ 2

Deklaracje Stron

1. Województwo Pomorskie wspólnie z Ministrem Infrastruktury podejmą działania na rzecz zidentyfikowania źródeł finansowania pozwalających na realizację prac budowlanych związanych z:
 - 1) przywróceniem ruchu kolejowego wraz z przebudową obiektów infrastruktury transportowej na linii nr 229 na odcinku Kartuzy – Sierakowice – Lębork;
 - 2) rozbudową linii kolejowej nr 213, w ramach linii komunikacyjnej Trójmiasto - Hel.
2. Województwo Pomorskie wspólnie z Ministrem Infrastruktury podejmą działania w celu przywrócenia ruchu kolejowego wraz z przebudową obiektów infrastruktury transportowej na linii nr 212 na odcinku Lipusz – Bytów – Korzybie, obejmujące w szczególności analizy dotyczące:

- 1) możliwości prawnych uzyskania tytułu do dysponowania nieruchomościami, na których posadowiona jest ta infrastruktura (odcinek Lipusz – Bytów);
- 2) przywrócenia odcinkowi, o którym mowa w pkt 1, statusu linii kolejowej;
- 3) możliwości przejęcia przez PLK S.A. odcinka, o którym mowa w pkt 1, w zarządzanie, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym

gwarantujące skuteczną realizację ww. przedsięwzięcia.

3. PLK S.A. deklaruje gotowość do realizacji na liniach kolejowych zarządzanych przez PKP PLK S.A. prac budowlanych mających na celu usprawnienie dostępu do placu budowy elektrowni jądrowej, o której mowa w Programie, tj. na nowej linii kolejowej z Choczewa do Łeby – gotowość do ogłoszenia postępowania przetargowego w II kwartale 2025 r.
4. W przypadku identyfikacji przez Radę Ministrów linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy – Sierakowice – Łębork jako inwestycji towarzyszącej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 czerwca 2011 r. o przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie obiektów energetyki jądrowej oraz inwestycji towarzyszących (Dz. U. z 2024 r. poz. 1410) oraz w przypadku zapewnienia finansowania inwestycji w tym zakresie do końca I kwartału 2025 r., PLK S.A. deklaruje gotowość do realizacji prac budowlanych na linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy – Sierakowice – Łębork, mających na celu usprawnienie dostępu do placu budowy elektrowni jądrowej, o której mowa w Programie, które to prace rozpoczną się nie później niż w II kwartale 2025 r., a w konsekwencji linia kolejowa zostanie udostępniona użytkownikom w grudniu 2027 r.
5. W przypadku otrzymania środków finansowych do końca I kwartału 2025 r., PLK S.A. deklaruje gotowość podjęcia działań zmierzających do:
 - 1) uruchomienia mijanek w lokalizacjach: Hel Bór (bez obsługi pasażerskiej), Chałupy (z obsługą pasażerską) – w 2028 r.;
 - 2) przebudowy stacji Władysławowo obejmującej poszerzenie peronu nr 1 i budowy nowego peronu jednokrawędziowego przy torze nr 2 - w latach 2027/28;
 - 3) opracowania dokumentacji projektowej i pozyskania decyzji administracyjnych dla modernizacji i rozbudowy odcinka linii kolejowej nr 213 od stacji Reda do stacji Władysławowo Port - w latach 2025 - 2027/28.
6. W przypadku pozytywnego wyniku analiz, o których mowa ust. 2, oraz otrzymania środków finansowych do końca 2028 r. PLK S.A. deklaruje gotowość do realizacji prac budowlanych na linii kolejowej nr 212 na odcinku Lipusz – Bytów – Korzybie w takich terminach, by jej udostępnienie użytkownikom nastąpiło możliwie szybko po przywróceniu ruchu na modernizowanej w ramach innych projektów linii kolejowej nr 201, tym samym umożliwiając realizowanie przewozów na trasie Bytów – Lipusz – Kościerzyna – Gdańsk.
7. W przypadku pozyskania środków finansowych PKP S.A. deklaruje gotowość do realizacji prac inwestycyjnych lub estetyzacji w wybranych obiektach dworcowych stanowiących własność PKP S.A. w terminach zbieżnych z terminami udostępnienia użytkownikom linii kolejowych, względem których prace budowlane prowadzone będą zgodnie z ust. 3 i 4.
8. PKP S.A. deklaruje wolę udostępnienia gminom nieruchomości będących we władaniu PKP S.A. z przeznaczeniem na realizację przez gminy węzłów przesiadkowych położonych wzdłuż linii kolejowych wskazanych w ust. 3 i 4.
9. Województwo Pomorskie deklaruje, że po zakończeniu inwestycji, o których mowa w niniejszym paragrafie, po udostępnieniu aplikantom w aktualnym Regulaminie Sieci PLK S.A. linii kolejowych, podjęcie działania związane z organizacją przewozów kolejowych, adekwatne do bieżących możliwości finansowych oraz do potencjału ekonomicznego każdej z linii, w skali nie mniejszej, niż przewidziana została w Planie Transportowym dla

Województwa Pomorskiego. Województwo Pomorskie deklaruje wolę wprowadzenia do Planu Transportowego linii komunikacyjnych wykorzystujących infrastrukturę wymienioną w niniejszym paragrafie.

§ 3

Pozostałe deklaracje

1. Minister Infrastruktury, PKP S.A. i Województwo Pomorskie wspólnie deklarują podjęcie działań zmierzających do usamorządowienia spółki PKP SKM w Trójmieście sp. z o.o.
2. Minister Infrastruktury oraz Województwo Pomorskie stworzą mechanizm koordynacyjny w celu poprawy parametrów eksploatacyjnych linii kolejowych na terenie województwa pomorskiego. Działania te będą oparte o środki zawarte w „Rządowym programie wsparcia zadań zarządców infrastruktury kolejowej, w tym w zakresie utrzymania i remontów, do 2028 roku”, przyjętym uchwałą Rady Ministrów nr 208/2023 z dnia 7 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Rządowy program wsparcia zadań zarządców infrastruktury kolejowej, w tym w zakresie utrzymania i remontów, do 2028 roku”. Mechanizm ten będzie zapewniał spójne działania w celu zapewnienia optymalnej efektywności i trwałości infrastruktury kolejowej.

§ 4

Postanowienia dodatkowe

List Intencyjny jest jedynie wyrazem dążenia Stron do podjęcia ze sobą współpracy, nie powoduje powstania zobowiązań finansowych po którejkolwiek ze Stron i nie może być podstawą do dochodzenia jakichkolwiek roszczeń wobec którejkolwiek ze Stron.

§ 5

Postanowienia końcowe

1. Wszystkie zmiany Listu Intencyjnego wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.
2. List Intencyjny sporządzono w czterech jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze Stron.
3. Postanowienia niniejszego Listu Intencyjnego wchodzi w życie z dniem jego podpisania.

Minister Infrastruktury

Polskie Koleje Państwowe S.A.

PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.

Województwo Pomorskie

Z życia regionu pomorskiego – wybór fotografii

Fot. Jacek Sowa/UMWMP

Umowę na budowę infrastruktury hydrotechnicznej, czyli kilkusetmetrowego (472 m długości) falochronu zachodniego zabezpieczającego port rybacki i nabrzeże w Pucku podpisano 9 września 2025 r.

Fot. Jacek Sowa/UMWMP

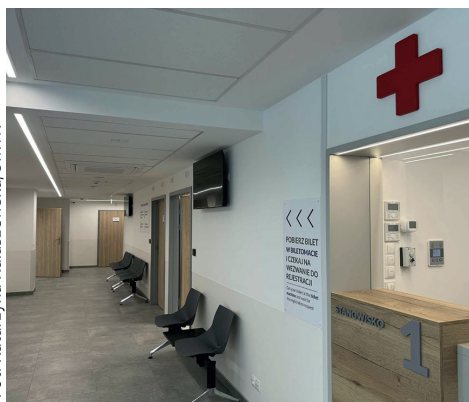
Otwarcie Czerwonego Spichlerza, który tworzy jeden z elementów kompleksu muzealnego Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku odbyło się 11 września 2025 r. Przebudowa i adaptacja obiektu trwała wiele lat skutkiem czego na parterze powstały dwie sale edukacyjne, na I piętrze powstała muzealna biblioteka z czytelnią, na II piętrze znalazły się pracownie konserwatorskie.

Fot. Emilia Kordek

Forum Strategii UE dla regionu Morza Bałtyckiego (EUSBSR Annual Forum 2025) odbyło się 29-30 października 2025 r. w Sopocie.

Fot. Katarzyna Kulaszewska/UMWP

Fot. Rafał Malko/Szpital Pomorskie

Wyremontowaną część szpitalnego oddziału ratunkowego w Szpitalu Specjalistycznym im. F. Ceynowy w Wejherowie otwarto 22 września 2025 r.

Fot. Szpital Specjalistyczny w Kościerzynie

Szpital Specjalistyczny w Kościerzynie został wyposażony w robota chirurgicznego EDGE MP 1000, który będzie służył pacjentom z oddziałów urologii, chirurgii onkologicznej i ginekologii. Koszt robota wyniósł prawie 10 mln zł, z budżetu województwa przeznaczono na jego zakup 9,5 mln zł.

Po raz 26. zostały wręczone Pomorskie Gryfy Gospodarcze 9 października 2025 r. w Olivia Centre w Gdańsku. Otrzymały je: SpaceForest sp. z o.o. z Gdyni, Temis sp. z o.o. z Chojnic, Outline AI sp. z o.o. z Gdańska, Baltic Hub Container Terminal sp. z o.o. z Gdańska, Voestalpine Signaling Poland sp. z o.o. z Sopotu, Sevenet SA z Gdańska, WellU sp. z o.o. z Gdyni, AronPharma sp. z o.o. z Gdańska, Ambient System sp. z o.o. z Gdańska, Trans Polonia Group z Tczewa, Primagran sp. z o.o. ze Stegny, Elhurt EMS sp. z o.o. z Gdańska, SpaceForest sp. z o.o. z Gdyni, Primagran sp. z o.o. ze Stegny, Port Czystej Energii sp. z o.o. z Gdańska, Rekbot Trade sp. z o.o. z Gdyni, Młode Wino Mosty sp. z o.o. z Mostów, Centrum Dofinansowań i Zarządzania Bezpieczeństwem BHP sp. z o.o. z Gdyni.

Fot. Łukasz Tokarczyk/UMWP

W Centrum Św. Jana w Gdańsku odbyła się 16 października 2025 r. gala Pomorskiej Nagrody Literackiej „Wiatr od morza”. Literacką Książką Roku została książka „**Patrz pod nogi. O zbieraniu rzeczy**” Kory Tea Kowalskiej, Pomorską Książką Roku została monografia „**Między migracją a integracją. Społeczeństwo Gdańskie w latach 1945-1960**” autorstwa Sylwii Bykowskiej.

Honorowe wyróżnienie nagrodę czytelników zdobył **Maciej Siembieda** za książkę „**Kairos**”. Kaszubską Nagrodę Literacką otrzymała **Adela Kuik-Kalinowska** za dotychczasową twórczość poetycką. Nagrodę za Całokształt Pracy Literackiej otrzymał **Zbigniew Joachimiak**.

I Inauguracyjna Sesja Młodzieżowego Sejmiku Województwa Pomorskiego IV kadencji odbyła się 25 października 2025 r.

Fot. Karol Stańczak

3. Krajowy Kongres Przewodniczących Rad Gmin, Powiatów i Sejmików Województw w Gdyni odbył się 7 listopada 2025 r., przemawia prof. Irena Lipowicz